פרשת **ויגש** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקע"ח שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר
בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
בני ברק יצ"ו

וירא את העגלות אשר שלח יוסף

פחד ומועקה כירסמה בלבם של ההורים המודאגים כאשר חלפה חדשים ספורים מאז ששלחו את בנם למדינה רחוקה ועתה זה זמן רב עבר שלא נשמע ממנו מאומה, וההורים היו שרויים בפחד שמא ח"ו נטה בנם מהדרך הישרה מכיון שאינו מצוי תחת השגחתם, ואולי זאת היא הסיבה שבגללה הפסיק את הקשר עמהם.

בארץ מרחקים ישב לו הבן והצליח מאוד בעסקיו למעלה מן המשוער ודין גרמא שלא הי' לו פנאי לכתוב להוריו מה נעשה עמו, אולם כעבור זמן ביום מן הימים גברה השתוקקות הבן להוריו, הבן לא היסס ושלח להם מכתב ובו בקשה מלאת רגש שיבואו לדור עמו במדינתו, הבן גם צירף לכתבו את הוצאות הנסיעה.

כשקיבלו ההורים את המכתב הם שמחו שמחה כפולה, גשמית ורוחנית, מהעובדה שהוא צירף הוצאות נסיעה הם ידעו על הצלחת עסקיו ועל כך שיש באפשרותו לכלכל אותם בכבוד, ובנוסף לכך הם גם הבינו שהוא לא נטה מדרך הישר, ואינו מתבייש שיבואו אליו ויראו את הנהגת ביתו, נמצא, שההזמנה לנסיעה היתה סימן מובהק שהוא עומד במצב רוחני טוב, כפי שנפרד מהם.

הנמשל מובן, דהנה לכאורה קשה על הפסוק "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם", כיצד הוכיחו העגלות ליעקב יותר מדברי יוסף עצמו כפי שסיפרו האחים, מדוע דווקא מראיית העגלות חיה רוחו של יעקב אבינו.

אכן ההסבר הוא, אלמלא שלח יוסף את העגלות להביא את יעקב, יכול הי' יעקב לחשוב שאמנם מצבו הגשמי הוא בכי טוב, אולם יתכן שמצבו הרוחני אינו כשורה ח"ו, ובוודאי יוסף מתבייש שיבואו אליו, אך כשראה את העגלות אשר שלח יוסף "לשאת אותו" נוכח לראות שגם ממצבו הרוחני אין ליוסף להתבייש, ולכן מסיים הפסוק "ותחי רוח יעקב" שחיתה בו הבחינה הרוחנית, שהיתה חסרה לו עד כה, וכמו שמפרש רש"י "שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו.

ליעקב נודע שבנו לא אבד ממנו כלל, שהוא נמצא במדריגה רוחנית גבוהה, למרות המצאותו בטומאת מצרים ולכן שבה אליו השמחה הגדולה, שמחה המביאה לרוח הקודש.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
תורה ותפלה ..... ג
דבש תפרים - לקיטת תפרים ..... ד
קדוש יאמר ..... ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שברי רפלכן ..... י
פיתי קרתך ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
פשיגן כהלכה ..... כ
הלכה ברורה ..... כא
הילולא רבא ..... כג
דבר בעתו ..... ל
פשוטלון פלכים ..... לו
דברי הקודש ..... לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

קהל יטב לב

בהתייסדות כ"ק מרן רבינו הקוה"ט זיעוע"א

ד'סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ברכה לרא"ש משביר

ברגשי הערכה והוקרה, ובברכת התורה, נברך בזאת השורה, ברכת מזל טוב בשפה נעימה וברורה, קדם מעלת כבוד ידידינו רב האי גאון ארי שבחבורה, גריס באורייתא תדירא, חשיכה כאורה, משכים קום לעבודת הבורא, מגיד שיעורין בבית מדרשינו המעטירה, חריף ובקי במכמני התורה, ו**אברה"ם** היו יהיה לגדול, על כל מכיריו נערץ ומהולל, **שלמ"ה** שמו ושלימה משנתו, בפי ישרים תהילתו, נודע בחיבוריו היקרים אשר פקיע שמ' בעולם התורה והלכה, ונתקבלו בכבוד ובהערכה, הלא הוא

הרב הגאון המפו'

רבי אברהם שלמה כ"ץ שליט"א

מרבני קהילתינו הק'

לרגל אשר הונף ואשר הורם לעלות על גפי מרומי קרת
וניתן על ראשו לוית חן ועטרת, נזר יופי כליל תפארת

בברכת קדשו של איתן אדונינו כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לכהן פאר כממשיך דרכם של מרנן ורבנן אביו וזקינו
הגאוה"צ רבני קהילתינו הק' זצ"ל בתור

אבד"ק ריסקאווע

לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, מאי אמר ה, אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה, מאי מעתה ועד עולם, אמר רבי ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה (בבא מציעא פה.)

• וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' תַּחַת אָבִיו וַיִּצְלָח •
(דברי הימים א' כט, כג)

בשם כל הקהל הקודש, נישא אלומות גודש, יהי רצון שיאריך ימים על ממלכתו בקרב ישראל, והמקום יהא בסעדו על כל צעד ושעל, ויוכל להמשיך בהרבצת התורה לשם ולתהילה, לתפארת הקהילה, וזכות אבותיו מסייעתו לברכה ולהצלחה, עד ביאת מלכא משיחא.

המברכים באותות הערכה והערצה
הנהלת הקהילה

וַיְגַדֵּל ה' אֶת שְׁלֹמֹה לְמַעְלָה

וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת

(דברי הימים א' כט, כה)

התחזקות לתפילה ובטחון, כי יש בי חלק אלוק ממעל

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני. מצינו 'הגשה' לתפילה (בר"ר צג) ובאה התורה הקדושה ללמדנו בפסוק זה **'דרך איך לבוא להתפלל לפניו ית"ש'**. אמרו רז"ל (ברכות לב:) "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יהזור ויתפלל" וכו'. כי כשרואה אדם, שמתפלל ולא נענה בתפילתו, אל יאמר כבר ניסיתי הרבה פעמים להתפלל ולא ראיתי שום ישועה, אלא יאמר בלבו: אהזור ואתפלל תמיד, **"כי בוודאי אחיה מעורר רחמנותו ית"ש, כי ית"ש חפץ שלא ידח ממנו נדחה, וישגר את תפילתו בפי להתקבל לפניו ית', כיון שיש בנו חלק אלקותו ממעל, ולמענו יעש לקבל תפילתי"**. ויגש אליו יהודה ר"ת: **'אי"ז'** לרמז על שאילת אדם, איה חסדו של מקום בעניית תפילתו. ויתרץ לעצמו, שלא יתייאש עצמו מן הרחמים, כי **"כי אדוני"** כי יש בי חלק אלוקי ממעל, ולכן **"ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני"**, ותעשה למענך ותקבל תפילתו.

זרע קדש

אפי' הפחות שבישראל מוסר נפשו על קידוש ה'

ונאמר אל אדוני לא יוכל הנער לעזוב את אביו, ועזב את אביו וגו', "נער" היינו בני ישראל, שנאמר (הושע יא, א) **"נער ישראל ואוהבהו"**. ומרומז כאן שאפילו **הפחות והנרוע שבישראל כו', אם עומדים עליו חלילה לעזוב את אביו שבשמים, היינו להמיר דתו ח"ו, אזי הוא מוסר נפשו למות על קידוש השם**, ולא יוכל לעזוב את אביו שבשמים חלילה וחלילה. וזהו: **"ונאמר אל אדוני לא יוכל הנער לעזוב את אביו" שבשמים וכו'**, כאמור, וד"ל".

דברי ישראל

תשובה צריך להיות בשמחה

ועתה אל תעצבו וגו'. הנה ועתה הוא לשון תשובה לכן אמר **אעפ"י שאתם צריכין לשוב בתשובה על המעשה הזה אשר עשיתם. אך אל תעצבו לא בעצבות הוא דרכי התשובה כי התשובה היא מצות עשה מן התורה וצריך לעשותה בשמחה כמו שכתוב** (בתפלת שחרית) **עבדו את ה' בשמחה.** ולכך ועתה הוא לשון תשובה כי הבעל תשובה צריך לומר **'מעתה'** הנני שב הנני חוזר בתשובה ולא אשוב לכסלה עוד רק עתה אהיה ברוך ה' מהיום והלאה:

תפארת שלמה

יעקב אע"ה העלה אהבתו להש"י, והותיר כח זה לדורות

ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת אביו ויפול על צואריו ופירש רש"י אבל יעקב לא נפל על צואר יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו ז"ל שיעקב קרא אז ק"ש, **וקשה אם יעקב היה קורא אז ק"ש מפני שהיה אז זמן ק"ש מדוע לא חי' קורא יוסף הצדיק גם כן אז ק"ש באותו זמן עצמו,** והתירוץ ע"ז הביאו כל הספרים בשם המהר"ל דאין המכוון בזה שיעקב קרא אז ק"ש מפני שהי' אז זמן ק"ש אלא הכונה בזה הוא כמבואר על הפסוק (תהלים ק"ט) **חשבתי דרכי ואשובה רגלי אל עדותיך** שדוד המלך ע"ה בכל עת שנפל בלבו חשק לאיזה דבר הרשות ולדברים גשמים אז לקח את זה החשק והחמדה לעבודת הבורא ית"ש, וכן הי' הענין אצל יעקב אבינו ע"ה שמגודל האהבה המרובה וגודל ההשתוקקות שהי' ליעקב אבינו ע"ה בעת ההוא שראה את יוסף בנו שעודנו חי אשר כבר נואש ממנו זה כ"ב שנים, ובעת ראה אותו לבוש בלבושי מלכית ויקר תפארת גדולתו אזי נטל יעקב אבינו ע"ה **באהבה ושמחה זו לעבודת חשי"ת ונטל האהבה המופלגת חזו לעבודת קונו ית"ש, וזה הכונה שקרא ק"ש היינו קבלת עול מלכות שמים במסירת נפשו להשי"ת.**

'גור אריה' למהר"ל ז"ל

[וע' בס' שפתי צדיק (אות לא) "שמעתי מפ"ק זקני מו"ר החידושי הרי"ם ז"ל על דברי המהר"ל האלו ששמע מאדמו"ר מקאצק ז"ל שאמר: "זאת דבר קטן למעלת קדושת האבות ז"ל". ומוסיף שם שעיקר החידוש בזה הוא שיעקב אע"ה הכין דרך עבודה זו עבור כלל ישראל, שיהיה בכוחם בהתעורר איזהו אהבה וחיבה להתוותה להשי"ת, לכך מובא ברש"י ז"ל כוונה זו, וכיון שנעשה מזה פירוש פשוט, אזי יוכל איש ישראל לבוא לזה כו', אכן האבות הקדושים אין לשער גודל דביקותם ומס"נ תמיד להשי"ת עד שמלאכי השרת נתקנאו בהם]

התקדשות במותר לו, חשוב פי אלף מתענית וסיגופים

בהפטרה **מלך אחד יהיה לכולם, ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ** כו'. רמז הענין, דהנה יש דרכים רבים לעבודת השי"ת. האחד, יש דרך ישר לפני איש כפשוטו לעסוק בתורה ועבודה כל היום ושאר מצות ולסגף עצמו להיות פרוש מכל הנאות והמדות. ויש עוד איזה דרך אל הבאים להתקדש, דהיינו **אפילו באכילה ושתיה להתקדש בם כמ"ש בשו"ע או"ח סימן רל"א** עי"ש ובכוונת האר"י ושאר ספרי יראים. ובוודאי מי שיוכל להתקדש אפילו בדברים גשמים ובתאות ולהיות שולחנו כמו מזבח קדושתו יותר גדולה ונפלאה. כי בוודאי כל זמן עסק האדם בתורה או בתפלה אין כח היצר גדול כל כך לפתות אותו ולהסירו מדרך טובה לדרך רעה כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. **אבל כשאדם נופל ממדרגתו ותאב לאכול והוא משבר תאוותו שלא לאכול ולשתות כבהמה רק אוכל לשובע נפשו כדי שיוכל לעבוד חשי"ת בכחו ושיהיה לו לב רחב ופקח בתורתו וכיוצא בהן כוונות אחרות גבוהות מאוד אז תגדל כח עבודתו ופועל נחת רוח להשי"ת אלף פעמים כמה:** וזהו מלך אחד יהיה לכולם כו' כי כוונתם להש"י, ובלבד שיכוין לבו לשמים והיו לגוי אחד בארץ אמן:

עבודת ישראל

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות עליונים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

אף כשעסק תורתו אינו במעלה הנכונה, עכ"ז בכל אופן זו היא הדרך היחידה לרפא תחלואי נפשו, ואין בלתה

וישלח יוסף את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך ויעלו ממצרים. ופירש"י ז"ל אל תתעסקו בדבר הלכה וכו', והוא מגמרא תענית (י' ע"ב). והמאמר הזה הוא משולל הבנה לפי פשוטו, וכ"ק אאמו"ר זצללה"ה זי"ע דיבר בקדשו לפרש הגמרא (ברכות ה':) לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנא' (תהלים ד', ה') רגזו ואל תחטאו, **אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנא' אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש** וכו', **ולכאורה צ"ב איך קאמר ואם לאו והא נודע מאחז"ל** (קידושין ל'.) **'בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין', ובזוה"ק** (ח"א ר"ב.) **'לית לך מלה לתברא יצה"ר אלא אורייתא', והיא רפואה בדוקה,** אך הביאור הוא אם הוא במדרגה גדולה כזו, שוודאי ינצח אותו, **ואם לאו, שאיננו עומד עוד במדרגה גדולה כזו, יעסוק בתורה,** "**היינו שיעסוק בתורה בפשיטות, שחוב קדוש מוטל ללמוד תורה אפי' בלא דעת,** כמאחז"ל (ע"ז י"ט.) **לעולם ליגרם אינש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, היינו אפי' בלא דעת, שהתוה"ק הוא סמא דחיי, ואפי' בלא דעת מרפא את תחלואי נפשו",** כמו מי שנחלה חולי הגוף ושותה מי רפואות, אף שלא ידע החולה מהות ואיכות הרפואה, עכ"ז מעלה לו ארוכה ומרפא לכל תחלואיו.

ובזה נבאר הכתוב הנ"ל, שהשבטים הק' קודם החטא מכירת יוסף הי' דבוקים בהש"י ותורתם משתמרת, כי כל מעשיהם ותהלוכותיהם היו תורה, **ואח"כ כשעשו הדבר הזה במכירת יוסף נשבר לבם בקרבם ונתחרטו מאוד,** שדימו בנפשם שעשו חטא גדול במכירתם את יוסף, ואינם דבוקים באמת בהש"י **ומאז התחזקו בפשיטות בלימוד התורה,** כו', אולם כאשר באו אל יוסף ונתוודע להם יוסף אשר למחי' שלחני אלקים (מ"ה, ה'), וכי כן הוא מהמסבב כל הסיבות ב"ה, ואמר להם מעתה אל תתעסקו בדבר הלכה, היינו בלימוד ההלכה לבדה, רק ההלכה גופא, היינו בבחי' שונה הלכות כנ"ל בדביקות האמיתי כי אתם הדבוקים בד' באמת, **ואח"כ כתיב וילכו ויעלו, היינו שנתקבלו למעשה למדריגתם הראשונה מדריגת דבוקים בד',** ודו"ק.

ישמח ישראל

תפילה

העצה להתחזק בתפילה, שיחי' התפילה תמיד גם בעד חבירו. "ואם אין האדם מתפלל עבור בנ"י אפי' יום אחד. אין לו שלימות לעוה"ב"

ויגש אליו יהודה וגו'. כי עבדך ערב את הנער וגו'. בדרך רמז התורה מלמד את בנ"י סדר תפלות ישראל. האדם העומד להתפלל צריך לעמוד לפני ה' ברוח נמוכה. ולחשוב בלבו כמו שאמר יהודה בפ' מקץ. (בראשית מד, טז) ויאמר יהודה מה נאמר לאדני. מה נדבר ומה נצטדק. האלהים מצא את עון עבדך וא"כ איך יוכל האדם ליגש ולהתפלל לפני הקב"ה. **ע"ז נתנה תורה עצה. שכל אחד מישראל יתפלל בעד חבירו. ובזה הדרך יוכל ליגש ולהתפלל כמו שאנו רואים בטבעי בני אדם שבאם אדם רוצה שחבירו יתן לו צדקה מתנת חנם. מתבייש מאד לומר לחבירו ליתן לו. אך כאשר אדם רוצה לקבל מחבירו עבור איש אחר ליתן צדקה. אזי אינו מתבייש ואומר לחבירו תן צדקה מחמת שאינו לוקח לעצמו. כן הוא בענין התפלה.**

ולזה כתוב בתורה. (שם לב) ויגש אליו יהודה וגו'. כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר **אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים.** וז"פ בש"ם (שבועות לט, א) ישראל ערבים זה בזה. **שכל אחד מישראל הוא ערב לחבירו. כי עבדך ערב את הנער מעם אבי. היינו מחקב"ה.** אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים. (בראשית מד, לב) שכל אחד מישראל צריך להביא לעוה"ב כל הימים. כמו שאיתא בזוה"ק על פסוק (שם כד, א) ואברהם זקן בא בימים. (שם מז, כט) ויקרבו ימי ישראל וגו'. **שאם אין האדם מתפלל עבור בנ"י אפי' יום אחד. אין לו שלימות לעוה"ב.** וכמ"ש שמואל הנביא (שמ"א יב, כג) חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם וגו'. (בראשית מד, לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער. דהיינו שהאדם צריך לעשות תשובה בשם כל ישראל עבד לאדוני (שם). (חסר הסיום) (מכתי"ק):

תפארת שלמה

שם 'יהודים' מורה על עצם מהות איש ישראל, שהוא מודה ומשבח תמיד לחשי"ת מהרגש נקודת לבבו

ויגש אליו יהודה. ובדרך מוסר כו' עבודה שבלב הולך וגדול ומתרבה בכל יום, כמבואר בחובת הלבבות (שער עבודת האלקים פ"ג) על הפסוק (יהזקאל לו, כו) **'ונתתי את מקדשי בתוכם** (בתוך לבם) **לעולם'. והנה, מה שאנחנו נקראים יהודים שורשו על שם חודאה, שאנחנו מודים ומשבחים אליו יתברך,** כדכתיב (ישעיה מג, כא) **'עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו'.** ומקור הדבר מהא דכתיב (לעיל כט, לה) **'ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה',** ולכן על שם הודאה אנחנו נקראים יהודים. ושורש הודאה הוא ציור המצטייר בלב אדם אדנותו וגדולתו יתעלה, **ופה ולשון אינו אלא קולמוס חלב,** כידוע מדברי המזרה נבוכים (ח"ב פ"ח). וזהו שנאמר **'ויגש א'ליו'** (יתברך) **'יהודה'** (איש היהודי), **'ויאמר בי** (בלבי) **אדוני, שאני מקבל בלבי אדנותך ועול מלכותך, על כן ידבר נא** וגו'.

ייטב לב

ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו. ויש לדקדק כי מהראוי שיאמר ולא נשאר איש, והנ"ל דרמז למה דאיתא במדרש שהיו אחיו מבקשין להורגו ובא גבריאל ופזרן בדי אמות הבית, ולכך אמר אחי"כ גשו נא וגו', ונכון הדבר מאחר שיצא כל אדם מעליו והוא לבדו נשאר, בקשו אז לשלוח בו יד קודם ששמעו אמירתו, והנה ידוע דמלאך גבריאל היה רגיל אצל יוסף כמו שאחז"ל וימצאהו איש זה גבריאל, וכן בא גבריאל ולמדו שבעים לשון, ויתכן שהוא היה מן המלאכים הנצבים עליו תמיד, והנה כבר דרשו חז"ל במסי ברכות (דף ד:) והאיש זה גבריאל, וזה הוא הרמז ולא עמד אי"י זה גבריאל אתו, ולא אמר ולא נשאר דגבריאל נשאר שם רק לא עמד את"ו אז, כיון שהלך לפזר את אחיו ברחוק ממנו.

(ישמח משה)

☆

אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם אנוכי ארד עמך מצרימה ואנוכי אעלך גם עלה. ויתכן לפרש דהנה ידוע קושיית המפרי דהקב"ה אמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה והם לא היו במצרים רק כמין רדיו"ן, והתירוץ לזה כי ריבוי העם מה שפרו וישרצו השלים המנין, עוד נראה כי מה שהשכינה חיי עמהם בגלות וסובלת סבלם וצערם זה השלים המנין, וז"ש אל תירא מרד"ה מצרים, רמז שלא יהיי במצרים רק כמנין רד"ה עם הכולל העולה רד"ו, והטעם כי לגוי גדול אשימך שם וריבוי העם ישלים המנין כאלו היי שם די מאות שנה, וגם אנכי ארד עמך מצרימה וזה ישלים המנין, ולכן ואנכי אעלך גם עלה קודם הזמן.

(ייטב לב)

נשיקת ידי הצדיק הוא להעלות מידת האהבה לקדושה

ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד. וברש"י 'אמרו רבותינו שהי' קורא את שמע'. הנה בהיות הרה"ק משינאווא זללה"ה במרחץ קרעניץ בשנת תרנ"ח, בא לבית מדרשו ביום אחד אחר תפלת שחרית איש אחד מהולכי קדם (פארגעשריטענ"ע) בלי צורת יהודי, ויתן שלום להרב ז"ל, וישקהו על ידו, ויחרד הרב ז"ל מאד כמי שלא נשקו אדם מעולם על ידו, ואמר מה זאת לנשק אדם בשר ודם, אפשר ידי גוי פריץ יש לנשק כשרוצים לחנוף אותו שיעשה בקשתו, אבל ידי ישראל למה לנשק, אך תיכף חזר ואמר, אין זאת כי אם בעת בא אל האדם השתוקקות אהבה, אז רשאי לילך אל צדיק ויכול לנשקו להעלות האהבה אל הקדושה. **ואמר שעד"ז פירש חו"ז הרה"ק מאוהעל זללה"ה בעמח"ס ישמח משה הפסוק בפ' ויגש, ויפול על צואריו, ויבך על צווארי עוד,** ופי' רש"י ז"ל ממדרש רבותינו, אבל יעקב לא נפל ולא נשקו שהיה קורא את שמע, **והנה קשה ממ"נ, אם היה אז זמן ק"ש ונתירא שלא יעבור הזמן, גם יוסף היה לו לקרות את שמע,** ואם היה שהות, גם יעקב היה יכול להמתין עד אחר שיתראה עם בנו אשר השתוקק עליו זה זמן כביר, **ותירץ הרב בעל ישמח משה ז"ל, כי באמת לא היה זמן ק"ש, רק יעקב אבינו ע"ה ידע בנפשו שכשיתראה עם יוסף בנו יהיה לו אהבה והשתוקקות גדול, ורצה להעלות האהבה לאהבת השי"ת בקריאת שמע, ע"כ דברי הישמ"מ.**

[ועוד ענין בזה איתא בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זללה"ה, **שעל ידי שמנשק ידי הצדיק, על ידי זה נתקיים ביותר ברכת הצדיק,** ופי' בזה בספר אמרי יהודה דזה הוא שאמר יצחק ליעקב **גשה נא ושקה לי** וגו' **וישק לו ואמר** 'ויתן לך'].

שיחות יקרים (אות כ"ז)

'ואביו אהבו' אבינו שבשמים נשאר אוהב למוסדות יטב לב

ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו. פעם היה הרה"ק מסאטמאר זללה"ה בבעל-הארבער, והגיע רבינו שמה ביום ראשון בשבוע, ובמוצאי שבת קודש שעבר עשה הר"ר ישראל זופניק ע"ה מלוה דמלכה לטובת מוסדות יטב לב, וכשנכנס זקיני ע"ה אל הרה"ק להזכיר את עצמו בפו"פ, היו אז שם כמה מחשובי העדה, ואמר להם הרה"ק: רצונכם לשמוע תורה שאמר ר' ישראל זופניק אתמול, (זה אמר ר' ישראל להרה"ק במלוה דמלכה העבר), אמרו הן, ואמר להם התורה (היה או פר' ויגש) **'ונאמר אל אדוני'** – היינו מלך מלכי המלכים הקב"ה, **'יש לנו אב זקן** - הוא הרה"ק מסאטמאר, **'וילד'** - ראשי תיבות י'טב ל'ב ד'סאטמאר, **'זקונים'** - הוא כבר ישן, היינו שהוא מוסד גדול ויש לו הוצאות גדולים, **'קטן'** - אבל המוסד יש לו מעט ממון, והוא בדוחק בחובות גדולים, **'ואחיו מת'** - און די ברודערשאפט איז געשטארבן, היינו שיש לו שונאים הרבה, **'ויותר הוא לבדו לאמו'** - לשכינתא קדישא שהוא מתנהג בדרך הסלולה מאבותינו ורבותינו, כי כולם הלכו שבי אחרי נסיונות הזמן, **וסיים הרה"ק מסאטמאר : עד כאן אמר לי ר' ישראל, ואני אסיים התורה, אבער "ואביו" - דער טאטע אין הימל. "אהבו" - שאוהב אחד עדיין נשאר לנו, והוא אבינו שבשמים.**

מפיהם ומפי כתבם (ח"א עמ' ר"ס אות ס"ו)

לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה. ויתבאר עפימ"ש בייטב לב לבאר מה שאחז"ל עה"פ בראשית ברא אלקים וגו' בתחילה עלה במחשבה לברוא במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדה"ר, דהנה אמרו חז"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן ברא להם הרפואה מקודם, עכ"ד, והנה מודעת זאת שכל מה שנתגלגל יוסף למצרים היה כדי שיתקן ויטהר את המקום מטומאת מצרים, ורק אחי"כ יוכלו בני ישראל לבוא למצרים לבל יתערבו בהם, ובזה הקדים להם הקב"ה רפואה למכה במה ששלח את יוסף לפניהם, וז"ש כי למחיה שלחני אלקים לפניכ"ם, דמה שבא מקום מאת ה' היתה זאת לשום לכם שאר"ית בארץ, דשאר"ית הוא אותיות ראשי"ת, לחורות דכמו בבריאת העולם בראשית ברא והקדים הקב"ה רפואה למכה, כן נשלח יוסף בראשונה כדי להחיות לכם לפליטה גדולה שלא יתערבו בגוים.

(קדושת יו"ט)

☆

ויגש אליו יהודה. יבואר עפי"מ מה שאי"בגמי מעשה דר"ט שרצו לזרוק אותו בנהר והציל את עצמו במה שאמר אוי לו לטרפון שזה הורגו והצטער כל ימיו ע"ז שהשתמש בכתרה של תורה ואמרינן שם הטעם לפי שר"ט עשיר גדול היה והיה יכול להציל עצמו ולפייסו בממון ע"ש, ומבואר דהיכי דיש לפדות א"ע בממון אסור להשתמש בכתרה של תורה, אבל כאשר אינו יכול מותר, ובזה יש לפרש דברי רש"י אע"פ שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים אלא מתנת חינם, דכשם שאסור להציל את עצמו בכתרה של תורה כך לא ירצו לבקש בתפלה משום מעשיהם הטובים, ולפי"ז במקום פיקוח נפש יש לבקש במעשיו הטובים כמו שמותר להציל עצמו בכתרה של תורה משום פיקוח נפש, וז"ש ויגש אליו יהודה ויאמר, ובמדרש אין הגשה אלא תפילה והיינו שהתפלל אל ה' ואעפ"י שאין לתלות במעשיו הטובים דעבדות הוא רק כמו עונש ממון ואולי יכול לפדות עצמו, לזה אמר יהודה ויהי כראותו כי אין הנער ומת, וא"כ שיך בזה טענת פי"נ ובכה"ג מותר להתפלל להביא מחצית השקל ולא שקל שלם, להורות על האחדות והשלום שצריך כל אדם מישראל להתחבר עם חבירו ורק אז הרי הוא שלם, ומהאי טעמא לא הביאו כל אחד עגלה לעצמו אלא עגלה על שני הנשיאים ביחד עכ"ד, והנה כתבו בעלי התוספות עה"פ וירא את העגלות כמו שנאמר שש עגלות צב, וי"ל שיוסף הצדיק השיג וידע כי אף כשיבשרו ליעקב דעודו חי יהיה בצער על הפירוד בין שבטי יה, לזה בקש לבשרו כי כבר השלימו ביניהם לכן שלח לו שש עגלות צב המורה על שלום ואחדות בין י"ב השבטים.

(ברך משה)

☆

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני. ונראה דבא לרמז כלל גדול בתפילה, דהנה האריך באלשיך הקי בביאור הכתוב ואתחנן אל ה', פי' שהיה מתחנן תחלה כדי שיוכל להתפלל אחר כן, לאמר, פי' הדבר שהיה צריך לאמר, אלא שקודם לא היה יכול לאמר כי היה בוש מלפניו יתי"ש והיה צריך להתפלל שיוכל להתפלל, עיי"ש, ומטעם זה תיקנו חז"ל לומר קודם התפילה הפסוק ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך, דהיינו תפילה על עצם התפילה, והנה כתב בייטב לב דויגש אליו יהודי"ה רמז לאיש הישראלי הנקרא יהודי כמי"ש כי הגיד להם אשר הוא יהודי, ע"כ, ואיתא במדרש ויגש אליו יהודה, הגשה לתפלה, ועל כוונה זה י"ל ויגש אליו יהודי"ה, הוא איש היהודי המתקרב אל ה' בתפלה, ויאמר בי אדני, ומהו הבקשה, ידבר נא עבדך דבר באזני אדני, ותתן לי הזכיה שאוכל להתפלל לפני ה'.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

ולתלות במעשיו הטובים דאין לך דבר שעומד בפני פי"נ.

(עצי חיים)

☆

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם. ונל"פ עפי"מ ששמעתי ממרן דויז"ל להי"ה לבאר הטעם שהביאו הנשיאים שש עגלות צב, עגלה לשני הנשיאים ביחד, דהנה האלשיך הקי' הביא בשם הרי"ש אלקבץ ז"ל טעם על מה שצוה השי"ת

תוכחה בדרך צחות שאמר רביה"ק זי"ע בענין דרך הלימוד

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן. וברש"י מדרש אגדה להורות לפניו **לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה.** ידוע מה שאמר פעם רבינו בדרך צחות, בשעה שעלה ודרש בישיבת "בית התלמוד" בעיר ברוקלין להתלמידים דשם, ודרך הלימוד שם הוא שלומדים בזמן אחד לא יותר מכמה דפים בש"ס, שאינו כדעת רבינו ולמעלה בקודש, אבל שמו של הישיבה יצא בטובו לכל העולם, כי הרבה לומדים נמצאים שמה, וכשסיים שם רבינו את שיעורו, **אמר להם בדרך צחות:** מצינו בשעה שירד יעקב אבינו לארץ מצרים, שלח את יהודה מלפניו לארץ גושן, וברש"י ז"ל כתב שצוה ליהודה שיתקן שם "בית התלמוד", ולכאורה יש להקשות, דאם כוונת יעקב אבינו הי' לתקן שם בית המדרש וישיבה שיוכל ללמוד שם כל היום, אם כן מדוע הקפיד דווקא לקום ישיבה בשם "בית התלמוד", אלא המשיך רבינו כי רש"י פי' לעיל עה"פ וירא את העגלות אשר שלח יוסף, כי יוסף שלח לרמז ליעקב אבינו שהדבר האחרון שלמד עמו הי' פרשת עגלה ערופה, ולפי זה שפיר צוה יעקב לתקן דווקא ישיבת "בית התלמוד" כי ראה כי יוסף הצדיק עדיין לומד פרשת עגלה ערופה, אע"פ שכבר עבר זמן של שתים ועשרים שנה, וזה אי אפשר אלא בישיבת "בית התלמוד".

מבצר תורה ויראה (ח"ג עמ' ק"ה)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

ויגש אליו יהודה. רבי יהודה אומר: הגשה למלחמה, רבי נחמיה אומר: הגשה לפיוס, רבנן אמרו: הגשה לתפלה, אם למלחמה אני צריך, אם לפיוס אני צריך, אם לתפלה אני צריך (מדרש). בימי המשמונאים לא היה הנס בצלוחית, מפני שהיה דרך מלחמה, ולכך התורה שלא יעשו המתנוגים שום פעולה גשמית, רק בתפלה ובתחנונים (קדושת לוי תנוכה קדושה ג). ומנס ישנם זמנים שהסכימו מן השמים, כגון דוד המלך שלחם בעצת אורים ותומים, והיו זמנים שלא הסכימו מן השמים, והוצרכו לפייסם בדורונות ולשחדם בממון בצירוף כח התפלה, ובזמננו זה אין לנו רשות לערוך נגדם מלחמה, ואין לנו עצה אלא להתפלל לה'. ועל כן יהודה שהיה מלך על השבטים, ומלך המשיח עתיד לצאת מיהודה, על כן מוצה והולך כל אלו הבחינות שיעברו, והוא **אם למלחמה**, אם יסכימו מן השמים למלחמה, או **אני צריך** להלחם, ורמז על דוד למאי מיהודה, וגם רמז על שאר המלכים שנלחמו במצות ה', שיהודה הוא ראש המלוכה, וכן **אם לפיוס אני צריך, ואם לתפלה**, כשיהיה רצון העליון שתצוה הישועה על ידי תפלה לבדה, או **אני צריך** בכח התפלה, והכוונה על מלך המשיח לעתי מיהודה, שיצוה בכח התפלה לבד בלי פעולה גשמית ובלי מלחמה. ובעוונותינו הרבים בימינו אלה נסתמו הלבבות, ואין היכולת בידינו לשפוך שיח בלב שלם, אבל בכל הוכן כח התפלה על ידי התצות והשבטים, שרמז כל זה ברוח קדשם והתפללו עליה, כדאיתא **בזוה"ק** (תולדות קלג.): קודשא בריך הוא מתרעי בצלותהון דצדיקיא בשעתא דצערן קמיה צלותהון על מה דצטריכו, מאי טעמא בגין דיתרבי ויתוסף רצוא קודשא לכל מאן דצטריך בצלותהון דצדיקייא. (דברי יואל)

האדם צריך להתפלל הרבה שלא יפול בדרך השקר, וכמו שהתפלל דוד (תהלים קיט): שקר דרכוי עזרני, כי היצר הרע מתגבר בזה גם על גדולי ישראל להפילם בדרך השקר, וכמו שמפרישים מהבעל שם טוב הק' שבשעת ילידת נשמתו הטהורה רצו שבפתותיו מרחשין, ונגשו תלמידיו לשמוע לתיבותיה, ושמש שהוא משנן לעצמו הפסוק (שם נו) **אל תבוזני רגל גאוה.** ומינו שהתפלל יעקב לה' שלא ילמד מדרכי לבן (רש"י בראשית כח), ויתכן שהכיר יהודה ביוסף שיש בו בחינת קדושה, שלא שמשדו שנפל בדרך השקר על ידי היותו בין המצריים, לכן אמר לו אם לחפלה אני צריך להתפלל לה' שיגיל מוחך מדרך השקר, אני מוכן לסייע לך בתפלה. וזה שאמר לו **אם לחפלה אני צריך, ואם לזו שאין אתה רוצה להסתלק מדרך השקר, אז למלחמה אני צריך,** שעלחוס עמך, ולזה נגש אליו לדבר קשות. (דברי יואל)

בדיבוריו של יהודה היה רמז לדברים גבוהים ונעלמים, ועל דרך שכתב **בעטם אלילהם** (ישעיה ד"ה כה): שדרך הצדיק בדבריו עם אנשים, אזי הוא מדקדק בדבריו להשכיל, שיהיו דבריו נשמעים בשמעותיהן כפשוטן לפיש המדבר עמו, ועיקר מוכן דבר שמכוין בחוכן הדיבורים שיהיו תפלה ותחנונים לה'. וזהו מה שאמר יעקב אל המלאכים 'כה תאמרון לאדוני עשו', שכוונתכם יהיה לשלום הכל הוא יתברך ויתעלה, וגם דברים כפשוטן לעשו שיהיה דברי רצוי אליו; וזה מה שאמר יהודה **בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני**, ומוכן כוונת דבריו היה תפלה ותחנונים לה', והסתיר והלבים בדיבוריו גם משמעות פשוטה, שיהיה דברי רצוי ופיוס ודברים קשים ליוסף הנאמר אליו. ובזה יובן שהיה **הגשה** זו **לפיוס ולמלחמה**, ליוסף כפי משמעותן הפשוט, **והגשה לתפלה** לה'.

ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. השבטים הכינו תפלה ופועל לדמיוני בדבריהם הקדושים בשביל דורות הגלות, ובכל דור ודור עומדים עליהם לכלותינו, והקדוש ברוך הוא מגילנו מידם. וזה שאמר יהודה ליוסף **כי כמוך כפרעה**, מה פרעה גוזר ואינו מקייס, כי ה' יפר עצתו וגזירתו, כך אתה ברוצה לגזור עליהם

גזירה קשה, דע לך שה' יבטל גזירתך. ורמז לו עוד **כי כמוך כפרעה**, שיעמדו על ישראל בכל דור ודור עוד מנשים כמוך וכפרעה, שיגזרו גזירות רעות עליהם, והקב"ה ילילנו מידם ותתבטל גזירתם. (דברי יואל)

הלכה היא בידוע שעשו שוגג ליעקב (ספרי בהעלותך סט). והנה ממרו (ב"ר פה): עשו דומה לחזיר שפושט טלפיו כחזיר, ומראה סימני טהרה מבחוץ; וזה שגם הוא לו, כי לפי גודל השנאה שם היה עושה בתמגלית כפי פנימיות לבבו, היה נורע מעשהו מחרון אפו, ולך ינן שרוצה להרחות סימני טהרה מבחוץ, כי אפשר לו לעשות המעשים הנוראים, שלא ימגלה קלונו ולא יתראה חרון אפו. והנה לפי שהתנכר יוסף אל אחיו ולא הכירוהו, משנו שהוא מהמגלים שהמה מקור הרשעה, וממילא היה ברור להם שהוא שונא מושלט להקדושה, ובודאי לא נקשרו לאהוב אותם, שלא שעל כל פנים לא יתמהם במדת החמת להרחות חרון אפו מבחוץ, שלא יהיה כפרעה שגוזר ואינו מקיים, והשקר מגיל קצת כשלה. וזהו **ולא יחר אפך בעבדך, כי כמוך כפרעה** מקור השקר, לזה תסתיר חרון אפך להרחות על כל פנים מבחוץ סימני טהרה. (טיב לבב)

כי כמוך כפרעה. משוב אתה בעיני כמלך, דבר אחר אם תקניטני תהרוג אותך (רש"י). אפשר דעל קוטב אחד יסובבו, דהנה הלשון הוא קולמוס הלב, ומתוך דיבורו של אדם ניכר לאיזה לב הוא שייך. והנה עד עכשיו לא דיבר יהודה עם יוסף כי אם על ידי מלין, ולכן לא ידע יהודה לאיזה צורם שייך יוסף, אבל הרגיש בים ליוסף כח גדול. וזהו **ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני**, שרצה לדבר עם יוסף לבדו ולא על ידי מלין, ועל ידי זה יתוודע לו להיכן הוא שייך, ואם יתוודע לו שהוא שייך לצד הקדושה, על זה אמר לו **משוב אתה בעיני כמלך**, דכך הוא דרך המדיקים להכניע את עצמם בים אל רעהו, אבל אם יתוודע לו שהוא שייך להסטרא אחרא, אז **תהרוג תומך**, וילחום נגדו בכל התוקף. (דברי יואל)

כי כמוך כפרעה. למה זה פרעה להרוג על ידי המילדות, כדי שלא יתבע ה' ממנו, ויפרע ממה (שמות רבה ח). **המהר"ם יפה** (יפה תואר) גילה: כיון דקיימא לן (קידושין מב:) אין שלית לדבר עבירה, והשליח חייב והמשלח פטור, לזה התחכם פרעה לעשות כל גזירותיו על ידי ישראל עצמם, כדי שיפטר הוא, ויהיה החיוב על ישראל; **והערבי נחל** (שבת הגדול ג) כתב לתמוה הטענה: הלא ממרינן אין שלית לדבר עבירה אלא בהסתה בעלמא (פני יהושע קידושין מב:), ולפי דבריו היכא דהמשלח תקיפא על השלית, לא ממרינן אין שלית לדבר עבירה; והנה אף ביוסף היה הכל על ידי שלית, כדכתיב: כי המלין ביניהם, ומשב יהודה חולי זהו טעותו, שיוכל לגעור בהם בלי שום עונש, כי אין שלית לדבר עבירה, וכפי שהיה טעותו של פרעה בזה. לזה אמר לו **ידבר נא עבדך באזני אדני** לייקע, בלי שום ממונע, **ואל יחר אפך** על זה, שאינני גורם לך עונש על ידי שאני מסיר השלית, **כי כמוך כפרעה ומשוב אתה בעיני כמלך**, וכיון דים לך דין מלך לא שייך אין שלית לדבר עבירה, ואין נפקא מינה בהסרת השלית. (דברי יואל)

כי כמוך כפרעה. משוב אתה בעיני כמלך (רש"י). כל אדם ים לו בחירה, פעמים לטוב ופעמים להיפוך, אבל מלך אין לו בחירה, כי לב מלכים ושרים ביד ה', ולכן הוא סכנה גדולה בקום עליו אדם, מאחר שאין ה' מזדקק לבטל הבחירה (שפתי לדיקים בשם הרה"ק רבי צבי הירש מסלנווירטש). **והרג הקדוש מרוזין** כשישב במשמר פירש: שרים רדפוני חנם ומדברך פחד בי, שם אנכי על ממרתיך כמועק שלא רצ' (תהלים קיט), מה שהשרים רדפוני', זה 'חנם', ולא בירא מזה, אך 'ומדברך פחד בי' שמע זה גזירתך, ממנם אם זה גזירתך אז 'שם אנכי על ממרתיך כמועק שלא רצ', כי אני מקבל עלי גזירתך בתכבה; וזה שאמר יהודה **בי אדוני**, כי בפנימיות לבבי אני יודע כי הכל הוא מאדוני, ומאחר שאני יודע שהוא גזר הגזירה הזאת אינני מתיירא ממך, ושם אנכי לקבל גזירותיו בתכבה, **ואל יחר אפך בעבדך** על דברי אלה, ותאמר שבאמת אין זה ממנו יתברך, שאין ה' מזדקק לבטל הבחירה, **כי כמוך כפרעה, ומשוב אתה בעיני כמלך**, ולב מלכים ושרים ביד ה', ואם כן אינך ביד עצמך, אלא מושגח בהשגחה פרטית מה', ובודאי שמחתו על תלת הרעות, ולא יאוה לנו כל רע. (תידושי תורה רמ"מ)

סיפורי צדיקים, בגיאוד הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

שמני אלקים לאדון לכל מצרים

בעת אשר ישב הרה"ק מרוזי'ן זצוק"ל בטשערנוביץ, לאחר שברח מרוסיא, והקיסר של רוסיא ביקש מקיסר של אסטרייך שיחזירהו לרוסיא, ושלחו מאסטרייך אנשים מיוחדים לווינא, והצליחו לפעול שם שיוכל לישב באסטרייך בלי שום מפריע, ובבוא הבשורה הטובה לטשערנוביץ, אמרו לו האנשים משם, הלא כעת ראינו כי רצון יראיו יעשה, ולא הועיל כל השתדלות מלך רוסיא לעשות כנגד רצונכם, וידענו גם ידענו כי לו הואלתם לשבת שם ברוסיא יודעים אנו שהשי"ת הי' ממלא רצונכם וכל כלי יוצר עליך לא יוצלח, והשיב להם הרה"ק מרוזי'ן זצוק"ל יוסף הצדיק בשבתו במצרים שלח להודיע לאביו יעקב שבארץ כנען, שמנו אלקים לאדון לכל מצרים, ויש להבין מה בישר לאביו שזכה להיות שר על "ציגאנערס" אמנם הפי' כך הוא, האבות הקדושים ישבו כולם בארץ כנען ופירסמו כולם אלוקותו ית', אמנם בארץ מצרים לא נודע דבר, וזהו שבישר לו, כה אמר בנך יוסף [תיבת "כה" הוא כינוי להשכינה הק'] שהשכינה הק' מכריז ומודיע "בנך יוסף אמנו אלקים לאדון לכל מצרים" פי' שיוסף הצדיק פירסם אלוקותו והשריש בתוך המצרים שהוא ית' הוא אדון כל, וזהו בוודאי בשורה טובה ליעקב, וסיים הרה"ק מרוזי'ן בלשונו הקדוש: בארץ רוסיא כבר ישבו אבותי הקדושים והודיעו ופירסמו בשם אלוקותו ית' ולכן באתי הנה, כי פה לא נודע עוד מאומה.

(נר ישראל)

ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד

בשנת רנ"ב כאשר היתה עת צרה ליעקב במדינת ספרד ועוללים ויונקים נמרטים ונשחטים על קידוש ה' הי' שם אשה אחת שכששחטו את שני בניה נגד עיניה ענתה ואמרה באומץ לבה: ה' אלקי, מעודי ועד עתה אהבתי אותך, אמנם כל זמן שצאצאי הנאהבים והנעימים חיו על פני האדמה אולי לא אהבתי אותך אהבה שלימה בכל לבי, כי גם לאהבת בני נתתי מקום בלבי, אולם כעת פניתי את כל לבבי להיות משכן לאהבתך, ועתה אקיים את מאמה"כ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וזהו שכתב רש"י כאן: אבל יעקב אבינו לא נפל על צואריו יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהי' קורא את שמע, ולכאורה אב שבנו האהוב לו אבד והיה מתאבל עליו ימים רבים, אין מלים בשפת האנוש לתאר את גודל התענוג הנפלא המציף את כל חדרי לבו בעת שהבן האבוד נופל על צואריו לנשקו ולחבבו, ולזאת באו חז"ל ואמרו: שהי' קורא את שמע, שבאותה שעה הוא יחד את כל לבבו לאהבה את ה', ולא נשאר בו מקום פנוי לכניסת מחמדי תבל, ולכן לא נפל על צואריו של יוסף.

(ספרן של צדיקים)

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים. וברש"י ד"ה מטוב מצרים, יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנה. פעם אחת היה הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע משובתי שבת אצל הרה"ק הרבי ר' אליעזר'ל מדז'יקוב זצ"ל. וכמנהג הצדיקים היה נהוג גם אצל הצדיק מדזיקוב שבעת עריכת השלחן בש"ק הכריזו שפלוני מעמיד לוג יין, וכן פלוני וכו', וכמובן שכל אחד קיבל כוס יין לשתות 'לחיים' ולהתברך מפי הצדיק. רבינו ראה איך שמעמידים 'לוגין' ומקבלים רק 'כוסות' **נענה ואמר בצחות** עתה הנני מבין הפסוק ולאביו שלח כזאת וגו' ופירש"י יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנה. דהנה יוסף רצה לרמז לאביו שנמכר כמה פעמים (לישמעאלים למדינים ולמצרים) לזה שלח יין ישן, שג"כ נמכר כמה פעמים (כי מכל לוג נחסר רק כוס אחד ושאר היין נמכר שנית בשבת הבא), וזה שמרמז רש"י ש'דעת זקנים נוחה הימנו' כי מאחר שנמכר כמה פעמים הרי יש להם לזקנים היינו הצדיקים העורכים שולחנותיהם הרבה ריוח מזה, כי בעד לוג אחד משתלמים כמה פעמים.

אוהב שלום

לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתנו ואדמתנו. פעם בא לפני הגה"צ רבי הלל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא, איש א' ושמו יוסף שהי' מגדל חזירים, **ויכיהו הרב הנ"ל על זה, ויאמר לו בדרך הלצה,** עתה נתיישב לי מה שקשה לי בזה בפ' ויגש שאמרו המצריים ליוסף כי אם תם הכסף כו' לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתינו ואדמתנו, ולכאורה תיבות לפני אדוני הם מיותרים. אמנם הדבר נכון שאנשי מצרים הי' להם חזירים לרוב רק יוסף לא רצה בזה ליתן להם תבואה ולחם בעד חזירים, וז"ש לא נשאר 'לפני אדוני' דייקא בלתי אם גויתינו, אבל חזירים יש לנו עוד לרוב רק שאין זה סחורה לפני אדוני יוסף, ולהיות עתה שהאיש 'יוסף' מגדל חזירים, א"כ מיותר ה'אדוני' ורמז באצבעו עליו כלומר זה 'אדוני יוסף' למה לנו, ודפח"ח.

שיחת חולין, דברי תוכחה

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי. ידוע קושיית המפו' והלא כבר שאל אותם אודות אביו והשיבוהו שהוא חי, ואפ"ל דהנה אמרו חז"ל אשר זיו איקונין של יוסף היה דומה ליעקב, ולכן לא היה יכול יוסף להבין איך אפשר הדבר אשר אחיו לא יכירו אותו, ומזה שפט אשר שקר בפיהם, כי בוודאי לא יחיה אביהם, ולכן שאל "העוד אבי חי" כלומר שמא אבי כבר זמן רב אינו חי, ולכן אינכם זוכרים את צורת פניו, ולכן לא הכרתם גם אותי, כי אין דמות דיוקנו לנגד עיניכם, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפני"ו, היינו יען הסתכלו בפניו, וראו אשר באמת הוא כצורתו של אביהם.

(ילקוט האורים)

☆

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם. ופרש"י כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש, ונראה לפרש דהנה לכאורה יש להקשות מדוע לא הכירו האחים את יוסף מיד ע"י "טביעות עינא דקלא", כפי שמצינו בגמ' (חולין צ"ו:) שאפילו לגבי איסורים סומכים על טביעות עינא דקלא, אך יש לומר דטביעות עינא דקלא אינה אלא כאשר מדבר האדם בשפתו, אבל כאשר הוא מדבר בשפה אחרת לא אמרינן טביעות עינא דקלא, ולכן כאשר דיבר יוסף עד עכשיו בשפה המצרית לא הכירו אותו האחים בטביעות עינא דקלא, אמנם עכשיו אמר להם והנה עיניכם רואות שאני הוא יוסף, והטעם, "כי פי המדבר אליכם – בלשון הקודש", ואם כן כבר תוכל להכיר אותי בטביעות עינא דקלא.

(אהבת יהונתן)

☆

ולבנימין נתן שלש מאות כסף וגו'. ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים וגו'. וברש"י שלח כזאת כחשבון הזה, ומהו החשבון עשרה חמורים, וצ"ב, ושמעתי עפי"מ שאחז"ל (בבא בתרא צ"א.) אין יוצאים מארץ ישראל לחוץ לארץ, אלא א"כ עמדו סאתים בסלע, והנה משאוי חמור הוא לתך, דהיינו ט"ו סאה (בבא מציעא פ.) נמצא שמשא עשר החמורים הוא ק"נ סאה, ואם סאתים בסלע, אז עולה ק"נ סאה ע"ה סלעים – שהם שלש מאות דינרים, כי הסלע הוא ד' דינרים, והנה סתם כסף האמור בתורה הוא דינר (בכורות נ.), וז"ש "ולבנימין נתן שלש מאות כסף" דהיינו ש' דינרים "ולאביו שלח כזאת" כחשבון הזה של ש' דינרים, הם עשרה חמורים הנושאין ק"נ סאין, וא"כ הם סאתים בסלע ומותר לו לצאת מא"י.

(חנוכת התורה)

דורש טוב

לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף, וחמש חליפות שמלות. הנה במסכת מגילה מקשינן היתכן שנתן יוסף לבנימין חמש חליפות שמלות ולא חשש שיעורר בזה את קנאתם עליו כשם שאירע לו עם הכתונת פסים, ומתרצינן, שרמז לו רמז על העתיד. **וקשה מדוע לא פריך הגמ' כלל על השלש מאות כסף שנתן לבנימין לבדו.**

ונראה דאיתא בגיטין, המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו שיפדהו מידי הנכרי עד עשרה פעמים בדמיו, והנה סתם עבד שוה שלשים שקלים כסף כדכתיב בפרשת משפטים, **ועשרה פעמים דמיו הם שלש מאות שקלים כסף,** והנה האחים מכרו את יוסף לנכרים, ונמצא שהיה כל אחד מהם חייב להקנס ולשלם עשר פעמים דמיו כי לפדותו, ונמצא שבזה שמצאו עכשיו את יוסף זה פטר אותם מלשלם את הממון הזה, **ונמצא שהרויחו כל אחד שלש מאות שקלים, אבל בנימין שלא היה עמהם במכירה למה יגרע הוא ולא ישתכר ג"כ שלש מאות כסף, ולכן נתן לו יוסף את הסך הזה.**

(טור על התורה, רבינו בחיי, והחיד"א בשם החוקה)

אי נמי י"ל דהנה מביא רש"י בפרשת וישב שהשבטים חילקו ביניהם את ימי השנה לשמש את אביהם, וע"כ באותם כ"ב שנה שלא היה יוסף אצל אביו, נתוסף חלקו על שאר האחים, ובשלמא שאר השבטים אין להם תביעה ע"ז דהרי הם מכרוהו, אבל שורת הדין שיוסף יפרע עכ"פ לבנימין שכר העבודה ששימש במקומו.

והנה הרי אין לחשוב שכר שבת ויו"ט אלא של ימי החול, ובשנה יש שלש מאות ימי חול (כמובא בב"י שלה"ה מרמז השי"ן של התפילין), והשבטים היו י"ב, וממילא היה לכ"א לשמש כ"ה ימים בשנה, ויוסף שנחסר כ"ב שנה, חיסר כ"ב פעמים כ"ה דהיינו תק"נ, וזה נתחלק אצל הי"א שבטים, ונמצא שנתוסף לכ"א חמשים יום, כי י"א פעמים חמישים הוא ג"כ תק"נ, והנה איתא במדרש דשכר עבודה הוא דינר ליום ודינר הוא שש מעה, **וא"כ שכר עבודה של חמישים יום הוא ממש שלש מאות מעה, ולכן נתן יוסף לבנימין שלש מאות שקלים שהוא שלש מאות מעה, כדי לשלם לו שכר העבודה שעבד על מקומו לשמש את אביו.**

(הגה"ק מאסטראווצא בספר אור תורה)

וַתֹּאמֶר אֶל עַבְדָּיִךְ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו: (מד, כא)

ואשימה עיני עליו. ממר רכי מכרים הטעם שמרמה מותו". ולמ מלמתי כתמוב שימת עין על הרמיה בלבד, ושמתי עיני עליהם לטובה (ירמיהו כד ו), קחנו ועינך שים עליו ולל תעש לו מחומה רע (שם לט יב), כי לם לוה לותו שירמנו ממר שיקחנו, מלם שישמור לותו ויטיב לו.

מכל נדר להם יוסף לחמול עליו ולשמרו. ומם לם נזכר כפירוש[ב] כמשר יקלר שם ככל הלכרים המלה משר ספר יהודה בפניו, ולם הזכיר מספר שמעון ועלילת מרגלים מתם, דרך מוסר לו מימת מלכות:

וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל: וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: (מד, כד–כו)

ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני. ממר, כי ככוסם מליו, מיד הגידו לו שלם יוסיפו לרמות פניו כלם מחיסם הקטן, ולם מכה לשלחו, והיה מניח לו שמעון במחסרו. וזה טעם 'וימר מכינו שוב שברו לנו מעט אוכל', כי לם רלה להודות לשלחו בכל משך ממרנו, על שדחקו הרעב:

מעשה חש"ב

א האבן עזרא מפרש 'ואשימה עיני עליו', שיוסף רצה רק לראות את בנימין, כדי לראות האם צדקו השבטים, כמו שכתוב (פרק מב פסוק כ) שאמר יוסף להשבטים, 'ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם'.

והטעם, משום שלא מצאנו במקרא שיוסף אמר להשבטים 'ואשימה עיני עליו', ואיך אמר יהודה שיוסף אמר כן. לכן מפרש האבן עזרא ש'ואשימה עיני עליו' הכוונה רק לראותו בלבד. וזה נכלל במה שאמר יוסף (שם) 'ואת אחיכם הקטן תביאו אלי', שע"י שיביאו את יוסף ע"כ יראה אותו.

ב פירוש, דלפי דברי רבינו ש'ואשימה עיני עליו', הכוונה שיוסף הבטיח לחמול עליו ולשמרו, קשה שהרי לא מצאנו בכתובים כשציוה להם להביא את בנימין שהבטיח כן, ואיך אמר יהודה בשמו דברים שלא אמר. ע"כ צריך לומר שכוונת יוסף באמרו 'ואת אחיכם הקטן תביאו אלי', היינו שהוא ישמור עליו ויחמול עליו. וע"ז כתב רבינו 'ואם לא נזכר בפירוש', שיוסף הבטיח לשמור עליו ולחמול עליו, היינו משום שהכתוב מקצר, כאשר מקצר שם בשאר הדברים.

ג כוונת רבינו לבאר בכל הפסוקים, שהרי בפסוק כד כתיב 'ונגד לו את דברי אדוני', והכוונה שאמרו ליעקב את דברי יוסף שאי אפשר לרדת למצרים בלי בנימין. וא"כ למה חזר הכתוב בפסוק כו 'ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו, כי לא נוכל וגו'.

ומבאר רבינו שהנאמר בפסוק כד ובפסוק כו היה בשני זמנים נפרדים. דמה שכתב בפסוק כד 'ונגד לו את דברי אדוני', היה מיד כשחזרו ממצרים, ולא רצה יעקב לשלוח את בנימין, אע"פ שהגידו לו ששמעון במאסר כל זמן שלא מביאים את בנימין. ופעם השניה היה כשבר כלה האוכל בבית, והיו בסכנת רעב אמר יעקב לבניו 'שבו שברו לנו מעט אוכל', ואז אמרו לו בפעם השניה שללא בנימין אי אפשר לרדת למצרים.

והנה דברי רבינו מבוארים היטב לפי מה שכתב רבינו (לעיל פסוק יט) "ואשר יראה לי על דרך הפשט, שאינם רק תחנונים להעיר רחמיו, כי חשב יהודה כי האלקים הוא ירא כאשר אמר לו, וכאשר נהג עמהם חמלה כירא חטא לנחם אותם על הצער שעשה להם".

ואפשר לומר שפסוקים אלו הם המשך דברי התחנונים המה, שסיפר יהודה ליוסף שבפעם הראשונה לא רצה יעקב אבינו לשלוח את בנימין, אע"פ שע"י 'ישאר שמעון במאסר, וזה מראה הקשר החזק בין יעקב אבינו לבנימין, וע"ז יעורר חמלה עליהם.

ולפי זה דברי רבינו לקמן (פרק מה פסוק א) על הכתוב 'ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו', שכתב וז"ל "והנכון בעיני, שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים יחלו פניו

בְּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה: (פרק מו פסוק ז)

ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד בת לוי, לשון רש"י. ומה יכבה בבנותיו[א]. מכל לרך הכתוב כשילבר ביחוסי הרכים ילמר ביחיל לשון רכים, 'ובני דן חשים' (פסוק כג), 'ובני פלוח מליאב' (במלבר פו ח), וכן בנותיו – לינה, ובנות בניו סרח בת אשר. מכל יוכבד לא יזכילנו הכתוב כמו שלמר (פסוק פו) 'כל נפש ששים ושש', מכל ילמוז מליה כלעת רבותינו.

וְלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וַעֲשָׂר אֲתֹנֹת נ�ֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: (פרק מה פסוק כג)

ולאביו שלח כזאת. כמשכון הזה, ומהו המשכון עשרה ממוריס וגו', לשון רש"י. ומיננו נכון[ב] שיהיו על המשכון. מכל יתכן שילמר כזאת המנחה, ויהי שעורו. ולמכיו שלח זאת המנחה עשרה ממוריס וגו', והכ"ף כמילו יתירה, רק לרך הלשון כן, כמו ותלבר מליו כלבריס המלה עשה לי עבדך (לעיל לט יט). מו ילמר, ולמכיו שלח לילה, כלילה הזאת משר נתן למחיו. ולא להשוותן, רק כמשר נתן להס לילה כלרכתס, כן שלח למכיו בר ולחס ומזון לדרך בבואו. והוא הנכון[ג].

מעשה חש"ב

למחול בנימין, כי נכמרו רחמיהם על תחנוני יהודה, ולא יכול יוסף להתחזק לכלם". הרי הוא לשיטתו שכל האריכות הדברים וסיפור השתלשלות הענינים היו ליצורך תחנונים לעורר חמלה. ובאמת נתעורר יוסף והמצרים חמלה על בנימין.

א כוונת רבינו להקשות לשיטת רש"י שמפרש 'ובנות בניו' בלשון רבים, דהיינו סרח בת אשר ויוכבד בת לוי, מה ירבה 'בבנותיו', שהרי גם 'בנותיו' לשון רבים, והרי לא היתה לו אלא בת אחת ודינה שמה. ולכן מפרש רבינו שדרך הכתוב כשידבר ביחוסי הרבים יאמר ביחיד לשון רבים.

והנה לכאורה לפי רבי יהודה שסובר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום, א"כ א"ש 'בנתיו' לשון רבים. וא"כ מה הכריח את רבינו לומר שלכן נקט לשון רבים משום דביחוס יאמר ביחיד לשון רבים. ובשלמא לשיטת רש"י (להלן פסוק כו) "שלדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן", אינו קשה למה לא נאמר שבנותיו לשון רבים היינו התאומות, אמנם לפי מש"כ רבינו (שם) שאין הכרח לומר שמתו, א"כ קשה כנ"ל.

ואפשר לפרש דלפי רבי יהודה שאחיות תאומות נולדו עם השבטים, היה השבטים נשואים להם, א"כ אי אפשר לפרש לשון רבים של 'בנותיו', שהכוונה על התאומות שנולדו עם השבטים, שהרי כאן נאמר בקרא שבניו ובני בניו, בנותיו ובנות בניו וכל זרעו של יעקב ירדו אתו למצרים, ואלו הם השבעים נפש שמפורש בפסוקים דלקמן שמונה בפרטות את כל בני ביתו של יעקב שירדו למצרים, ובסוף נאמר (להלן פסוק כו) 'כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו 'מלבד נשי בני יעקב' כל נפש ששים ושש'. הרי לנו שהתאומות – שהם היו נשי בני יעקב – לא נכללו בחשבון זה של השבעים נפש. וא"כ אין לפרש 'ובנותיו' שהם התאומות, לכן הוכרח רבינו לומר שביחוס הרבים, יאמר ביחיד לשון רבים. והטעם שלא נמנו הנשים כמו שכתב רבינו (שם), 'כי האיש עם אשתו הוא אחד'.

והנה לדעת רבי נחמיה שהשבטים נשאו עם כנעניות, מפרש רבינו (לעיל פרק לח פסוק ב) בב' אופנים האם חולק עם רבי יהודה שנולדו תאומות. דרך א' שרבי נחמיה מודה שנולדו תאומות עם כל שבט ושבט, אלא שרבי נחמיה חולק על רבי יהודה וסובר שלא נשאום, שהרי אחות מן האם אסורה לבני נח. ולפי"ז אפשר לפרש הלשון רבים של 'בנותיו', כפשוטו, שהיינו התאומות. שהרי לפי רבי נחמיה השבטים לא נשאו התאומות. ודרך הב' דרבי נחמיה חולק על רבי יהודה וסובר שלא נולדו להם אחיות תאומות כלל. ולפי"ז הוצרך רבינו לפרש שלכן נקט לשון רבים 'בנותיו', דכן דרך הכתוב ביחוס לומר ליחיד בלשון רבים.

ב אפשר לפרש כוונת רבינו באומרו 'איננו נכון', דלפי רש"י פירש הכתוב 'ולאביו שלח כזאת', לפי החשבון שכתוב בהמשך הכתוב, ולפי"ד קשה שהיה צריך לכתוב ולאביו שלח 'זאת', ולמה כתב 'כזאת' בכ"ף הדמיון. שהרי הכ"ף הדמיון א"ש רק על דבר שהיה כבר, אבל כאן הרי לא שלח עדיין כפי החשבון הזאת שנוכל לדמות לזה.

ג רבינו מפרש בב' אופנים תיבת כ'זאת'. א, שהכ"ף יתירה הוא, וכאילו היה כתוב 'זאת', ודרך הלשון כן, ולפי"ז א"ש. ב', שהכ"ף של 'כזאת', הרי הוא כ"ף הדמיון, והכוונה לדמותו למש"כ למעלה שנתן צידה לדרך בלכתם, כמו כן שלח לאביו בר לחם ומזון לדרך בבואו. ולפי"ז שפיר מדמה למה שהיה כבר מקודם. אבל אין כוונת הכתוב להשוותן, שנתן להם אותו צידה.

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ (בראשית מה, כד)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשתן (פ' ויגש) **מצינו שיוסף הצדיק הזהיר לאחיו בני יעקב כאשר עזבו את ארץ מצרים לעלות ולבשר את אביהם הבשורה טובה שעוד יוסף חי, ויאמר אלהם** (בראשית מה, כד) **'אל תרגזו בדרך', ופי' רש"י: 'אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך', והזמן גרמא לבאר קצת דבר הלכה בענין עוברי דרכים, אי מברכין תפלת הדרך וברכת הגומל כשנוסעין באויר ע"י פליגער וכדומה, ודעת רבותינו הק' זיע"א בזה.**

הנה בספר 'אהלך באמיתך' (פ"ט הערה ז) מצאתי כתוב: "ידוע בשם הגאון האדיר שר התורה הגר"י ראזין זצ"ל [הראגאטשעווער] מדווינסק, שאין לברך תפה"ד על טיסה באוירון, והוכתחו מהא דאיתא (חולין קל"ט:) לענין שלות הקן דכתיב בי' כי יקרא קן צפור לפניך בדרך דפריך אלא מעתה מצא קן בשמים דכתיב דרך נשר בשמים הכי נמי דחייב בשילוח, ומשני דרך נשר איקרי דרך סתמא לא איקרי, מבואר כי טיסה באויר אינה דרך סתמא, וא"כ כשאמרו היוצא לדרך יתפלל תפה"ד כוונתם רק על יציאה לדרך סתמא ולא על טיסה באויר שאינה דרך סתמא", עי"ש.

והוא ז"ל שם תמה על זה: "קשה להאמין כי דברים אלו יצאו מפי הגאון זצ"ל הלכה למעשה דהני דממעטינן דרך נשר משלוח הקן מטעמא דדרך סתמא לא איקרי, היינו משום שכתוב בי' בתורה מלת 'דרך' וא"כ הכוונה על דרך סתמא כדדרשו חז"ל כעין זה בכמה מקומות למעט כל מה שיש לו שם לווי ואינו נקרא סתמא כך, ועיי' בגליון הש"ס חולין שם שמציין לכ"מ, אבל לא מצינו לדקדק כך בלשון חז"ל התנאים והאמוראים שבהזכירם איזה דבר יהי' כוונתם רק על מה שנקרא כך סתמא, ולא על מה שנקרא כך בצירוף שם לווי", עי"ש שמביא ראיות לזה.

ועי"ש בספר 'אהלך באמיתך': "ואם בדרך נסיעתו לשדה התעופה הוא נוסע חוץ מעיבורו של העיר אף אם אין פרסה עד שדה התעופה מוטב לברך אז, דבודאי מצטרפים דרך הטיסה עם הדרך שמחוץ לעיבורו של העיר עד שדה התעופה וההתעכבות בשדה התעופה עד הטיסה לא גרע מלן בעיר לנוח דלא חשיבא הפסק, ומכש"כ בזה שכל עיקרו לא בא לשדה התעופה רק כדי להמשיך דרכו", עי"ש.

ובשו"ת 'חלקת יעקב' (או"ח נ"ה) מובא על ענין ברכת הגומל, בזה"ל: "על שאלתך איך להתנהג בנוסע על האוירון בברכת הגומל, לכאורה זה תלוי בפלוגתא המבואר בסי' ריט"ט ס"ז דבאשכנז אין מברכין אלא בהולכי מדבריות דשכיחי בי' חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגין לברך אף כשהולכים מעיר לעיר מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ואנו בני אשכנז והרמב"ם בפ"י דברכות שמנה בין ארבעה צריכין להודות להולכי דרכים ולא כגירסא דידן בגמרא ובשו"ע הולכי מדבריות זה כמנהג ספרד, אכן אפשר לומר דדרך האויר הוא מקום סכנה כמו מדבריות ואף לבני אשכנז חייב לברך דהא בתהלים נאמר תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו, א"כ גם דרך האויר בכלל דרך עיר מושב לא מצאו, ברם בחולין (קל"ט:) מבואר דרך נשר בשמים דרך נשר מיקרי דרך סתמא לא מיקרי ומצא קן בדרך בשמים פטור מלשלח דזה לא הוי בכלל סתם דרך.

אכן כשנוסע האוירון דרך ים לכאורה הוא בכלל יורדי הים דמבואר בכתוב יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג, ואף באוירון כי הוא שמחמת הרוח האוירון פתאום יורד מלמעלה למטה בהתקפה יתירה ונפשם ברעה תתמוגג, ואם כן כיון דביורדי הים נתקן ברכה זו מה לי אם הוא יורד הים דרך אני' או דרך אויר, כיון דהסכנה בשניהם שוה א"כ ממילא כבר קשה לחלק אם נוסע עם האוירון דרך ים או לא, דכלפי סכנת אוירון אין שום חילוק, ומאידך גיסא יש לומר דאין לחדש מעצמנו ולהוסיף על הל' צריכין להודות בנוסע באוירון לא על דרך הים כיון דאין בכלל דרך ולא בכלל יורדי הים, ואף דפסקינן להלכה דהני ד' לאו דוקא וה"ה למי שנעשה לו נס (עי' סוס"י ריט"ז), זה דוקא בנס שאירע לו, אבל בנוסע באוירון אם נחשב לו כסכנה ונעשה לו נס ממילא אסור לו לנסוע באוירון כבשבת (לב.) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס וכו' מנכין לו מזכיותיו וכו', וע"כ דזה בכלל המבוא' בשבת דף קכ"ט ע"ב דכיון דדרשו בורבים שומר פתאים ה' ולא הוי בגדר נעשה לו נס, ולכללו בין הני ד' דברים יש ספק אם זה בכלל יורדי הים או הולכי מדבריות, וכיון דסוכ"ס עובדא דמילתא דהסכנה באוירון לנסוע על הים לא פחות מאני' על הים, ונתקיים גם בזה הנאמר בכתוב וישמחו כי ישתוקו וינחם

אל מחוז חפצם, א"כ מהנאות לברך בזה בלא שם ומלכות כמו בכל ספק ברכה, וכן דעת מרן קה"ק מבעלזא שליט"א לפסוק לכ"א שבא לשם באוירון, אף שנודע לי שדעתו הקדושה אינה נוחה לנסוע באוירון, וכמובן משום חשש סכנה, עכ"ז דעתו לברך רק כמו בכל ספק ברכה בלי שם ומלכות וכו', ועי"ש עוד שהאריך ומסיק להלכה לברך בלי שם ומלכות.

ועי' בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ב סימן מ"ז) שהשיב לבעל חלקת יעקב, ותו"ד: דנודע לו ממרן מסאטמאר שליט"א (זצ"ל) דסובר דמברך ברכת הגומל, אבל באשר כת"ה הביא בשם מרן מבעלזא שליט"א (זצ"ל) שצוה לברך בלא שם ומלכות נראה לי ליתן תבלין לפסקו וכו' עי"ש מש"כ בזה.

כ"כ עי' בשו"ת 'באר משה' (ח"ז סימן ס"ח): "נשאלתי הנוסע באוירון אם צריך שיברך ברכת הגומל וכמה יסע, למשל מארצה"ב ליוראפ או בפחות ג"כ סגי שיברך, למשל מנוא יארק לטשיקאגא או וואשינגטאן או ללאס אנגעלעס או למאנטרעאל טאראנטא וכיו"ב, והשיב: יש לברך ברכת הגומל לנוסע באוירון, ומנהג העולם לברך רק כשנוסע מארצה"ב ליוראפ או מארצה"ב לאר"י וכו', אבל בתוך המדינה מנוא יארק לוושינגטאן או ללאס אנגעלעס או למיאמי אין מברכין ולא ידעתי למה, ואפשר כיון דנהוג בכל יום אלפי בנ"א נוסעים מידי יום וכו', ובא"ד כתב: "מעצמו מובן שפסק זה רק לאלו שמברכין כשנוסעים מאמעריקא לאר"י או מאמעריקא ליוראפ דאלו הנוהגים עפי הוראת קדוש ה' מכובד מרן אדמו"ר מוהר"א מבעלזא זצוקללה"ה שכן ציוה לכל שואליו שלא לברך בשם ומלכות כלל על נסיעה באוירון כי אין דינו כמהלכי מדבריות ולא מיורדי ימים דנסיעה באויר איננו בכלל דרך כמו שאמרו חולין (קל"ט:) דדרך נשר מיקרי אבל דרך סתמא לא מיקרי, אלו בודאי ובודאי לא יברכו כלל בשום אופן בשם ומלכות רק ברוך אתה מלך העולם וגו', או טוב יותר שיברכו בריך רחמנא מלכא דעלמא" וכו', עיש.

ובסימן ס"ט כתב: "ועובדא אספר, שפעם אחת בימי הקיץ בערב שבת קודש לפני כערך כ"ד כ"ה שנים הייתי אצל קדוש ה' מכובד מרן אדמו"ר מסאטמאר זצוקללה"ה, והיות שלא הי' שם אז איש במנוחת הנפש דברתי לארכו ורחבו שעות ארוכות עם הדג"ק זצ"ל בכמה ענינים, ועלתה גם שאלה זו על שלחנו הטהור אם לברך ברכת הגומל על הנסיעה באוירון והי' פשוט בעיניו שיש לברך ברכת הגומל על נסיעה באוירון, ואמר לי שאין ספק אצלו שעל כל נסיעה גם היותר קצרה מחויבים לברך ברכת הגומל, וכשאמרתי לו שאין מנהג העולם כן רק על נסיעה רחוקה כמו מארצה"ב ליוראפ או לאר"י הי' מאד תמוה בעיניו איך אפשר לחלק בין דרך רחוקה ובין דרך קרובה או יש לברך על כל נסיעה או אין לברך, וכשאמרתי לו שכבוד אחי הגדול הגאון האמיתי ציס"ע שליט"א בספרו הנפלא בצל החכמה ח"א סי' כ' (שהבאתי אז לידו הגדולה מתנה בשם אחי הגאון שליט"א והי' שמח שמחה רבה כי הי' מכירו מאז מקודם המלחמה) מביא בשם הגאון האמיתי ציס"ע רשכבה"ג אב"ד דטשעבין זצוקללה"ה בסוף הסימן שלא יברכו כלל ברכת הגומל על הנסיעה באוירון וכן מסיק להלכה, ולמעשה הגאון אחי הגדול בעל בצל החכמה שליט"א אז אמר לי שאיננו מסכים לפסק זה, אמרתי לכ"ק הדג"ק שליטא זצוק"ל שעל פיו יש להבין מנהגו של עולם מאחר דיש רבנים מגדולי ישראל הפוסקים כן שעל נסיעה באוירון לא יברכו כלל ברכת הגומל קיבלו העולם פסקם בנסיעה קרובה ובנסיעה רחוקה קבלו לפי דעתם דהוא דעת בעה"ב - שאינו דעת תורה לחלק בכה"ג - כדעת הרבנים מגדולי ישראל שיש לברך ברכת הגומל על נסיעה באוירון, כי דעתם דעת העולם דבנסיעה קרובה אין אדם ירא לנפשו לטוס כלל, כמו שבאמת אלף אלפים טסים בכל יום ויום נסיעה קרובה כמו של שעה ושתים, משא"כ בנסיעה רחוקה שאין בנ"א טסים כ"כ בניקל, וכמה הירהורים עולים בלבם קודם שטסים קיבלו דעת הפוסקים לברך ברכת הגומל, שחוק קל עבר על פיו שאפשר שמזה נובע מנהגם אבל איננו מכוון להלכה חילוק זה, והשבתי לו שכן אני אומר להלכה וכדבריו כן הוא לפענ"ד, אבל למעשה קשה לפסוק כנגד העולם כי מי ישמע לו, ע"ז השיב לי שבזה האמת אתי, ושאינו כדאי להעריך מלחמה אז אמר לי דברים שא"א לי לגלות, וכשהלכתי ברכני ברכות חמות מאוד מאוד שעדיין ידי מרגשת חמימותו, ופגישה זו הי' לי פגישה בלתי נשכחת", עי"ש.

וכתב שם עוד: "הנה בתשו' בצל החכמה הנ"ל מסיק, וז"ל: הנוסע באוירון והגיע למחוז חפצו בלי מקרה סכנה בדרך יברך הגומל בלי שם ומלכות, ואם אירע לו מקרה סכנה וניצול יברך בשם ומלכות, וע"ש בתשו' הנ"ל אות ז', וכשקבלתי ספרו הנחמד ח"א הזה ועברתי בין בתרי דבריו הנחמדים הכתובים בבקיאות עצום ורב ובביאור נכון מאוד, כמעט רציתי לחזור מפסקי שפסקתי עד עתה שיש לברך ברכת הגומל אחר נסיעה באוירון, אבל עכ"ז לבסוף החזקתי בדעתי שיש לברך ברכת הגומל ובפרט מאחר שכן שמעתי מפ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל שכל כך הי' פשוט בעיניו שיש לברך אפילו בנסיעה קרובה על אוירון, וכמו שהי' דעתי ג"כ בבירור כן קודם לכן החזקתי בפסקי כבתחילה", עי"ש.

ומביא שם אח"כ משו"ת חלקת יעקב ח"ב סי ט, וכא, ומנח"י ח"ב סימן מז וכו' (המובא לעיל), וממשיך שם: "ובאג"מ חאו"ח ח"ב סי נ"ט מצאתי ככל דברי שגם על נסיעה קרובה צריך לברך ברכת הגומל, הגם שעל הרבה מדבריו יש להשיב בנקל אבל גברא רבה אמרו, ולהלכה יפה כוון עכ"ז מי ישמע לו מאחר שכבר נהגו העולם שעל נסיעה קרובה כב' שעות אין מברכין, אח"ז נתברר לי שכדברי כן הוא וכמו שכתבתי עד עתה, כי פעם אמרתי לאחד שנסע מנוא יארק ללאס אנגעלעס וחזר למה איננו מברך ברכת הגומל והשיב לי דהלא נסיעה זו עושה ב"פ בשבוע וכי ב' פעמים בשבוע יברך ברכת הגומל בתמיה, ובודאי שעל יסוד סברא כרסי של דעת בעל בתים שאינו דעת תורה נקבע המנהג שלא לברך בנסיעה באוירון במדינה עצמה, היינו בנסיעה בארצה"ב עצמה, אפילו בנסיעה רחוקה, ופלא אבל שבשתא כיון דעל על ומי יכול לתקנו ולהוציא מדעתם", עי"ש.

המשך המאמר בעז"ה בשבוע הבא

דיני עשרה בטבת שחל בערב שבת

עשרה בטבת בערב שבת

עשרה בטבת, שונה משאר תעניות, דשאר תעניות אי אפשר שיחולו בערב שבת, ועשרה בטבת יכול לחול בער"ש

באבודרהם (סדר תפילות התעניות) דעשרה בטבת חל לפעמים בששי ומתענין בו ביום, ושאר צומות לעולם אין חלים בששי.

תענית בערב שבת

מתענים בו בערב שבת כרגיל עד לאחר צאת הכוכבים.

נחלקו הראשונים (בעירובין מ' –מ"א,ובתענית י"ח) אי צריך להתענות עד הלילה, דיש סוברים דכיון שהתפללו וקיבלו שבת הרי זה נחשב כמו שהשלימו התענית עד סוף היום,ואפשר להפסיק התענית (מרדכי שם בשם הר"מ ועוד ראשונים), ורבינו יצחק בעל התוס' עשה מעשה שטעם לפני השבת, וכתב שיותר טוב שלא להשלים התענית כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, ויש הסוברים דאסור להשלים התענית עד הלילה, ויש הסוברים דצריך להשלים עד הלילה (רוקח, ראבי"ה, ר"ן מובא בד"מ, ועוד), ולמעשה בשו"ע (סי' רמ"ט סעי' ד') פסק דצריך להשלים התענית, והרמ"א מחלק בין תענית יחיד דא"צ להשלים, לתענית ציבור דצריך להשלים, ובביאור הלכה האריך והביא דברי המהרי"ל דכן הוא נוהג, וכתב דכן נהגו העולם, וכן כתבו רוב האחרונים.

טעימת תבשילי השבת

לטעום מתבשילי השבת בכדי לידע טעמם, אם צריך לכך יש לסמוך להתיר לטעום מעט ולפלוט.

דעת השו"ע (סי' תקס"ז) דמותר לטעום ולפלוט בכל התעניות, והרמ"א הביא דעת מחמירין וכתב דהכי נוהגין, ובמשנ"ב (סק"ו) הביא מהח"א דבמקום סעודת מצוה שמבשלים ביום לצורך הלילה יש לסמוך על המחבר ולטעום ולפלוט, וא"כ הוא הדין בתבשילי השבת שהם לצורך סעודת שבת, ובפרט שמובא בפוסקים שמצוה לטעום לצורך שבת (עי' מ"א סי' ר"נ, ובמטה משה שמנהג אנשי מעשה לטעום התבשילים בע"ש בכדי לתקנם כהוגן ויהיו נאכלים לתאוה).

רחיצה ותספורת בער"ש

רחיצה בחמין, נטילת ציפרניים, ותספורת מותר כרגיל, ואף המחמירים בשאר צומות שלא לרחוץ גופו בחמין, בער"ש אין להחמיר מפני כבוד השבת.

דבכל התעניות מצינו שני חומרות ברחיצה, חומרא א) דברי המשנ"ב (סי' תק"נ סק"ז) בשם אחרונים [לכאו' כוונתו להמ"א בשם השל"ה וכ"כ בא"ר] דראוי לבעל נפש להחמיר כמו בת"ב, דמעיקר הדין היה צריך להחמיר בכולן, ורק משום שאין הציבור יכולים לעמוד בו לא החמירו, אבל מי שיכול יש להחמיר, ובשעה"צ (סק"ח) הביא דברי הרמב"ן בתורת האדם דכתב טעם להחמיר דרק בזמן שלא היו גזירות הקילו בשאר הצומות, אבל כשמצוי גזירות יש להחמיר, ובפמ"ג (משב"ז א) מבאר דרחיצה שאסרו היינו בחמין, חומרא ב) דעת הב"ח ומובא בעטרת זקנים ובשעה"צ (סק"ח) דנהגו שלא לרחוץ כלל בתענית, וראייתם מהגמ' (ר"ה י"ח:) [וכן מבואר בטורי אבן (ר"ה שם), וכרם שלמה (סי' תקס"ז)], ובער"ש כתב במשנ"ב בשם הא"ר (סק"ב) דאין להחמיר מפני כבוד השבת [אלא דיל"ע דהמשנ"ב כתב דבער"ש אין להחמיר על חומרת הבעל נפש של המ"א בשם השל"ה, ולכאו' בא"ר כתב כן שאין להחמיר לגבי מנהג הב"ח, ואפשר דהמשנ"ב למד דפשוט הוא דמותר, דאם מנהג הב"ח מותר בער"ש, כל שכן חומרת המ"א שאינו אלא לבעל נפש].

וכן כתב בספר רוח חיים (לר"ח פאלאגי, סי' תקס"ו אות ד) דאף לפי הטורי אבן (ר"ה י"ח:) דאסור תספורת ורחיצה בשאר תעניתים, אולם לכבוד שבת לא קפדינן, וכן כתב בשו"ת שיח יצחק (וועדרבוי, סי' רמז) דכשקיבלו איסור רחיצה בג' צומות, כשחל י' בטבת בער"ש, לא קיבלו מפני כבוד השבת, והם כתבו כן גם לגבי תספורת דמותר, וה"ה נטילת ציפרניים, ועדיין יש להסתפק ברחיצה שלא לצורך שבת, כגון שבכוונתו להתרחץ שנית לכבוד שבת.

קריאת ויחל ואמירת עננו

קוראים בו ויחל בין בשחרית ובין במנחה, והציבור אומרים עננו במנחה כבכל תענית.

רמ"א (סי' תק"נ סעי' ב), ואחרונים (שם), ובמ"א (סק"ו) הביא דהב"י כתב שאין קוראין בס"ת במנחה, וכדאיתא במשנה (פ"ד דתענית) שאנשי מעמד שהיו קוראין במנחה בכל יום, לא היו קוראין במנחה בער"ש מפני כבוד השבת, שיהיה להם פנאי להכין צורכי שבת, וכתב המ"א דהאידנא קורין בער"ש משום דבזמנינו הכל מכינים מבעו"י, ובזר זהב בשולחן הטהור (סי' רמ"ט סק"ד) כתב דהיה מתפלל מנחה גדולה כיון דקריאת ויחל ועננו אינו עולה יפה לכוונת עליית עולמות של מנחה בער"ש.

ולגבי "עננו" עי' באחרונים בשם יד אפרים דאומרים עננו, ושם כתב הטעם אף דאומרים "ביום צרה", דהכוונה על יום זה שהוא תענית ציבור ועדיין לא נכנס שבת, אלא דלכאו' אלו המתפללים [לדידן דנוהגים כר"ת] לאחר כניסת השבת ואומרים עננו, אפשר דכיון דעדיין לפני צאה"כ דר"ת לכן אפשר לומר יום צרה, ויש מקפידים להתפלל לפני השקיעה.

התאחר לביהכ"נ כשהציבור קיבלו שבת

התאחר לביהכ"נ שמקדימין לקבל שבת והציבור אמרו "בואו בשלום", והוא עדיין לא התפלל מנחה [או שיודע שיאמרו בואו בשלום כשיהא באמצע מנחה], יתפלל מנחה מחוץ לביהכ"נ, ואם הוא כבר באמצע מנחה, יכול

לסיים התפילה, ואם הציבור אומרים ברכו והוא לא התפלל מנחה, יתנה שאינו מקבל שבת.

עפ"י שו"ע ואחרונים (רס"ג סעי' ט"ו, ט"ז, והגה' רעק"א שם ועוד).

מעריב לפני צאה"כ

הרבה נוהגין להקדים להתפלל קבלת שבת ומעריב, בכדי שיוכלו לקדש בזמן צאת הכוכבים, וצריכים לחזור לקרוא קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים, ולא לסמוך על הקריאת שמע שעל המיטה.

מתפללין מוקדם דהרי יכולים לקבל שבת מוקדם בתפילה, ויחזור לקרות קרי"ש כיון דחובת קריאת שמע שהיא מדאורייתא יש לקרותה בלילה, לכן יחזור לקרותה לאחר צאת הכוכבים, ולא יסמוך על קרי"ש שעל המיטה כדכתב המ"א (בסי' רל"ה) ומובא במשנ"ב (סק"ב) כיון דצריך לכוין לצאת ידי מצות עשה של קרי"ש, וקרי"ש שעל המיטה אין מכוונים לשם מצוה כי אם להבריח המזיקין, ועוד טעם כיון דצריך עכ"פ כוונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במורא, ובקרי"ש שעל המטה אינו מכוין לזה. ומעיקר הדין די שיקרא שתי הפרשיות, וירא שמים יקרא כל הג' פרשיות, משנ"ב (סקל"א).

לקרות קרי"ש קודם הסעודה

המתפללים לפני צאה"כ נכון לחזור לקרות קריאת שמע קודם הסעודה.

לגבי איסור אכילה לפני קריאת שמע דעת המ"א (סק"ד) והט"ז (סק"ג) דיש לסמוך על מה שקרא מבעו"י, ויקרא שוב אחר האכילה, ובמשנ"ב (בסי' רל"ה סק"ט) הביא דברי הא"ר (סק"ג) שכתב דנכון ליזהר לקרותה בהגיע זמן צאה"כ, וכן כתב בדה"ח (בהל' שבת) שירא שמים יחוש דאין יוצאים בקרי"ש שמבעוד יום, ובמ"א (סוסק"ב) אחר שכתב דאפשר לאכול קודם כדעת רש"י, כתב דהותיקין נוהגין לקרותה מיד לאחר צאה"כ, ובשועה"ר (סי' רס"ז סעי' ד') כתב דאף חצי שעה לפני צאה"כ אסור לאכול אע"פ שכבר קרא קרי"ש.

נשים שמתענות

נשים שמתענות וברצונם לאכול כשהבעל עדיין לא חזר מבית הכנסת, יכולות לקדש בעצמם ולאכול.

אולם בלא קידוש אסורות לשתות אפילו מים לחוד, וכן מידי שבוע אחר הדלקת הנרות לכתחילה ג"כ אסורות אפילו בשתי' לחוד, דכבר נתחייבו בקידוש, ובשעת הדחק יש לשאול רב.

קידוש בין שש לשבע

הנוהגים שאין מקדשים בליל שבת בין שעה ששית לשביעית, בשבת זו שלאחר הצום, יש שמקילים בזה.

בשו"ת נשמת שבת (דיני קידוש סי' מ), הביא דרבינו מסאטמאר זצ"ל כשחל י' בטבת בער"ש עשה קידוש בין שעה ו' לשעה ז', וכתב שם ששאלו את רבינו אם דעתו שאין להקפיד בזה, והשיב שחמיו הרה"ק מפלאנטש זי"ע לא הקפיד על זה, והוא מסתפק שם אי דעת רבינו בכלל לא להקפיד או דייקא לאחר התענית, ומובא (קונ' אור ישראל) שבבעלזא הקפידו אפילו כשחל תענית בער"ש, שלא לקדש בין שש לשבע, והרה"ק מהר"א מבעלזא זצ"ל זירז עצמו בליל שבת תיכף אחר התפילה לקדש קודם השעה שש [אלא דבס' קודש הילולים עמ' קה מובא דבא"י הורה שא"צ להמתין כלל, ויש שכתבו דאף בא"י צוה להמתין].

ומובא בשם הרה"ק ר' שמעון מיערוסלאוו זצ"ל שכשהיה מקדש בין שעה ששית לשביעית היה אומר הפיוט "אב הרחמים... ויציל נפשותינו מן השעות הרעות וכו'", ומובא (זמירות דברי' אות לא) דרבינו מסאטמאר זצ"ל לעת זקנתו כשחל י' בטבת בער"ש זימר שלום עליכם וסיים עד שעה שבע, וכשאלוהו אם צריך להמתין ביום התענית עד שבע, הי' משיב שישנה סגולה מקובלת לומר "אב הרחמים", וסיפר שחותנו לא הקפיד בזה כנ"ל, ובס' נטע"ג דהרה"ק האמרי חיים זצ"ל בי' בטבת קידש לאחר שש ואמר "אב הרחמים", אולם בזמירות ברך משה (פ"ט אות י"ח) מובא דלא אמר אב הרחמים בי' בטבת כשקידש לפני שבע.

ששיפת הפה לפני קידוש

מותר לשטוף הפה במים לפני קידוש (מ"א סי' רע"א ס"ק ה').

להזדרז בעשיית קידוש

ראוי להזדרז בעשיית קידוש, ואף מידי שבת בשבתו ראוי ליתן שימת לב בזה לצורך בני הבית.

מסתבר דראוי להזדרז דהרי אין להתענות בשבת, ולדעת השו"ע מפסיקין התענית מבעו"י, ואף דאנן משלימין התענית, אולם ראוי שלא להתענות יותר ממה שצריך, וכן מבואר בתהל"ד המובא להלן, וכידוע שהחפץ חיים כשהיה לו אורחים אז מיד כשנכנס לביתו קידש, ורק אחר שאכלו כראוי זימר "שלום עליכם" וכו', שהמלאכים אינם רעבים ויכולים ליתן להם שלום אח"כ, משא"כ האורחים.

קידוש לפני צאת הכוכבים

יש לדון האם אפשר לקדש לפני צאת הכוכבים, ולשתות היין מיד בצאת הכוכבים.

בפשטות היה אפשר לקדש מבעוד יום סמוך לצאה"כ, ולשתות היין לאחר צאה"כ אף שברכת הגפן היתה כשעדיין השתיה אסורה, וכפי שמצינו בפמ"ג (סי' ר"ו א"א סק"ח) דמי שבירך על מאכל בתענית יכול לאכול המאכל אחר התענית, וכן כתב בור זהב בשולחן הטהור (סי' רמ"ט סק"ד) דבי' בטבת בער"ש היה מקדש קרוב לצאה"כ שיהיה השתיה בצאה"כ, ומעט פחות אין קפידא ע"כ, אלא דיש לדון לפי פירוש הפמ"ג (משב"ז סי' תע"ב סק"א) דלכן אין לקדש בליל פסח לפני הלילה, כיון דצריך שהקידוש תהא במקום סעודה, וכל זמן שאסור לאכול מצה, אינו נחשב במקום סעודה, [ובאחרונים שם עוד טעמים בזה, ועי' ישוע"י שם] ולפי"ז אפשר דכל זמן שאסור לאכול מחמת התענית, אינו חשיב מקום סעודה, ואף דביכלתו לאכול מיד לאחר צאה"כ.

קידוש במקום סעודה

אם מפסיק בשתיית שאר משקין, צריך להקפיד שלא להפסיק זמן רב בין קידוש לסעודה, ובמקום הצורך יכול לסמוך על אכילת מזונות.

דבעינן שהקידוש תהא סמוכה לסעודה, ובליל שבת חמיר טפי דיני קידוש במקום סעודה משבת שחרית עי' משנ"ב (סי' רע"ג סקכ"ו), דבליל שבת אין לסמוך על שתיית יין במקום סעודה, ובפשטות מבואר שם דעל מזונות אפשר אף לכתחילה לסמוך אפילו בליל שבת, וכן מבואר במ"א (שם סק"א), אלא כיון דיש פוסקים [ביאוה"ל שם בשם הגר"א, שו"ת בנין עולם סי' ח' ועוד] דאין יוצאים קידוש אלא על סעודה ממש, ובשו"ת עין יצחק (סוס"י י"ב) כתב להחמיר בזה בליל שבת, לכן לכתחילה נכון שיקיים סעודה ממש סמוך לקידוש, ורק במקום הצורך יש להקל במזונות, ומובא דהחזו"א אכל מזונות לאחר קידוש בליל שמח"ת.

ברכת המשקין לאחר קידוש

השותה משקים לאחר שתיית יין הקידוש, אינו מברך ברכה ראשונה לפני השתיה.

בשו"ע (סי' קע"ד סעי' ב) דיין פוטר מיני משקין, ובאחרונים שם דהיינו אם היה דעתו עליהם או שהיו על השולחן או שהוא רגיל בכך, אלא דברעק"א הביא בשם בתי כהונה דיין של מצוה אינו פוטר שאר משקין, חוץ מיין של קידוש, ובפשטות מבואר בבתי כהונה דיין של קידוש הכוונה היכא דשותה יין גם בתוך הסעודה כמו בסעודה שאחר הקידוש, דבזה ניכר דכוונתו בשתיית היין אינו לצורך מצוה לחוד, אלא גם לצורך שתיה, ולכן בכה"ג שפוטר המשקין טוב שישתה יין גם בתוך הסעודה, אולם בדע"ת שם ועוד משמע דבכל ענין פוטר יין קידוש.

ובענין שיעור השתיה מהיין נחלקו האחרונים (ברייש סי' קע"ד), ולכתחילה ראוי לפטור רק כששותה רוב רביעית, או לברך על מאכל שברכתו שהכל, והרבה נוהגים לפטור אף כששותה מעט.

הנחת המשקין על השולחן

מהנכון שהמשקין שברצונו לפטור ביין הקידוש, שיהיו מונחים על השולחן בעת ברכת הגפן.

לחשוש לדעת המרדכי (ברכות רמז קנ) המובא בט"ז (שם, סק"ב) דאינו פוטר אא"כ היו לפניו, וכן נקטו עוד אחרונים, ודעת השועה"ר ומהר"ם בנעט (בספרו ביאור מרדכי אות קד) דכשהיה דעתו מועיל אף בשלא היו לפניו, ובמשנ"ב (שם סק"ג) לאחר שהביא מחלוקתם נקט דלכתחילה בעינן שיהיו לפניו, ויש לדון האם כל המשקין שברצונו לשתות בעינן שיהיו לפניו, או די כשמעט משקין לפניו, ויש מקום לומר לפי הטעם דהא דבעי' שהמשקין יהיו לפניו, בכדי שיהיו טפילים להיין, דכיון שאין קובעים על היין כמו בפת לכן המשקין אינם נטפלים אא"כ היו לפניו, אם כן בענין שכל המשקין שברצונו לשתות צריכים שיהיו לפניו, דכל המשקין צריכים שיהיו טפילים ליין.

ברכה אחרונה

אם שותה מהמשקין שיעור רביעית בבת אחת, מברך לאחריהם ברכה אחרונה, חוץ אם יברך על כוס ברכהמ"ז.

אף דברכה ראשונה אינו מברך שנפטרו בברכת היין, אולם ברכה אחרונה מברך, כיון דאינו מברך מעין ג' על היין, בשתה פחות מרביעית, ואף בשתה מהיין שיעור רביעית, היין נפטר בברכת המזון, כדאיתא בפמ"ג (א"א סי' קע"ד סק"ט ד"ה יראה), שועה"ר (סוס"י רע"ב), ובבן איש חי (ש"א נשא אות ב) הביא מחלוקת בזה וכתב דטוב ליזהר שלא ישתה רביעית.

והנה בשועה"ר (סי' קע"ד סעי' ז) ובמשנ"ב (סקל"ז) כתבו דלכתחילה לא ישתה משקין רביעית לפני הסעודה עפ"י ספיקת המ"א (שם סק"ד) עיי"ש ביאור הספק, אולם כששותה גם יין לא שייך ספק זה, ויכול לשתות רביעית, דאם לא יברך ברכה אחרונה על המשקין שלפני הסעודה, אזי המשקין שבסעודה יפטרו בברכת היין ולא בברכת המשקין, ולכן יכול לשתות שיעור, ויברך ברכה אחרונה.

ואם מברך על כוס ברכהמ"ז פוטר את המשקין כדמבואר במ"א (סי' קע"ד סק"ד), ובפשטות הכוונה לכוס יין של ברכהמ"ז, וכ"כ בשועה"ר (שם סעי' ז, ועי' עוד בקצוה"ש סי' ס' סקט"ו), אולם בש"ג (ברכות ל"ב. מדפי הרי"ף) מסתפק בזה האם פוטר המשקין ששתה לפני שתיית היין, ובכף החיים (סי' ר"ח סקפ"ב) הביא משו"ת בית דוד (סי' פ"ז) דאינו פוטר, וכתב דלכתחילה יברך בור"נ על המשקין לפני שתיית היין, ובאמת במשנ"ב (שם סקל"ז) שינה מלשון המ"א וכתב אם יש לו כוס "שכר" לברכהמ"ז דפוטר המשקין.

ואם שתיית המשקין באה בכדי לסלק את ההתייבשות מפיו שמונע ממנו את האכילה, אינו מברך לאחריו.

עפ"י הביאוה"ל (סי' קע"ד סעי' ו ד"ה ואפי' בשם החיי"א) דזה נחשב צורך סעודה, אולם צריך לדקדק היטב בזה, דלפעמים די לו מעט משקין בכדי שיועיל לאכילה, והוא שותה הרבה משקין, אזי אם רביעית מהמשקין אינו בא לצורך האכילה, צריך לברך אחריו.

שתיית קאווע בלא ברכה אחרונה

שתיית קאווע כשאינו מברך לאחריו כגון ששותה בכדי שיועיל לאכילת הסעודה או ששותה פחות משיעור או ששותה מעט מעט, נכון לשתות בלא חלב, אלא אם עושה פעולה שמסלק עצמו מהשתיה, ויש מקילין.

להרבה פוסקים (עפ"י הזוהר בב"י סי' קע"ג, ובאחרונים בשו"ע יו"ד סי' פ"ט) אין לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת, וכיון דאינו מברך לאחר הקאווע זה נחשב סעודה אחת, ובפרט דשותה לצורך האכילה וברכהמ"ז פוטר שתיה זו, וי"א דאין זה נחשב סעודה אחת, דלפני הסעודה הוא נוטל ידיו לחוד ומתחיל סעודה חדשה, וכן מובא בתשוה"נ (ח"ז סי' ק"ג) ובעוד פוסקים.

ובשותה פחות משיעור או שותה מעט מעט שאינו מברך לאחריו, עי' ביד יהודה (פ"ק ו) דזה נחשב סעודה אחרת, ובדרכ"ת (פ"ק ט"ז) בשם חמודי דניאל דכל שנראה מסלק עצמו מותר מהאכילה הראשונה מותר, ולכן בכל ענין עדיף שיעשה פעולה שיהא נראה שסילק עצמו מהשתיה, כגון שינוי מקום, אולם זהו רק אם אכל גם מזונות שיוצא בזה קידוש במקום סעודה, ואם אוכל מזונות בענין שמברך לאחריו [תלוי במין המזונות], אפשר דממילא נחשב שעשה פעולת סילוק גם מהחלב.

שתיית קאווע בסעודה

אין לשתות קאווע עם חלב בסעודת השבת [אפילו בתחילת הסעודה] שאוכלים בה בשר.

דאין לאכול חלב עם בשר בסעודה אחת כנ"ל, ואפשר דבשעת הדחק כגון מי שקשה לו בלא זה לאחר תענית, והוא כבר באמצע הסעודה יש לסמוך על הפוסקים [מ"א סי' תצ"ד סק"ו ומשנ"ב שם סקט"ז ועוד], דאחר גבינה מותר אכילת בשר באותה סעודה.

מי שלא התפלל לפני צאה"כ

מי שלא התפלל מעריב וקבלת שבת לפני צאת הכוכבים, יש אומרים דנכון שיקדש ויטעום מעט כזית או כביצה, ואחר כן יתפלל.

בתהל"ד (סי' רמ"ט אות ה) כתב כן (עפ"י המ"מ בשם הראב"ד) לאלו המתענים בערב שבת תענית יחיד דאחר צאת הכוכבים לא יתפללו כשהם עדיין בתענית, דחוששין דהיכא דאין צריך להתענות אסור לו להתענות, ולכן צריך לקדש קודם שיתפלל, ויקדשו ויאכל כזית או כביצה פת, וזהו נחשב אכילה מועטת שמותר לפני קרי"ש, ובבין השמשות הוא מסתפק שם, אולם מובא (חוט שני סי' קלא סעי' ד) דהחזו"א התפלל מעריב אף בשבת כזו כדרכו דהיינו ארבעים דקות לאחר השקיעה, וכן נוהגים בהרבה מקומות.

אכילה לפני קבלת שבת

הרוצים להתפלל קבלת שבת לאחר טעימה, יכולים לקדש לאחר צאת הכוכבים ולטעום כזית או כביצה, לצאת חובת קידוש במקום סעודה, ולהתפלל קבלת שבת ומעריב (עפ"י התהל"ד הנ"ל).

זכות הגליון
בשבוע זו

נתנדב ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודציו"ח

מוה"ר יואל ברד"ש
גאלדבערגער הי"ו

לרגל שמחת נישואי בנו למזל טוב
החתן החשוב והנעלה נ"י
בשעה טובה ומוצלחת

ישא ברכה מאת ה' ויזכה לראות ולרווות מעין ומכל יו"ח
רב תענוג ונחת דקדושה, במידה טובה מרובה וגדושה
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת וכל ברכאן דנפישא

כעתירת וברכת

מערכת "קול התאחדותינו"

דקהל יטב לב ד'סאטמאר בני ברק

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא [בעל "דברי יחזקאל"] זי"ע

ואלה תולדות

הרה"ק משינאווא נולד בעיר טארניגראד ביום כ' שבט שנת תקע"ה כבן הבכור לאביו הגה"ק מצאנז זי"ע ולאמו הצדקנית מרת רחל פייגא בת הגה"ק בעל ה"ברוך טעם" זי"ע, לידתו הי' באותו בית בו נולד אביו הדברי חיים, ויקרא שמו בישראל "יחזקאל שרגא" על שם זקינו אביו של ה"ברוך טעם" הגאון ר' יחזקאל יהושע פייבל מפרעמיסלא, אביו אמר פעם ששמיה קגרים ליראתו מפני שנושא את שמו של זקינו, וזקינו זה הי' ירא שמים גדול עד מאוד, עד שפ"א בילדותו שמע שיחת ילדים שהם מזמרים "אל אדון", והזכירו את השם שמים לבטלה, ונזדעזע מאד, עד שהתעלף מזה.

הרה"ק משינאווא הי' מתפאר שעוד זכה להיזכר בפתקא אצל הרה"ק מלובלין בעת שהיתה אמו מעוברת ממנו, (הרה"ק מלובלין נסתלק ט' אב תקע"ה) ומסופר שכשנכנסה קם החוזה מפניה ואמר: איני קם משום שאת בתו של גדול הדור, ואף לא מפני שאת אשת חבר, אני קם מפני העובר שבמעייך שיאיר את העולם.

במעלליו יתנכר נער

כבר במעלליו ראו עליו סימני קדושה ויראתו הקודמת לחכמתו הי' אין לשער, מסופר שפע"א כשהיה ילד קטן אמרו לו שינשק הס"ת, ולא רצה באמרו שאינו אוהב אותה, וכשנאמרו הדברים לפני אביו, אמר שנראה מזה שיהי' איש אמת, כי כל הילדים שמנשקים הס"ת אינם עושים זאת אלא לפנים, שבאמת אין להם שום השגה באהבת התורה, משא"כ הוא אין ביכולתו לעשות דבר אם הוא אינו כל כולו אמת, וכן הי' שכשנתגדל נתוודע לאיש אמת שלא הי' דוגמתו, ואביו כותב עליו (שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סימן א') וז"ל: ...בני הרב וכו' האבד"ק שינאווא שלדעתי אינו משנה הדיבור אפילו יהבו ליה כל חללא דעלמא וכו'... ועדותו נאמנה עלי למאוד, כי ידעתי שלא יכזב בעד כל חללי דעלמא...

התמדתו בתורה וחשק ללימוד לא הי' להם גבול, והוא עצמו סיפר כי אמו הרבנית היתה נוסעת מדי יום שלישי בשבוע לירידּ שבראזוואדאוו למכור סחורות, ובעודו ילד נלווה אליה לשמור את הסחורות מגניבה, ובמשך כל הזמן שעמד ליד העגלה הטעונה, שינן בעל פה דפי גמרא ותוס' רבים.

בהיותו ילד קטן קרהו אסון, כשעגלה טעונה משא עברה עליו ליד פתח בית אביו, ומצבו הי' נואש, והרה"ק מצאנז שלח אז שליח לרבו הרה"ק מראפשיץ שיתפלל לרפואתו, והרה"ק העתיר בעדו בתפילתו, וכעבור זמן הוטב לו והוא נתרפא.

בצל רבותיו

משום כך טען תמיד הרה"ק משינאווא שהוא חב להרה"ק מראפשיץ את חייו, ופקד את ציונו בלאנצוט פעמים רבות, אבל בחיים חיותו של הרה"ק מראפשיץ לא הי' אצלו ותמיד הי' מתאונן על זה, ומסופר שפע"א ביקש אביו הרה"ק מצאנז לקחתו עמו להרה"ק מראפשיץ אך היות שלא הי' להם להרה"ק

ימי ההילולא

ד' טבת

- רבי חיים שניאור זלמן שניאורסון מלאדי (תר"מ)
- רבי אברהם אלחנן אונגאר מקאלאשין (תרמ"ג)
- רבי גרשון חנוך העניך מראדזין [בעל התכלת] (תרנ"א)
- רבי יהושע אייזיק שפירא מסלאנים [רבי אייזל חריף] (תרל"ב)

ו' טבת

- רבי יחיאל מיכל ממוש - תרי"ב
- רבי יחזקאל שרגא משינאווא - תרנ"ט
- רבי שלמה יהודה ראב"ד סיגעט – תרס"ח
- רבי מנחם מאניש סאפרין מפעלשטין - תרע"ג
- רבי חיים שלמה ראטנבערג מקאסאן - תר"פ
- רבי אהרן ישעי' מהאדאס - תרפ"ח
- רבי אלתר ישראל שמעון מנאוואמינסק - תרצ"ג

ז' טבת

- רבי צבי הירש מפינסק (בן הבעש"ט) - תק"מ
- רבי צבי הירש מקאמינקא - תקמ"א
- רבי יקותיאל יהודה מטבריה - תרי"ג
- רבי מרדכי יוסף מאיזביצא - תרי"ד
- רבי נחום רובין מנאראל - תרל"ז
- רבי שלום יוסף מהוסיאטין - תרמ"ג
- רבי דוד מלובין - תרנ"ב
- רבי חיים מאיר הלוי מנייישטאט - תרע"ד

משינאווא ולאחיו הרה"ק מקשאנוב כי אם מלבוש עליון אחד אשר בו השתמשו שניהם בהליכתם להחדר, לפי סדר שהאחד לבשו בבוקר, ובחזרתו בצהרים נתלבש בו השני כשהלך הוא להחדר, וע"י נסיעתו לראפשיץ היה אחיו מתבטל מלימודו באותו זמן, על כן לא לקחו אביו עמו, ודין גרמא שלא זכה להכיר את הרה"ק מראפשיץ.

רבו הראשון הי' הרה"ק ר' אשר"ל מראפשיץ זי"ע, ולאחר הסתלקותו נסע להרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע, וביותר הי' מסתופף בצל הרה"ק השר שלום מבעלז, והי' מחשיב אותו כמורה דרכו העיקרי בדרכי החסידות, והחזיק את עצמו כמקבל רביעי מתלמידי הבעש"ט: הרבי ר' בער, המגיד מסקאהל, השר שלום מבעלזא, והוא, וכמו כן התנהג בכמה ענינים כמנהגי בעלזא.

האיש מקדש

בשנת תק"צ כשהגיע לפרקו נשא בתו של הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל חתן מרן הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע, וישב אחר נישואיו באוהעל כעשר שנים סמוך על שלחן חותן זקינו מרן הישמח משה ונתדבק בו מאד מאד, עד ששמעו שאמר לפני קריאתו את שמע, על דעת האר"י הקדוש על דעת הבשטה"ק ועל דעת הישמח משה, בשנת תקצ"ט נפטרה הרבנית בדמי ימיה בהשאירה עליו שני יתומים קטנים, (א) הרבנית דרעזיל שנישאה להגה"צ ר' פנחס תאומים פרענקל רב בביקאווסק וצישנוב, בהגה"ק ר' דוב בעריש אבדק"ק ציעשנוב, ב) הגה"ק ר' נפתלי שנשא את בתו של הרה"ק ר' אהרן בהרה"ק ר' אשר מראפשיץ ובזיוו"ש הי' חתן ר' נח שמעי' שניאורסהון חתן הרה"ק מטשערקאס בנו של הרה"ק מטשערנאביל זי"ע ונסתלק בדמי ימיו כבן כ"ו שנה).

בשנת ת"ר הציע לו זקינו הישמח משה לשאת את נכדתו אחרת ה"ה בת הגה"ק ר' מרדכי אבד"ק האלישץ זצ"ל חתן הגה"ק מרן האר"י דבי עילאי, ושוב נשאר באוהעל סמוך לזקינו הישמח משה, ושם גם התידד עם מרן בעל היטב לב זי"ע, בשנת תר"ד נפטרה אף אשתו זו (מזיווג זה נולדו לו: א) הרבנית חי' שרה שנישאה להגה"צ ר' אלעזר בינדיגער, בהרה"צ ר' שמואל זאנוויל מבארדיוב, בהרה"צ ר' ברוך אברהם מהאנאשאוויץ, ב) הרה"ק ר' משה משינאווא שהי' ממלא מקומו ברבנות שינאווא אחרי פטירת אביו).

בשנת תר"ז נשא את בתו של הגה"ק ר' יהודה צבי מראזלא זצ"ל בן הגה"ק ר' משה מסאמבור זצ"ל וחתן הגה"ק בעל עטרת צבי זי"ע, שם נשאר סמוך על שולחן חותנו ואחרי פטירת חותנו קיבלו אותו על מקומו כאב"ד ראזלא וישב שם ז' שנים שאז נפטרה הרבנית ונתאלמן בשלישית, ומזיווג זה לא הי' לו בנים.

אחר פטירתה הי' הרה"ק משינאווא בבעלזא לבקר את השר שלום מבעלזא, ורצו בני השר שלום שישא את האלמנה חנה רחל בת הגה"צ ר' הערשל אבד"ק לעשנוב, (אחי הרבנית הצדיקת מלכה מבעלזא, שהיתה בזיווג ראשון כלתו של הרה"ק ר' אלעזר בנו של השר שלום מבעלזא זי"ע) וכשנכנס הרה"ק לקבל ברכת פרידה מהשר שלום, שאלו בניו בנוכחותו, האם נכון הדבר שאב"ד ראזלא (שהי' אז אב"ד ראזלא) ישא את האלמנה הנ"ל והשר שלום נענה בראשו כאות הסכמה, כי מפאת חולשה הי' קשה עליו הדיבור, לכתחלה לא רצה הרה"ק משינאווא לישא אלמנה, אעפ"כ שלח אח"כ את בתו לראותה, ובתו אמרה לו שזה לא בשבילו כי יש לה חסרונות שהיתה נמוכה, אמר אם כן מי ישאנה, ונשאה, והי' מרגלא בפי בנו הרה"ק מציעשנוב זי"ע, דמוסמך הוא ליקח פתקאות ולהושיע את ישראל, דאמרו חז"ל הנושא אשה לשם שמים סופו הויין לו בנים שהם מושיעים את ישראל בעת צרה. מזיווג זה הי' לו: א) הרבנית מרים מלכה שנישאה להגה"ק ר' נפתלי מוויזניצא, בן הגה"ק ר' שמואל מקארטשין, בהגה"ק ר' אהרן מראפשין, בהגה"ק ר' אשר ישעי' מרפשין זי"ע, ב) הרבנית פייגא ביילא שנישאה אח"כ להגה"ק ר' מנחם מענדל האלבערשטאם מפריסטיק, בהגה"ק ר' ארי' לייבוש מדוקלא בנו של הרה"ק מקשאנוב, ג) הרה"ק ר' אברהם שלום אב"ד סטראפקוב זי"ע, ד)הרה"ק ר' ארי' לייבוש מטארנא זי"ע, ה) הגה"ק ר' שמחה ישכר בער מציעשנוב זי"ע).

בשנת תרמ"ב נשא בזיווג חמישי את בתו של הגה"צ ר' אברהם געווירצמאן מגארליץ זצ"ל, (אחות אביו של הגה"צ ר' איציק"ל מפשעווארסק זצ"ל) בן הרה"ק ר' אלימלך (חתן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק, בהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע) בן הרה"ק ר' ישראל חתן הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, ולא הי' לו בנים ממנה.

ימי ההילולא

ח' טבת

- רבי שבתי מראשקוב - תרמ"ג
- רבי יוסף אלימלך מקשאנוב - תרס"ז

ט' טבת

- עזרא הסופר - ג"א תמ"ב
- נחמי' בן חכליה
- רבי אברהם חיים שור (תורת חיים) - שצ"ב
- רבי שמואל קרויס אב"ד וואגאש - תק"ס
- רבי יהודה ממעליץ ב"ר יעקב - תרל"ט
- רבי קלונימוס קלמן מניישטאט - תרס"ג

י' טבת (עשרה בטבת)

- זכריה הנביא ג"א - תמ"ח
- מלאכי הנביא
- רבי נתן מברסלב - תר"ה
- רבי מאיר שלום מקאלושין - תרס"ג
- רבי נח מקודינוב - תרס"ד
- רבי ירחמיאל יוסף מלעלוב - תרע"ח

על כס הרבנות

עד שנשא אשתו השלישי ישב באוהעל סמוך לזקינו הישׂ"מ, וכנשא את זוגתו השלישית עבר לגור בראזלא מקום כהונתו של חותנו הרה"ק מראזלא, ואחר פטירת חותנו מילא את מקומו שם בראזלא, וגם הדפיס את ספרי חותנו "עמוד התורה" ו"דעת קדושים", בראזלא יצאה פעם איזה הוראה שעוררה עליו מחלוקת, ובצדקתו כי רבה רצה להתפטר מרבנותו, וקודם שאל בדעת רבו הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע, והרה"ק השיב לו במכתבו שישאר שם וכי הוראתו היתה בקדושה ומן השמים מסכימים לפסקיו והוראותיו, וכך ישב שם שבע שנים שאז נפטרה הרבנית ל"ע.

בתחילת שנת תרט"ז נתקבל כאב"ד שינאווא, שם כיהן ברבנות כעשר שנים עד שנת תרכ"ז, כי באותו זמן בנו בית הכנסת חדש בשינאווא וזה עלה הרבה כסף, וחייבו את בני הקהילה לתרום לצורך זה, והגה"ק משינאווא לא נייחא דעתו מזה מפני ששרר אז דחקות גדול, ולא הי' יכול לסבול סבלם של בני הקהילה, ובגלל זה עזב את שינאווא. בשנת תרכ"ח נקרא לנהל את הרבנות בסטראפקוב, ושם החל לנהל עדה וחסידים החלו לנהור אליו. בשנת תרכ"ט גמר אומר בנפשו לחונן את עפר ארה"ק ועלה לארץ ישראל, ושהה שם שנתיים ימים לערך עד שנת תרל"א ואז שב לסטרופקוב וישב שם עד כ"ה ניסן שנת תרל"ו שאז נלב"ע אביו הק' ועבר לגור שנה אחת בצאנז, ובשנת תרמ"א חזר לשינאווא, וע"ש העיר הזאת נקרא בתפוצות ישראל, ובה ישב עד פטירתו, כמו"כ הי' זמן קצר אב"ד בגארליץ.

על אדמת קודש

פירושים והשערות רבות נאמרו אודות נסיעתו לארץ הקודש, היו שתלו סיבת נסיעתו כדי להזהיר את הכהנים שבארץ ישראל שהקלו לעצמם להשתטח על קברי הצדיקים, וכפי שכותב בתשובה וז"ל: "לאשר נצטוינו בתוה"ק להזהיר כהנים שלא יטמאו, מצאתי את עצמי מחויב בדבר בדור הזה להודיע לעם ה', כי מה שיש מקילין ואומרים שמותר לכהנים לילך על קברי צדיקים הוא טעות, ואין להם על מה לסמוך להקל באיסורא דאורייתא ח"ו".

בירושלים עיה"ק מצא כת"י פירוש "אור החמה" על הזוה"ק של הגאון המקובל רבי אברהם אזולאי (זקינו של החיד"א) והשתדל בכל מאודו להביאו לדפוס, אח"כ מצא בצפת עוד עותק של ספר זה בצירוף פירושו של המקובל הק' רבי אברהם גאלאנטי, ובהוצאה השני' של ספר "אור החמה" שהדפיס בשנת תרנ"ו בפרעמיסלא צירף גם את פירוש זה, וכה כותב שם בהקדמה: "אודה להשי"ת שזיכני להיות שלוחא דרחמנא והעלה אותי לארץ ישראל כדי לזכות את הרבים, וזכות הרבים תלוי בי, לזכות לעשות תשובה שלימה בתוך כל ישראל".

מהאי טעמא שיערו רבים את מטרת נסיעתו שהיתה כדי לפרסם ספר קדוש זה, משהגיעה שמועה זו לאזנו, התבטא ואמר: "אמנם כן, גם זאת פעלתי בשהותי שם, ברם המטרה האמיתית שלשמה נסעתי, ומה שפעלתי בארץ הקודש, יוודע רק בעת ביאת משיח צדקינו".

בארץ ישראל התגורר בצפת ויסד שם את הבית מדרש לחסידי צאנז ע"י רבי ברוך דוד כהנא זצ"ל שקדם ועלה לאר"י בפקודת רבו הגה"ק מצאנז זי"ע, בית מקדש מעט זה מתנוסס שם לתפארה עד היום הזה.

כמו"כ התגורר בירושלים עיה"ק, ומספור שמיד כשהגיע לירושלים נוכחו הכל כי איש קדוש הוא, משום שבאותה עת שררה מגיפה קשה בעיר, ומיד בבואו אל העיר נעצרה המגיפה.

כשהגיע יום ל"ג בעומר רצה מאוד לעלות למירון אל ציונו הקדוש של רשב"י, אך בסופו של דבר לא נסע, השמועה אומרת שבאותו בוקר הגיעתו מכתב מאביו הגה"ק מצאנז ובו אזהרה לבל יסע למירון, ובעודו משתומם על הדבר ניגש ליד ארון הספרים, ובו ברגע נפל מתוכה כת"י מספר הגלגולים לר"ח וויטאל וכשהרימו, ונסתכל בה, ראה לנגד עיניו כתובים דברים אלו: "גם זה מצאתי מכתיבת יד מורי זלה"ה ולא הבנתי כוונת הדברים, וז"ל, ישמעאל בן אלישע ר' גמליאל נו של ר' יהודה הנשיא וכו' הוא נתקוטט עם אביו, עד אשר קללו אביו, אין ראוי לילך למירון ולא לטבריה, וליונתן בן עוזיאל טוב מאוד וכבר נגזרה גזירה", ואמר אז שהוא גלגול נשמת ר' גמליאל, ואביו הרה"ק מצאנז הוא נשמת רשב"ג, והבין מזה האזהרה שלא ילך למירון, ואח"כ נתוודע שאנשים מסוימים שכרו כמה ערלים להרוג יהודי עם זקן אדום וכך וכך תוארו שיסע על דרך מירון, וכוונו על הרה"ק משינאווא, הערלים תפסו יהודי אחר והכוהו, ולבסוף ראו שטעו והניחוהו לנפשו, ואודות הרמז מספר הגלגולים ניצול בנס, אגב, גם ספר הגלגולים הדפיס הרה"ק כשחזר מארי", וכפי שכותב: אשר הקרה ה' עתה מקרה טהור לפני בהיותי בארץ הקודש והוצאתים לאור". וביום חמשה עשר באב שלאחריו נסע למירון.

חיבה יתירה היתה לו לארץ הקודש ופע"א התבטא ואמר: "מי שאוהב את ארץ ישראל נעשית לו אר"י לאוהב וידיד נאמן ביותר", כאשר באו אליו להסתופף חסידים בא"י עם ילדיהם, קיבלם בחביבו יתירה באמרו "הרי אלו צדיקים מארץ ישראל", כשחזר לחוץ לארץ הזכיר בכל יום את ערי והרי ארץ ישראל כדי להמשיך עליו קדושת א"י בארץ העמים.

ברא מזכה אבא

בשנת תרט"ו כשנסתלק רבו הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע התחיל לקבל פתקאות ולהתנהג באדמורו"ת על אף שהי' אז עדיין בחיי אביו, והתחילו לנהור אליו מאות אנשים ליפקד ממנו בדבר ישועה ורחמים, ונתפרסם שמו לפועל ישעות גדול מאוד, ורצה להראות בזה שאינו מחזיק את עצמו כממלא מקום אביו אחרי מאה ועשרים שלו, אלא יורש הוא את כס הרבנות מרבו מבעלזא ועי"ז יתארכו ימי אביו כיון שאין מלכותו נוגעת במלכות בנו כמלא נימא.

כידוע היה כמה פעמים מחלוקת עצומה בין הרה"ק משינאווא ואביו הרה"ק מצאנז בעניני הלכה כגון בדבר מקום קביעת המזוזה, שטר מכירה של שבת, אופן עשיית קשר של תפילין, ועוד, הנהגה זו עוררה את פליאתם של האנשים ולא ידעו את פשר הדבר. ומספור שאחיו הרה"ק מקשאנוב רצה פעם אחת להתערב בהמחלוקת ולהגן על כבוד אביו, אמר לו אביו: השמר

לך, כי אתה משחק באש.

פעם הראשון הי' כשהרה"ק מצאנז זי"ע איקלע בימים שאחר פסח שני לרודניק (שהי' מקום רבותו לפני בואו לצאנז) בלווית בנו הרה"ק משינאווא וחתנו הגה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל, ולפי הוראת הרה"ק מצאנז לא אמרו הציבור אז תחנון, על שאלת הרה"ק משינאווא לטעמו של דבר, ענה לו אביו: בני היקר, איתא בזוה"ק שלאחר פסח שני בספירת הוד עדיין התרעין פתוחין, ענה הרה"ק משינאווא: אדרבה, אם התרעין פתוחין אז כ"ש שצריכין לומר תחנון, ותיכף ומיד יצא הרה"ק משינאווא לפרוזדור ביהמ"ד ואמר תחנון, הרה"ק מצאנז נתפעל זה והתבטא חתנו הרה"ק מהארנסטייפל: "איך וויס נישט וואו עס נעמט זיך צו מיר אזא הייליג קינד", באותו יום לא הופיע הרה"ק משינאווא להסעודה שאכל הרה"ק מצאנז יחד עם הציבור כדרכו בכל יום, וכלפי חוץ הי' נראה שזה מחמת הסכסוך שהי' להם בשעת התפילה. כשנסתלק הרה"ק מצאנז גילה הרה"ק משינאווא שבעת שהייתם אז ברודניק חלם שנגזר על אביו להסתלק מן העולם והגיע שעתו למלאות מקומו, וכדי להמתיק את הדין התחיל לחלוק עליו, וכמו כן התענה על החלום בו ביום, ולכן לא השתתף בסעודה, ועל ידי הנהגה זו פעל שהרה"ק מצאנז יחיה אח"כ עוד כ"ב שנה, ואכן כבר העיד הרה"ק מגארליץ זי"ע שאחיו הגה"ק משינאווא החזיק את אביהם בעולם כ"ב שנה.

לימים כשנזדמן הרה"ק משינאווא לרודניק בימים שלאחר פסח שני, והציבור שזכרו היטב מה שאירע שם בחיי אביו הרה"ק מצאנז רצו לומר תחנון, אך הרה"ק דפק בשולחן ואמר: כאן היא אתריה דמר אבי, וכיון שהוא לא אמר תחנון, גם אנו לא נאמר.

גם על מה שאביו סידר היתר שטר מכירה לשבת חלק הרה"ק משינאווא בכל תוקף, ופעם הסביר הרה"ק משינאווא מה שאביו התיר לעשות שטר מכירה לשבת, הי' על פי מעשה דלהלן: כשברח הרה"ק מרוזין זי"ע מרוסלאנד לגאליציע שהשתייכה אז למלכות עסטרייך – אונגארין, תבעה ממשלת רוסלאנד שיסגירוהו אליהם, וכדי להצילו קנו החסידים בשבילו אחוזה (שקורין גיט, דהיינו שדות עם בעלי חיים כגון סוסים ועופות וכיו"ב) בעיר פאטיק, שלפי חוקיהם נעשה כל בעל אחוזה כאזרח ואז אינם חייבים להסגירו למדינה אחרת, בימים ההם נתחייב כל מי שהי' לו סוסים להשאילם על זמן מסוים להממשלה לצורך הצבא, וגם מאחוזת הרה"ק מרוזין זי"ע באו לקחת את סוסיו לצבא, ונצטער אותו צדיק שיעבידו אותם בשב"ק, והרה"ק מצאנז נזדמן אז לשבת אצלו, ואמר לו הרה"ק מרוזין: רב מצאנז, הלא אתם מבית דין של מעלה, תחפשו נא דרך היתר שלא אעבור משום שביתת בהמתו ע"י אנשי הממשלה, ולזה ערך אז הרה"ק ההיתר של שטר מכירה, וסיים הרה"ק משינאווא שלפי זה ההיתר של אביו הי' רק בשעת הדחק, ולא סמוך עליו לכתחלה.

מחלוקת לשם שמים

פעם כשהי' הרה"ק ר' צבי אלימלך מבלאזשוב בצאנז, היו שם יותר מעשרים אדמורי"ם, ואותו בחר הרה"ק מצאנז לישב על ידו, וסיפר הרה"ק מבלאזשוב שכשאמר מרן הק' מצאנז תורה היתה בהתלהבות גדולה כל כך עד שנפל עליו פחד, וריחק את בגדיו מהרה"ק מצאנז, כמו מי שמרחק את בגדיו מאש כדי שלא ישרפו, אחר אמית התורה, עלה הרה"ק משינאווא להבימה והכריז שאביו מתיר לחלל שבת, כי אז התיר לעשות שטר מכירה, הרה"ק מצאנז הי' שרוי אז בדביקות, והתעורר מדברי הרה"ק משינאווא, ושאל: מי זה, אַה ר' יחזקאל'י, כל מעשיו לשם שמים.

הדיין מדוקלא אמר שחשב שבוודאי לא יאריך הרה"ק משינאווא ימים מפני שחלק על אביו, ומקרא מלא דיבר הכתוב "כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך, וברש"י שם אי' דמכלל הן אתה שומע לאו, דאם אין מכבדין מתקצרין הימים ח"ו, אך לבסוף ראה שהרה"ק משינאווא האריך ימים עוד יותר מאביו, כי הרה"ק מצאנז חי שבעים ותשע שנים, והרה"ק משינאווא חי שמונים ושלש שנים, ומזה הבין שהמחלוקת היתה קודש קדשים.

בנו הרה"ק ר' משה משינאווא אמר: הם חושבים שאבא לא קיים מצוות כיבוד אב, נסעתי פעם עם אבי מסטראפקוב לצאנז, ובכל הדרך הי' אבי מאוד בשמחה, כשהגענו סמוך לצאנז אחזתו רעדה ופחד, וככל שנתקרב יותר נתגבר הפחד יותר ויותר, עד כדי כך שבשעה שניגש לפתח בית אביו ורצה לפתוח את הדלת, היו ידיו רועדות עד שלא הי' יכול לפותחה, והוכרחתי אני לפותחה. וידוע שהרה"ק משינאווא אמר פעם שבכל פעם טרם נכנס לבית אביו הרה"ק מצאנז היה לומד כל הלכות כיבוד אב ואם.

אב יכבד בן

פעם בא אלמן אחד לשאול את הרה"ק מצאנז אם ישא את אחות אשתו, ענה לו הרה"ק מצאנז: דבר זה צריכין לשאול מיהודי טוב לך לבני, הלך להרה"ק משינאווא, אמר לו: דבר זה צריכין לשאול מיהודי טוב, לך לאבי, אמר לו האיש: הייתי כבר אצל אביכם ושלחני אליכם, ואז התיר לו.

פעם בשעת סעודה סיפר הרה"ק משינאווא: הם אומרים שאבי לא אהב אותי, פעם כשסעדתי אצל אבי הגישו לאבי רוטב מבשר עוף, ולהקהל וגם לי נתנו רוטב מבשר עגל, אחזתי את הכף לאכול והחזרתיו ולא אכלתי, אמר אבי: מדוע אינך אוכל, והגיש את הקערה אלי, שוב לקחתי את הכף וגם הפעם החזרתיו, הבין אבי שמשהו אינו כשורה, ושלח לבית התבשיל לשאול אם הידתה שאלה על הבשר, והשיבו בשלילה, שלח לקרוא להשוחט ושאל לו אם הי' סירכא וכיו"ב איזה שאלה, והשיב שהי' חלק בלי שום שאלה, לא נח דעת אבי ושלח לקרוא לפניו את הקצב בעל הבהמה ושאל אותו אם נשחט על פי סימנים או על פי ידיעה שהיתה בן ח' ימים, ענה הקצב שהי' על פי ידיעה וליתר שאת יכולים לברר אצל היהודי שממנו קנאו, ושלח לקרוא גם להיהודי המוכר לברר אצלו אם הי' בוודאי בן ח', ואמר להם שעגל זה לא קנה מעכו"ם רק מיהודי כפרי שנולדה אצלו, תשובתו גרמה למבוכה כי לא ידעו מה עוד יכול להיות ריעותא בהעגל, וכשהכפרי הע"ה הבחין את מבוכתם נענה ואמר: מה אתם מעיינים בזה אולי מפני שהי' בכור אתם מסופקים אם מותר באכילה... טפח אבי על כתפי ואמר לי: בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

אחרי פטירת אביו עברו כל חסידי אביו הק' מצאנז אליו,

ואז נתגדל שמו ביותר ויותר לפועל ישועות גדול ולרבן של אלפי ישראל שנהרו אליו להסתופף בצלו, וסיפר הרה"ג ר' הירצקא זילבערמאן אב"ד ראצפערט שהי' מחשובי חסידי צאנז, שאחר פטירת רבו הרה"ק מצאנז התלבט מאוד אל מי יסע, כי אמר בלבו: הן נהצדיק אבד ואין איש אשר ימלא מקומו וכו', אך לבסוף אמר לנפשו: הן אמת הדבר שמורי ורבי לא השאיר אחריו מי שימלא את מקומו, אך היות והעדה קיבוץ החסידים נוסעים המה אל בנו הרה"ק משינאווא אסע גם אנוכי לשם, ויעש כן ולא שינה מהחלטתו, כשהגיע לשינאווא ונכנס אל הקודש פנימה, קיבלו הרה"ק בסבר פנים יפות, ואחר שקידמו בשלום, אמר לו: רואה אנוכי שבאתם לכאן, הן אמת שבא השמש ואבי הק' לא השאיר מי שימלא מקומו, אך הנה קיבוץ עדת החסידים נאספו ובאו לכאן... ויעמוד ר' הירצקא נפעם מגילוי רוה"ק שזכה לה, ויצא בקריאה שמחה אל החסידים בביהמ"ד: "מיר האבן אַ רבי", ומני אז הסתופף תמידין כסדרן בצל קדשו.

עבודתו הק'

גדולות ונפלאות מספרים על עבודתו הק' בעת התפילה, היה מתפלל בהתלהבות נשגבה עד לעת זקנתו ולא חלי ולא מרגיש בהכאות כף אל כף הקדושים על העמוד, מרוב התלהבותו הי' לפעמים מטיח ראשו בקיר בחזקה, כשלא הרגיש כלל, בערוב ימיו התקינו על הקיר במקום עמדו כרים כדי שלא יטיח ראשו בקיר, עוד בימי חורפו התבטא עליו הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע: "אַ שטיק פייער", כמו"כ העיד עליו בצעירותו חותן זקינו הק' היש"מ כי הוא נעמד לתפילה באימה וביראה כל כך כמו הבעל מלחמה שעומד בשעת מלחמה על שדה הקרב, והשונא עומד כנגדו עם הרומח שבידו, פע"א בראות חותנו (מזיווג שלישי) הרה"ק מראזלא גודל יראתו אמר לו: תאמין לי, הרבונו של עולם אין מרוגז כל כך כמו שאתה חושב, כל היום הי' דבוק בהשי"ת, מסופר שבכל פעם שהי' צריך לצאת לצרכיו, הי' עומד בחוץ ומדבר עם הגוי בלשון פוליש ואידיש לערך עשרה דקות, וזקיני חסידים הי' אומרים שעושה זאת כדי להסיח עצמו ממחשבותיו הגבוהות, בהיותו אברך צעיר נסע לדזיקוב אל הרה"ק ר' אליעזר, ופעם קודם התפילה כשגילה את זרועו להנחת תפילין, אמר הרה"ק ר' אליעזר לבניו הק': התבוננו ביד זה שלא עשה זיז כלשהו נגד רצון הבורא, הרה"ק ר' יהודה צבי מסטרעטין אמר עליו פעם: ביגיעה שכזו, בעמל שכזה, הי' אף בנו של סנדלר מגיע למדריגות נעלות כאלו, מה גם שהוא בנו של הרה"ק מצאנז זי"ע.

עם רבות"ק עצי התמרים זי"ע

בשנותיו האחרונות נסע להחתונה של מרן הגה"ק העצ"ח בטארנא שלקח את בתו של הרה"ק ר' שלום אליעזר מראצפערט אחיו של הרה"ק משינאווא, והגיע להחתונה במאוחר ואמר הקדוי"ט לרביה"ק זי"ע שהי' אז ילד בן ט' שילך לישון קצת, וכשהגיע הרה"ק משינאווא אמר שרוצה לנוח מעט, ורצה הקדוי"ט לעורר את רבינו זי"ע כדי שיתן את המטה להרה"ק משינאווא ולא רצה הרה"ק משינאווא שיעוררו אותו, ואמר שיש מקום לשנינו, וכך ישנו שניהם ביחד, ואחר כחצי שעה התעורר הרה"ק לילך להחופה ונעשה רעש בהחדר ואמר רביה"ק שע"י הרעש גם הוא התעורר וכה זכה להיות בהחופה.

בעת ההוא בחן הרה"ק משינאווא את רבינו בסוגיא דשיקול הדעת במסכת סנהדרין ואמר לו איזה חידוש באותו ענין, ואמר הרה"ק: "דאס הייסט א שיינער שיקול הדעת" ובזה נסמך רביה"ק ממנו על יושר שכלו ושיקול דעתו.

סיפר מרן רביה"ק הברך משה ז"ל שסיפרה לו אמו כשישבו שבעה ל"ע על מרן העצ"ח ז"ל שאחר נישואיו של העצי חיים הי' להרבנית איזה מיחוש שמנע ממנה פרי בטן ויעצו הרופאים לנסוע למרחץ בקרעניץ והרה"ק משינאווא גם הי' שם כדרכו בכל שנה ונכנסו העצ"ח והרבנית להזכיר את עצמם אצלו ופשט הרה"ק את אבנטו וציוה להרבנית שתחגור עם האבנט וכך עשתה ואכן נושעו בזש"ק ואמר העצ"ח שבחזרתו מהמרחץ חשבו שהמרחץ עזר להם אבל הוא ידע בנפשו שאבנטו של הרה"ק עזר להם.

רביה"ק זי"ע הי' מאוד דבוק בהרה"ק משינאווא וכותב עליו הרבה פעמים מרן הק' מה שכתב רק על צדיקים יחידים, וכשדיבר רבינו מהרה"ק שינאווא דיבר ברוב התרגשות, וכשדיברו פעם מתלמידי הבעש"ט הק' שזכו לרוח הקודש אמר: "דער שינאווער רב האט זיך נאך ארויף געכאפט אויף דעם וואגן", רבינו הי' מרבה לספר גודל מסירות נפשו של הרה"ק משינאווא לקנא קנאת ה' ופעם כשדיבר רביה"ק מנגע הציונות אמר: "פריערדיגע צדיקים וואלטן עס נישט אויסגעהאלטן, איך רעד שוין נישט פון אזא איש אמת ווי די שינאווער רב, צי אפילו ווי די טאטע ז"ל".

אשכבתי' דרבי

ידוע שהגה"ק משינאווא החזיק שבשנת תרס"ו יהי' הגאולה שלימה, כידוע הרמז שאמר בווי"ן תתקטר, שבשנה שיהי' רק ווי"ן שש מאות וששים ושש שנה, אז יהי' הגאולה שלימה, ואמר רביה"ק זי"ע שהי' כ"כ איתן בדעתו שבשנת תרס"ו יהי' הגאולה שלימה, עד שהקפיד על בנו שהבטיח ליתן מזונות לכמה שנים אחר שנת תרס"ו, ובראש השנה האחרון שנת תרנ"ט צוה להכריז שהיות והגענו לשבוע שבן דוד בא, (מתרנ"ט עד תרס"ו) על כן בקשתו מהעולם שיתפללו בעדו שיאריך ימים עד אז ותצמח מזה טובה לעולם, בחד הסוכות האחרון באמצע אמירת תורה אמר: טב"ת נוטריקון ת'קבר ב'שיבה ט'ובה, כאשר שמע זאת בנו הגה"ק מציעשנוב זצ"ל צעק בקול מר: "צריך לעורר רחמים", כמה ימים לפני פטירתו ניטל ממנו כח הדיבור ורמז בידו כל מה שהי' צריך, וסיפר רביה"ק שבאותו שנה בימי חנוכה בא שליח משינאווא לסיגעט להקדוי"ט להודיעו שהגה"ק משינאווא זקוק לרחמי שמים, ובאותו לילה אחרי שהכינו את הנרות להדלקה, כאשר התחיל הקדוי"ט להדליק הנרות, לא עלתה בידו להדליקן, וכל פעם שהדליקן נכבו, והחליפו כמה פעמים את הפתילות, ובקושי רב עלה בידו להדליקן, אחרי כמה ימים ביום ו' טבת הגיע הידיעה שנצחו אראלים את המצוקים והגה"ק משינאווא נסתלק לשמי מרום, אמר הקדוי"ט אשר כבר אז בימי חנוכה כאשר נכבו הנרות, הרגשתי שכבה נר ישראל, וסיים רביה"ק שהוא עמד אז אצל אביו בשעת מעשה. נשאר ממנו ספר דברי יחזקאל על התורה מעט מזעיר מה שאמר, שידוע שלא אמר הרבה תורה באמרו שלא בא לתקן בגלגול זה עם תורה, גם הרבה מכתבים מענין הלכה נדפסו בספר דברי יחזקאל החדש שי"ל עם השלמות.

חודש טבת – הנה החודש הזה מזלו גדי וטבעו הקפיצה, וכמו ששנינו (בבא קמא כא, ב) הכלב והגדי שקפצו מראש הגג, וכן היתה מלחמת החשמונאים עם היוונים ענין קפיצה למעלה מהטבע וממדריגתם, קומץ אנשים נגד עם רב כחול אשר על שפת הים מזוינים בכל תכסיסי מלחמה, כי זה הזמן מסוגל לאחוז במעלות רמות ונשגבות אף שנפלו ממנו ומסוגל לקפיצה כזו, וע"כ בימי היוונים הצליחו החשמונאים בקפיצה זו וזכו לנסים ממעלה מעלה, וכן נשאר לדורות שמי שיקבל עליו עבודת ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאוד אף שהוא איננו ראוי לכך ועדיין לא הגיע למדה זו יצליח בכל קפיצתו זו.

(שם משמואל)

◆◆◆

על כך אמרו בזוהר (וחי"ג רע"מ, רנח ב), על הפסוק "והמים היו הלוך וחסור עד החודש העשירי", דא טבת, שהוא סוד ניסוך המים בחודש תשרי, ששבעים הקרבנות שכנגד שבעים אומות הולכים ומתמעטים, והשפעת האומות הולכת ומתמעטת עד חודש טבת, שאז מתעורר השי"ת לנצח את האומות העולם מצד מעשיהם הטובים של ישראל, ואז יהפך צום העשירי לששון ולשמחה.

(מאיר עיני חכמים)

◆◆◆

עשרה בטבת – ועוד טובה גדולה עשה הקב"ה עם ישראל, כיצד שבעשרה בטבת היו ישראל ראוין לגלות מירושלים, שכן הוא אומר (יחזקאל כד, ב) "בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה" וגו', מה עשה הקב"ה, אמר, אם יוצאין עכשיו בצינה הם מתים, מה עשה, המתין להם והגלה אותם בקיץ וכו', וזהו שנאמר (דניאל ט, יד) וישקוד ה' על הרעה הוי אומר אף זה טובה.

(מדרש תנחומא תזריע ט')

◆◆◆

בתשובות הגאונים ז"ל – שאפילו אילו אין חל זה הצום של טבת בשבת עצמו לא היינו יכולין לדחותו ממנו כלל, לא להקדים ולא לאחר, והיינו מתענים אותו ביום השבת עצמו, כיום הכיפורים שחל להיות בשבת, משום דכתיב בו (יחזקאל כד, ב) "בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה" כמו שכתוב בתעניות של יום הכיפורים "בעצם היום הזה", אלא שלעולם אינו חל ביום השבת.

(תקון יששכר)

◆◆◆

י' טבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים להחריבה, וכתיב באבודרהם, דאם אפשר היה שחל יו"ד טבת בשבת היו צריכים להתענות בשבת וכו', ויש להבין, הלא יו"ד טבת לא היה רק התחלת מצור העיר, ועד שתי שנים ומחצה לא נחרבה, וקשה חורבנה מסתמא מן התחלת המצור, ולמה ט' באב אין דוחה שבת, ועי' בגמ' (עירובין מ:) בענין ט' באב שחל בערב שבת אין משלימין, ויו"ד טבת בערב שבת משלימין, והיה דוחה שבת. ונראה לבאר, דהנה הטעם שקבעו תענית על מצור ההוא, הלא היתה ירושלים כמה פעמים במצור, רק הטעם הוא, דמה שהיתה העיר בטירדת המצור שתי שנים ומחצה, זו מחמת שבאותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים, כמו"כ ישבו בי"ד שלמעלה, אלו מימינים אלו משאילים עד שגברו המשמאילים ונחרב הבית. והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחבירתה, וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו (ירושלמי ריש יומא) נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, וזהו בכל פעם כשהגיע אותו יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז למעלה משפט החורבן, כמו כן בכל דור ודור יושבין בי"ד של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה. ודבר זה מרומז קצת בספר הקרניים (להגה"ק ר"ש מאוסטראפלי) עיין בפירושו הנקרא "דן ידין" בענין חודש טבת (מאמר ו'), וידוע דעל צרה שעברה, כמו יום שמת בו אביו ואמו, אין אנו מתענין בשבת, אבל תענית חלום מותר להתענות (עי' או"ח סי' רפ"ח), דבשביל עונג שיש לו שמבטל צרה העתידה לבוא עליו לא מעונה הוא, הלכך תענית תשעה באב דזהו רק על צרה שעברה לא דחו שבת, אבל תענית י' טבת זהו על ביטול צרה העתידה – עונג הוא והיה דחי שבת.

(תורת משה להחת"ס – פר' ויקרא דרוש לז' אדר)

מנהג ליל ניטל שחל בשבוע הבא

תקופת "אותו האיש"

רוב אומות העולם - כהיום - מאמינים לפי דרכם ב**"אותו האיש"** הידוע לשמצה, והרוצה לדעת באיזה תקופה חי, ומה היו מאורעותיו הסוערות הידועות לנו אודותיו, שומה עליו, לחזור אחורנית לתקופת התנאים, אלפי שנים לפנינו.

מן הראוי לציין שלאומות העולם אין כמעט ידיעה על אותו האיש, והמעט מן המעט שידוע להם נלקטו מספרי היהדות, ממה שהובא בכמה דוכתין בש"ס לפני הצנזור, [כי בתקופה ההיא, הוציאו מהגמרא ומהרבה ספרים אחרים ענינים שונים שהנוצרים העלילו, שזה נגד אמונתם] וכיום הדפיסוהו שוב בשם **"חסרונות הש"ס"**, ואכן משם לקטנו עד כמה שידינו מגעת.

שם רשעים ירקב

בגמרא סנהדרין (דף ס"ז ע"א בחסרונות הש"ס) איתא, ששמו של "אותו האיש" היה **"ישוע בן סטדא"** ובספרים רבים ואף בש"ס גופא מוזכר שמו פעמים מספר **"ישו הנוצרי"**, [ודורשי רשומות הורידו האות ע' משמו ישוע, שהרי **ישו** ר"ת **י**'מח **ש**'מו **ו**'זכרו], וכינוהו **"בן סטדא"** ע"ש מעשה שהיה כי אמו שנקרא בשם **"מרים"** היתה אשתו של **"פפוס בן יהודא"**, והלכה והיתה לאיש אחר, דהיינו שנישאה לגוי בשם **"פונדירא"** מבלי שהתגרשה מבעלה, ומהם נולד ישו הנ"ל, ולכן קראוהו **"בן סטדא"** לאמור שסטתה מן הדרך והתחברה לגוי בחטא.

מהקודש אל החול

בעמדינו ימים אחדים אחרי יומין דחנוכה, דבר בעתו להרחיב קצת הענין ומראש נקדים לספר מי הוא ינאי המלך אשר עליו נספר בהמשך דברינו, ובכן, מתתיהו בן יוחנן כהן גדול היה ראשון למלכות בית חשמונאי, כמאתים שנה לפני חורבן בית שני ואחריו מלך בנו הגדול יהודה ולאחריו בנו השני יונתן, ואחריו בנו השלישי שמעון, ולאחמ"כ עברה המלוכה לבנו של שמעון ששמו ג"כ יוחנן והיה כהן גדול, ונקרא בפי כל ינאי המלך, [ונחלקו אביי ורבא, חד אמר שינאי היה יוחנן כאמור, וחד אמר שינאי היה בנו של יוחנן].

איתא בגמרא (קידושין דף ס"ו ע"א) תניא, מעשה בינאי המלך שיצא למלחמה וכבש ששים כרכים במדבר, ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה על הנצחון וקרא לחכמי ישראל ועשה להם סעודה גדולה והיה שם איש לץ אחד לב רע ובליעל, ואלעזר בן פוערה שמו, ואמר לינאי המלך לבם של פרושים עליך דהיינו שהחכמים אינם שמחים בהצלחתך ושונאיך הם, שאל לו ומה אעשה, אמר לו, תן ציץ הקודש (שהרי היה כהן גדול) על מצחך והם יעמדו מפני כבוד השם שעל הציץ ויגלו את סתרי לבם, היה שם זקן אחד ויהודה בן גדודיא שמו, ויאמר לינאי, ינאי המלך! רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן, לפי שהיו אומרים שאמו של ינאי נשבית במלחמת החשמונאים במודיעים ושבויה אסורה לכהן, ונמצא שבניה חללים (ובנידון דידן, הרי ינאי כהן חלל, ולזה אמר לו יהודה בן גדודיא הנח כתר כהונה).

אולם מסיק בגמרא: ויבוקש הדבר (היינו שחיפשו עדויות לכך שאמו נשבית וכו') ולא נמצא, אבל חכמי ישראל שהיו בסעודה אשר הכין להם ינאי, הורחקו בזעם לפי שכעס עליהם ינאי על שמועה זו, ויאמר לו אלעזר בן פוערה לינאי, הדיוט שבישראל כך הוא דינו שאם העליל עלילה אין עושים לו דבר, ואתה מלך וכה"ג ויפטר בלא כלום על הוצאת דיבה, שאל לו ינאי: ומה אעשה, ענה לו, רומסם (פרש"י, הרגם). שאל אותו ינאי בחזרה: ותורה מה תהא עליה, שמא תשתכח התורה ח"ו, אמר ליה הרי הס"ת מונחת בקרן זוית וכל הרוצה יבוא ויטול, ואין צורך בחכמים (עפ"ל), מיד נזרקה בו מינות בינאי ונתלקחה הרעה ע"י אלעזר בן פוערה, ויהרגו כל חכמי ישראל רח"ל, והיה העולם שמם מן התורה, עד שבא שמעון בן שטח, ורש"י מפרש שהיה אחי אשתו של ינאי, והחביאתו, והחזיר את התורה ליושנה, ע"כ.

[מענין לענין באותו ענין, מדי דברו בו זכור אזכרנו במקרה נוסף כאשר חייו של שמעון בן שטח היו תלוים לו מנגד, מכעס גיסו ינאי המלך, והוחבא ע"י אחותו-אשתו של ינאי וכך ניצלו חייו, (הובא במדרש פ' מקץ), שהיו שלש מאות איש שקבלו עליהם נזירות ולא היה להם כסף לקנות קרבנות נזיר, ושמעון בן שטח חיפש להם פתח חרטה, ועי"כ לפטרם מן הקרבנות ולא מצא פתח חרטה אלא למאה וחמישים מהם, הלך שמעון בן שטח לינאי המלך גיסו ואמר לו, הלא ידעת אם לא שמעת שיש בעמך שלש מאות נזירים, אך אין ידם משגת לקנות קרבנות ע"כ הריני מקבל עלי לעזור ולעמוד לימין מאה וחמישים מהם, ואתה תעזור ותושיע למאה וחמישים הנותרים, ינאי הסכים ושילם במיטב כספו, והלך שמעון בן שטח, והתיר למאה וחמישים נזירים, ולהשאר קנה קרבנות בכספו של ינאי, והולכי רכיל סיפרו לינאי את כל אשר קרהו, ואת פרשת הכסף אשר הוציא ממנו בערמה, וימלא ינאי חמה עליו, ורצה להורגו, ותמהר המלכה ותחביאהו, ולא מצאוהו. באחד

הימים הגיעה משלחת של חכמי רומא לינאי המלך ושאלוהו בין השאר היכן היהודי החכם מכל אדם שישב כאן בארמונך, והתבייש לומר להם האמת. מיד שלח לאשתו לומר לה להוציא את אחיה ממקום מחבואו, וביקשה תקיעת כף שלא יאונה לו כל רע, וכך הוה, ותוציאוהו החוצה, וישאלהו ינאי, למה רימיתני, אמר לו כתיב בצל החכמה בצל הכסף לי היה צל החכמה, ולך צל הכסף, וטובים היו השנים, לעזור ולהושיע לנזירים הנ"ל].

עתה ניתנה ראש ונשובה לענינינו בסיפור הקודם כשינאי כעס והרגו כל חכמי ישראל היו כמה מהם שהצליחו לנוס ולברוח בחסדי השי"ת מפני חרב הרעה של ינאי, וביניהם הי' התנא ר' יהושע בן פרחיה אשר הגיע לאלכסנדריה של מצרים, כעבור זמן רב כשחמת המלך שככה והבטיח שלא יהרוג יותר מחכמי ישראל, ביקש גיסו שמעון בן שטח רשות מינאי להחזיר את ר' יהושע בן פרחיה ותלמידיו, והסכים ינאי, ושלח להם שמעון בן שטח מכתב וביקשם לחזור לא"י, או אז חזר ר' יהושע בן פרחיה ואחוזת מתלמידיו אשר ביניהם היה גם "אותו האיש" שהיה כאמור מתלמידיו.

ידוע דברי הגמרא (קידושין דף מ"ט ע"ב) עשרה קבין כישוף ירדו לעולם תשעה נטלה מצרים, ו"אותו האיש", למד חכמת הכישוף וכאשר עלה ממצרים, לקח אתו עמו חכמה זו, ע"י ששרט בבשרו, והחביאם שם כשעבר הגבול. ואיתא בגמרא (שבת, בחסרונות הש"ס) המסרט בבשרו בשבת, חכמים אומרים פטור, ופריך, והלא ישו הנוצרי כשיצא ממצרים הי' מסרט על בשרו, וכך הוציא הכישוף, ומתרץ אין מביאים ראיה מן השוטים והוא שוטה היה, עכ"ד הגמ'.

כשעלו ר' יהושע בן פרחיה עם תלמידיו בדרך לירושלים נכנסו לאכסניה ונתקבלו בכבוד רב, פנה ר' יהושע לתלמידו "אותו האיש", ואמר לו: ראה כמה כבוד עשה לנו בעל האכסניה ענה לו אותו האיש: אבל כמה עיניה של אשתו טרוטות (אינן יפות), גער בו רבו, רשע! בכך אתה עוסק ! (שהנך מסתכל בנשים) והוציא ד' מאות שופרות ושמתינוהו, (הכניסוהו לחרם). ושוב בא "אותו האיש" פעמים מספר לרבו, ובקשו שיחזירוהו, ודחפו ר' יהושע, כי לא רצה לקבלו.

פעם אחת כאשר נכנס לבקש על נפשו, קרא אז ר' יהושע קריאת שמע, ור' יהושע שהבין שתלמידו רוצה באמת לחזור בתשובה, חשב בנפשו שאחר קרי"ש ידבר אל לבו, ויחזירוהו, אבל "אותו האיש" כשראה שרבו, אינו עונה לו, [כי הרי היה בקרי"ש ואסור להפסיק) ברח לו, והתחיל לעבוד אלהים אחרים, עד שברוב חכמתו עם הכישוף עשה כל מיני חכמות ותכסיסים למען יאמינו בו בני אדם, והנהיג מנהגים חדשים אשר לא שערום אבותינו, והנוגדים את תוה"ק. כמו כן הוגה דת הנוצרית, כגון זה שיש לשבות ביום א' ולא ביום השב"ק, רח"ל. (רש"י ע"ז דף ו' ע"א) ועוד.

הסנהדרין רצו להורגו מדין מסית ומדיח, אך תמיד הי' נזהר ישו במעשיו כי היה ירא לנפשו, וכמובא בגמרא (סנהדרין, בחסרונות הש"ס), שאותו האיש ידע שאם יסית וידיח בריש גלי יצטרכו החכמים להוציא עליו דין מסית ומדיח שאחת דתו להמית, ולכן הסית והדיח תמיד רק בהסתר ובצנעה וע"כ לא היו עדות להורגו, עד שארבוהו ליד מערה שבו הסית והדיח והיה שם מערה בתוך מערה ונתחבאו שם שתי אנשים כשרים משלוחי בי"ד, עד שמחוץ למערה הלך לו יהודי לפי תומו וכאשר ראהו "אותו האיש" ביקשו שיכנס אתו למערה, ונכנסו שניהם, "ואותו האיש" הדליק נר להאיר להם הדרך אשר ילכו בה, והתחיל להסיתו ולהדיחו רח"ל, באמצע "עבודתו" קפצו עליו העדים שהיו במערה הפנימית ותפשוהו, והביאוהו לסנהדרין והכריזו: "מי שיש לו לימוד זכות יבוא להגין בעדו", (על אף שמן הדין אין מהפכים בזכותו של מסית) ולאחר ארבעים יום, שחל בערב פסח, תלאוהו והוא בן 36 שנה במותו, וסמוך לערב לפני בוא השמש קברוהו, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון.

השטח שבו קברוהו היה שייך לאשה פלונית ובחשכת לילה החליטה לפתוח את קברו, להוציאו, וזרקה נבלתו (לים או לכלבים). בבוקר השכם, באו אנשים ממאמיניו, וחיפשוהו בקברו ולא מצאוהו, ואמרו בוודאי עלה לרקיע, מאז עבר כמאה שנה ואף אחד לא ההין להניף ידו ולהנציח זכרו, ודתו אשר בדה מלבו התבטל, רק כעבור מאה שנה היו שנזכרו ממנו, והחלו להנציח זכרו ולעשותו אלוה, ומני אז קיים הנצרות, (יש אומרים שע"כ קראו לדתם נצרות, יען שבא ונולד בנצרת) והמהרי"ל כתב שהיו שאמרו בטפשותם שירד משמים ולא נולד מן האשה, לכן קראוהו חכמים "נוצרי" מלשון נוצר מבטן אמו.

המשלם גמול לכל אויבי נפשינו

סופם ועונשם המר של תלמידי ישו, מובא בגמרא (ראש השנה דף יז.) לאחר שהגמ' מביא עונשם של פושעי ישראל בגופם ושל אוה"ע בגופם, מסיק הגמרא, אבל המינין [והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה ובתחיית המתים, ושפירשו מדרכי ציבור וכו'] יורדין לגיהנום ונידונין בה לדורי דורות, גיהנום כלה והן אינן כלין, וברש"י (ד"ה המינין) וז"ל: תלמידי ישו הנוצרי אשר הפכו דברי אלוקים חיים לרעה, ע"כ.

וסופו של ישו בעצמו מובא בגמרא (גיטין דף נז.) כדלהלן: אונקלוס שהיה בן אחותו של טיטוס ורצה להתגייר, העלה את טיטוס באוב [כישוף], ושאלו כמה שאלות, וטיטוס ענהו לשאלותיו, אח"כ העלה את בלעם ודיבר אתו, לאחרונה העלה את ישו הנוצרי ושאלו מי

חשוב בההוא עלמא [בעולם הבא], אמר לו: היהודים, טובתם דרוש אבל רעתם אל תדרוש, כי כל הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת עינו, שאלו אונקלוס, מהו דינך שם, אמר לו: בצואה רותחת, כי כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת, עכ"ד הגמ'.

הכינוי "ניטל"

הגה"ק בעל "בני ישששכר" בספרו "רגל ישרה" (אות י') מבאר שהכינוי **"ניטל"**, ע"ש נטילתו ועקירתו מן העולם. ונרמז שמו בתורה, **ו**'נוקב **ש**'**ם י**' ראשי תיבות **"ישו"** ימ"ש, ומסיים שם: ושמענו ממגידי אמת שאירע לאנשים שלמדו בליל ניטל שבא כלב לביתם.

ויש שכתבו, משום שלא אבו להזכיר את שמו, דשם רשעים ירקב, לכן כינוהו בשם **"ניתל"**, דהיינו "נהרג ונתלה" על עץ.

ובספר "לב שמח" (אלעסק) כתוב, שהר"ת של ניטל, **י**'ודן **ט**'ארן **נ**'ישט **ל**'ערנען (ראה ע"כ להלן).

לעומת זאת ב"תשובות וביאורים" (סי' קמ"ו) מבאר שברומית נקרא "יום הולדת" בשם **"נאטאל"**. וביום הזה נולד ישו.

ובשו"ע (או"ח סי' תק"פ) מפרט הימים שמתענים ואת אשר אירע בהם ואחד מהם הוא יום ט' טבת, וכתב שם המחבר שלא ידוע מה נעשה בו, אך בפי' תוס' חדשים שם כתב שהוא יום הולדתו של אותו האיש שהיה בתקופת טבת, חל אז באותה שנה, בט' טבת, ולכן גזרו תענית באותו יום, ויתכן שלכן לא כתבו הטעם בפירוש, מפני פחד הנוצרים.

ואפשר להביא סמך לדברינו, ממה שה"חוות יאיר" (במקור חיים סי' צ"ז) מתאונן על מה שמזכירים את כינוי הגנאי "ניטל", בין שאר הכינוים של גנאי והלא צריכים זהירות מאימת המלכות, ומסיק שם וכדי בזיון וקצף על מה שכתבו הקדמונים "ניטל", עכ"ל.

מן הראוי לציין, שב"ספר הדורות" כתב, שהיו שניים בשם ישו הנוצרי, הראשון היה תלמידו של יהושע בן פרחיה, בזמן ינאי המלך ואותו תלו בער"פ, ולאחריו קם ישו השני, בזמן רבן גמליאל הנשיא, שהיה כמאה שנים אח"כ ובו מאמינים הנוצרים וסופרים ללידתו והמקור לזה בתוס' הרא"ש (סוטה דף מ"ז) שכתב "דמה שאמרינן ישו הנוצרי כישף והדיח את ישראל, אין זה ישו הנזכר בגמ' סנהדרין שתלאוהו בער"פ, שהוא היה בימי הילני המלכה, סמוך לחורבן הבית, ויהושע בן פרחיה, היה מדורות הראשונים סמוך לבנין הבית קודם לשמעון בן שטח שהי' בימי ינאי המלך עכ"ל. (כעי"ז מצינו במאירי ביעב"ץ וברש"ש בסנהדרין שם).

עת לעשות... הפרו תורתיך

הטעם הפשוט שאין לומדים בליל זה, לפי שבימים הראשונים היו צוררי היהודים אורבים להם ברחובות קריה, ומכים בהם וכמה מהם אף נהרגו רח"ל, בלילה זה, ולכן גזרו חכמי הדור על אחב"י, שישבו בבתיהם ולא ישוטטו ברחובות קריה, ובהסכמת גדולי הדור התקינו שעל המלמדים והתלמידים להישאר בבתיהם בליל ניטל (עיין בטעמי המנהגים עמוד ת"ק).

ויש אומרים שאסור ללמוד בליל זה, משום פקודי ד' ישרים משמחי לב, ויש להתאבל ביום שנולד הנוצרי, ואבל אסור בתורה.

ומנהג רוב גדולי ישראל וכן נהג מרן החת"ס (ח"ז סי' ל"א) שהיו עולים על משכבם בתחילת הלילה, והיו קמים בחצות לילה ללמוד תורה, והגה"ק מקאמינקא זי"ע לא היה ישן כלל, וטעמו ונימוקו עמו כי אינו יכול לישון מבלי לחלום בדברי תורה.

ומסופר על רבינו המהרש"א זי"ע, שהי' שקדן עצום ולמד תורה יומם ולילה, וכדי שלא ירדם בלילה תוך כדי לימוד, גידל המהרש"א שערות ראשו, וקשרם בתקרת ביתו כדי שאם יתנמנם ויכוף ראשו יתעורר ע"י שערותיו, וכך הי' מנהגו כל לילה ולא הוציא אף לילה אחד בלי לימוד התורה, חוץ מליל "ניטל" שאז הי' נוהג לחשב חשבונותיו למען דעת כמה עליו להפריש מעשר לעניים. והי' שם איש אחד מתושבי אוסטראה, קל דעת ונשא טינא בלבו על המהרש"א, הלה הלך והלשין עליו בפני המלכות, שהוא מחרף ומגדף את הנוצרים, וכהוכחה לדבריו הביא את מנהגו של המהרש"א שאינו לומד בליל "ניטל" יום אידם של הנוצרים, בטענה שהאויר בלילה זה טמא הוא, בלילה

מועלת הלילה

שמעתי שהרה"ק הרבי ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע היה בשמחה בליל ניטל, לפי שבר"ה הקב"ה דן את באי עולם, ושרי אומות העולם באים בטענה שרק היהודים יודעים שזהו יום קדוש, אבל אומות העולם אינם יודעים שזה יום קדוש, אך כשמגיע ליל ניטל שזה אצלם יום קדוש, ועושין בו כל מיני עבירות והוללות, מתאשר בכך הפסק דין של ר"ה של "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", ולכן הוא שמח בלילה זה.

תשובות והנהגות (ח"א, סי' תקנ"א) **להגאון רבי משה שטערנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית ירושת"ו**

ההוא ישב המהרש"א בבלי דעת, כבכל שנה וערך חשבונותיו, ולפתע נפל ספר מארון הספרים על הארץ, המהרש"א הגביהו ונשקו וחזר לחשבונותיו, אולם כאשר חזר ונשנה הדבר כמה פעמים שנפל הספר על הארץ והגביהו, חשב המהרש"א בלבו הלא דבר הוא, ולקח הספר שנפל, וישב על מקומו לעיין בו, ותיכף מיד באותו רגע נפרצה הדלת, ושוטרי העיר נכנסו בלוית המסור הנ"ל, וראו את המהרש"א מסתכל בספר שבידו, ואז ראו כל עמי הארץ כי דברי צוררינו כזב, ועזבו את המקום אחר בקשת מחילה, והמסור קיבל עונשו.

"תיקון ליל ניטל"

דבר נאה ומתקבל מובא ב"ערוגת הבושם" (פר' שמות) וז"ל: "דביטול תורה מחמת מנהגו של ישראל, תורה היא, בבחינת עבירה לשמה ובביטול תורה של לילה זו, יכולים לתקן ולהעלות כל הביטולי תורה של כל השנה, אשר היו באיסור" וכו'. "ויש לזה רמז נאה מהגה"ק משינאווא זי"ע, שמקובל אצלו מהר"ר שמואל העליר אב"ד צפת זצ"ל, ד"**עת לעשות לד' הפרו תורתיך**", בגימטריא "**זו שעה שתקופת טבת נופלת אצלו**", עכ"ל. ומסופר מתלמידיו, שהגה"ק בעל "קרן לדוד" זצ"ל (אחיו של ה"ערוגת הבושם"), היה מיקל קצת מהאיסור ללמוד בליל ניטל, ובחן אז את תלמידי ישיבתו, ומאז שראה את דברי אחיו הנ"ל, חדל מלבחון ובטל הלימוד בליל זה.

בספר ישראל והזמנים סי' פ"ב מביא המנהג (מס' המנהגים לר' אייזיק מטורנא) שבליל ניטל היו אומרים תפילת עלינו לשבח אחרי תפילת ערבית בקול רם יותר מבכל השנה, וע"ז כתב דאולי הטעם משום שאומרים: "שהם משתחוים להבל ולריק ומתפללים אל אל לא יושיע", וכידוע שמרומז על אותו האיש ימ"ש, ולכן הוציאו הצענזור קטע זו מהסידורים.

ובשו"ת "דברי ישראל" מביא בשם הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע טעם עמוק על ביטול תורה, עפ"י דברי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שפי' את דברי הגמ' (ברכות דף ל"א) אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, שפירושו כך הוא שהאדם צריך תמיד להיות במחשבתו דבוק בהשי"ת, אולם בעת לימוד התורה, פטור מדביקות הבורא, בכדי שיוכל להתעמק בלימודו, וזהו אל יפטר אדם "מחבירו" דהיינו מחיבורו ודביקותו בהשי"ת אלא מתוך דבר הלכה, רק כשעסוק בלימוד הלכה וכדו', רק אז מותר לו להפסיק ולהיות פנוי מדבקותו יתברך שמתוך כך זוכרהו, ע"כ. וע"ז הוסיף מהרי"ד זצ"ל שלכן נהגו לא ללמוד בליל ניטל כי אז יש התגברות הקליפות, וצריך מאד מאד להתדבק בבורא כל עולמים, ולא להתעסק אפילו בלימוד תורתינו הק'.

המנהגים בליל ניטל

יש שעיינו בס' **סדר הדורות** [ודילגו על הד"ת המובא שם] או **בס' הברית וס' יוסיפון** (בדברי חנה השלם מביא שהגה"ק מקאלשיטץ זי"ע עיין בנערותו בליל ניטל בספר יוסיפון ובספר הברית, וזקינו משינאווא זי"ע אמר עליו מדחזינן שאינו מבטל זמן ש"מ שעתיד להיות אדם גדול).

גדולי ישראל הניחו דברי חול הנחוצים להם לעשותם בליל ניט"ל, השפת אמת זצ"ל הי' נוהג בליל ניטל **לעשות חשבונות** מכל הצטרכותו ומכל ענייניו מכל השנה.

יש שלמדו אז את **חכמת התכונה וחכמת העיבור**, או **בספרי מוסר שאין בהם ד"ת**, הגאון רבי יוסף ענגעל זצ"ל **כתב חרוזי שיר** למעלת הענוה ובסיפורי צדיקים.

בשו"ת הד"ר מובא שהרה"ק מסטרעטין זצ"ל היה **עוסק אז בצרכי הקהל**, וכן נהג הערוגת הבושם ז"ל נהג **לקבוע אסיפות לחיזוק הקהילה** בליל ניטל, וכן הי' רגיל **לעיין בספר שם הגדולים** מהחיד"א.

ולענין **לשחק במשחק השא"ך** או בקלפים, ידוע על רבים וטובים שנהגו היתר בליל זה, ואמרו שבזה מקיימים בכל דרכיך דעהו, ומחדדי טפי ומוסיף חכמה, ועי"ז יכלו להבין יותר דברי תוה"ק, לעומת זאת היו מגדולי ישראל, ביניהם החת"ס שהתנגדו לזה נמרצות.

ויש להטעימו בטעם לשבח, כי בדורות הקודמים כשההמון עם היו ראשם ורובם במשחק הקלפים, וכדו', ואז אסרוהו גדולי ישראל, ומרוב הרגל ההמון, התירו לעצמם בימים מספר בשנה כגון ניטל (וחנוכה), והיה קשה לעכבם גם בתקופות אלו, אכן בהמשך הזמן עקרוהו לגמרי, ולא יזכר ולא יפקד עוד.

המנהג בארץ ישראל

יש שכתבו שבארץ ישראל אין לחוש לניטל וכן מקובל בשם הגה"ק ר' מאטיל מסלאנים זצ"ל שקיבל מהרה"ג ר' שמואל העליר אב"ד צפת, שבארץ ישראל אין לחוש לניטל כלל, וסמך לזה מדברי הרמב"ן (פר' אחרי) שארץ ישראל גבוה מכל הארצות ולא ניתנה ביד שרים ונחלת ה' מיוחדת לשמו כדכתיב כי לי כל הארץ וכו' עיי"ש, וגם הסביר שבא"י פשטה ממשלת ישמעאלים שאין להם חלק ונחלה בחג זו שהוא חג נוצרי, ע"כ לא חששו לזה (וכן ידוע שהמהרי"ץ דושינסקיא זי"ע לא היה מבטל לימודו כלל), אמנם רוב גדולי ישראל חששו לניטל גם בארץ ישראל, וכן סיפר כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן זי"ע דבשנת תש"ו כאשר שהה מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע בארץ ישראל ג"כ חשש לזה, ונהרא נהרא ופשטיה.

מנהג ליל ניטל אצל מרן רביה"ק זי"ע

בס' "מבצר תורה ויראה" (ח"ג) מתאר מנהגו של מרן רבינו בעל דברי יואל ז"ל ובישיבתו הק' בליל ניטל:

מנהגו של רבינו היה שלא ללמוד בליל ניטל, בליל השייך ל-7 בינואר, [וע"י בס' ישראל והזמנים (להגאון רבי ישראל דוד הארפענעס שליט"א) שמביא בשם רביה"ק זי"ע שאמר שהיות שבעירו היה רוב דיירי העכו"ם גריכישע קאטאליקן שהם החזיקו חגם הטמא ביום 6 ינואר לעת ערב מיום 6 על יום 7, על כן הוא מחזיק גם עכשיו זה הניטל, דהיינו שמתחילין מביום 6 ינואר בערב ומשיכים עד חצות לילה שאז מתחלף היום לאוה"ע ונעשה 7 ינואר].

וע"ע בס' ישראל והזמנים שמביא ששמע משמו' דרביה"ק זי"ע שצריך להפסיק ללמוד מיד בשקיעת החמה, והקשה שאינו מתקבל על הלב, למה אותן שלכתחילה מתפללים בכל יום תפילת מנחה (ועורכים ס"ג דשבת) זמן רב אחר שקיעת החמה, למה פתאום בזה שאינו אלא מנהג יחמירו לחשוש שמא בין השמשות מתחיל משקיעת החמה.

בשנים קדמוניות לא למדו בישיבה בליל ניטל עד חצות, והסדר היה שהבחורים הלכו לישון בשעה מוקדמת והשכימו במוקדם כחצות הלילה ולמדו ו' או ז' שעות ברציפות עד התפילה, וכן נהג רבינו בעצמו שלמד אחרי חצות.

ואחר שת"ש-כ"ח של רבינו בשנת תשכ"ח, אמר פעם רבינו למקורביו שרוצה שיחזיקו ניטל עד העלות, והם אמרו לו שידוע כבר לאנ"ש שרבינו מחזיק ניטל עד חצות ושכן נהג רבינו בעצמו, אמר לו רבינו שבבעלזא נוהגים שלא ללמוד מחצות היום ואנו לומדים עד מנחה אבל עד העלות רצוני שלא ילמדו, וקראו להרב הגאון רבי נתן יוסף מייזלעס שהי' אז מנהל הישיבה שיבוא לבית רבינו, ואמר לו רבינו שימסור להבחורים שלא ילמדו עד העלות, וכן עשו.

עוד סיפרו מקורבי רבינו, כי בשנה אחת באו ואמרו לרבינו שלפי החשבון יחול ניטל בשנה ההוא בין 7 ל-8 בינואר, ואמר רבינו שילכו לכומר ממדינת רוסלאנד לשאול אותו מתי הולך לבית התיפלה (כי הרוסים החזיקו החאגע של "קראצמעך" בינואר, משא"כ רוב הגויים שם חגגו את יום אידם ביום 25 דעצעמבער), וענה שהולך בלילה שבין 6 ל-7, ואמר רבינו א"כ יחזיקו אז ניטל, באמרו שבכגון דא הרי הגוי הבעל הבית לפסוק.

א' מתלמידי הישיבה נכנס פעם לרבינו בליל ניטל למסור לו סכום כסף וראה על שולחן רבינו הספרים "שם הגדולים" ו"סדר הדורות", וכאשר מסר לרבינו את הכסף, ענה רבינו ואמר: "א פאסיגע צייט אין ניטל צו נעמען געלט...".

ופעם אחת שאל א' את רבינו אודות המנהג שלא ללמוד תורה בליל ניטל, שאין לה מקור בספרים, והוא מוזכר רק בספה"ק רגל ישרה מהרה"ק מהרצ"א בעל בני יששכר ז"ל, וענה לו רבינו: "דער רבי ר' הערש אלימלך איז געווג א מקור", היינו שדי לנו שנזכר הדבר בדברי מרן מהרצ"א ואין צורך למקורות אחרים.

ליל ניטל של 25 למספרם הנקרא ניטל של החתם סופר, לא החזיקו בישיבתינו הק' ולמדו כרגיל, והיה רגיל רבינו להורות שלא לעשות חתונות בליל זה, וכן בשאר ענינים החמיר בליל זה.

וסיפר הגה"ח ר' מנחם מענדל פריעדמאן ז"ל ר"מ בישיבה"ק, שבעיר סאטמאר ניסה רבינו לסדר את זמנו שלא יצטרך למסור את שיעורו בליל ניטל של החת"ס, ואע"פ שרבינו לא אמרו אבל כן ראו הבחורים, וכששאל אותו ר' מענדל אם מקפיד ע"ז, לא ענה לו רבינו על זה, ואמר לו: שאחרי חצות בוודאי יכול ללמוד. אך בארה"ב מספרים תלמידי הישיבה שרבינו למד את שיעוריו אפי' בהישיבה ולא הקפיד על ליל ניטל של החת"ס.

תחל שנה וברכותיה

מתאמרא משמי' דהרה"ק מאפטא זי"ע, שהיה אומר בראשית השנה של אומות העולם (נייי יאהר), כתיב (תהלים פט,ו) ה' יספור בכתוב עמים, שיתן ה' שמהיום תחל שנה טובה לישראל. ויש לבאר הדברים, כי לפעמים בר"ה התפילה אינה מתקבלת מחמת המקטריגים, אך בהגיע ר"ה של הגויים ורואים ההבדל ביניהם, שישראל אומרים בליל ר"ה בקול וביראה לה' הארץ ומלואה, ואומות העולם מבלים ליל ר"ה שלהם בהוללות, רואים אשר ישראל לגבי אומות העולם הם תמיד בתכלית השלימות, וממילא מתבטלים כל המקטריגים כנגדם, ולכן מבקשים אנו שכל התפילות שלא נתקבלו בר"ה יתקבלו ויעשו פעולה לטובה ולכל הפחות תתחיל מהיום שנה טובה לישראל.

אהלי יעקב (דף ק"כ) להרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין ז"ל

פנימי תשע"ו בלתי מוגה

משורת המלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור הגאון הגדול דומ"ץ קרית יואל שליט"א ומחותנו הגה"צ אדמו"ר מסערדנא שליט"א, מב"ב

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ד' פרשת ויגש תשפ"ג לפ"ק

האדמו"ר מסערדנא שליט"א הגיע לארה"ב לרגל שמחת חבר מצוה לנכדו נ"י בן חתנו הר"ר יחיאל מיכל בערקאוויטש חי"ו מרביץ תורה במוסדותינו הק' בקרית יואל יע"א בן הגאון דומ"ץ קרית יואל שליט"א

הגאון הדומ"ץ שליט"א הראה לרבינו כמה מתשובותיו להלכה העומדים באמצע העריכה לדפוס בחלק החדש מספריו שו"ת אגלי דבש

דומ"ץ קרית יואל: דאם איז וואס מען האלט יעצט ביים דרוקן, איך לאז עם דא ביים רבי'ן ווייל דער רבי פארט דאך אביסל (למקום הנופש) אפשר וועט זיך מאכן צייט מ'זאל קענען אביסל אריינקוקן דערין און דורכגיין.

רבינו: בעזר ה'.

*

האדמו"ר מסערדנא: דער רבי האט געזעדט יעצט ביי די תורה זאת חנוכה ביים צינדן די נרות, וועגן די נושא פון אין עושין מצוות חבילות חבילות (פסחים קב:), צי ס'איז א דרבנן אדער דאורייתא.[1]

רבינו: יא, אין תוספות (סוטה ח. ד"ה והא) זעהט אוים אז עם איז א דרבנן.[2]

האדמו"ר מסערדנא: איך האב געזעהן א סברא אין [שו"ת] מנחת יצחק (ח"ט סי' ס"ד) ער האט דארט א שמועס אויף חנוכה, ברענגט ער אראפ פון מהרי"ט אלגאזי א שמועס פארוואס ס'הייסט נישט מצות חבילות חבילות, ער רעדט כלפי שמן תרומה טמאה צי מ'מעג עס נוצן ביים נר חנוכה אדער נישט, זאגט ער אז ס'הייסט נישט קיין מצוות חבילות חבילות ווייל ביי הדלקת נר חנוכה איז די מצוה נאר די הדלקה, הדלקה עושה מצוה, און כבתה אין זקוק לה, איז דער פשט אז די מצוה איז נאר בשעת די הדלקה [משא"כ שריפת שמן תרומה צריך המשך זמן עד שישרף].[3]

---

1 דהיינו קושיית האחרונים איך יכולין להדליק את המנורה בשמן שריפה, הרי קיי"ל דאין עושין מצות חבילות חבילות, והרי מקיים מצות שריפת קדשים ע"י מצות נר חנוכה.

2 כוונת רבינו בפשטות לד' התוס' מס' סוטה (ח.), וכ"ה בספר חתן סופר (שער המוטפת אות י"ו) וז"ל: והנה לפום פשטות משמע דאין עושין מצות חבילות הוי רק דרבנן, וכמש"כ רש"י ותוס' בסוטה דטעמא משום דמחזי כמשוי, ועפי"ז תמהו בתוס' בסוטה על המקשן דהקשה ברותחת משקין ת"ל אין עושין מצות חבילות והא חבילות אינו אלא דרבנן וכו', מ"מ גם לדעת התוס' יש לומר דסבר המקשן שהוא דאורייתא, עפ"י מש"כ התוס' מ"ק ח' ע"ב דטעמי' דאין מערבין שמחה בשמחה משום דאין עושין מצות חבילות, ואין מערבין דאורייתא אי מקרא דשלמה או מקרא דמלא שבוע ואת כמש"כ התוס' בשם ירושלמי עכ"ל.

3 וז"ל שם במנחת יצחק: "בס"ד, חנוכה תשמ"ה. אמרתי לפרש בעניני דחנוכה מה דאיתא בשבת (כ"א ע"ב) אמר ר' זירא אמר רב מתנה ואמרי לי' א"ר זירא אמר רב פתילות ושמנים שאין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת א"ר ירמיה מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קבלה כי אתא רבין אמרוה רבנן משמי' דר' יוחנן וקבלה אמר אי זכאי גמריתי לשמעתי' מעיקרא וכו' עכ"ל. ורש"י פי' דלא קבלה שלא חשבו לסמוך על דבריו.

וי"ל בזה שהרי מהשמנים שאין מדליקין בהם בשבת דתנן במתני' הוי ג"כ שמן שריפה, והנה בספר קהלת יעקב (תוספת דרבנן אות אלף) העיר על מה דאיתא בירושלמי (סוף תרומות) דבי ר' יוחאי אמרי מדליקין שמן שריפה בחנוכה מהא דאיתא (במס' פסחים דף ק"ב:) דאין עושין מצות חבילות חבילות והרי התם (בשבת דף כ"ה) אמר רב בשם שמצוה לשרוף

את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת והאיך שרינן להדליק בשמן שריפה בחנוכה והרי אין עושין מצות חבילות חבילות וכתב די"ל דכל דאין תחילתן וסיומן בבת אחת אין בזה משום חבילות חבילות והיינו טעמא דלא חשו בהנ"ל משום חבילות חבילות, דחנוכה הדלקה עושה מצוה וכבתה אין זקוק לה, לא כן מצוות שריפת שמן של תרומה שצריך המשך זמן עד שישרף וכבתה זקוק לו לא חשו בזה משום אין עושין מצות חבילות חבילות עכת"ד.

ובזה א"ש טעמיה דרב דס"ל דשמנים שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה אף דבכלל אותן שמנים הוי ג"כ שמן שריפה מ"מ כיון דכבתה אין זקוק לה בחנוכה ובמצות שמן שריפה זקוק לה לא שייך משום אין עושין מצות חבילות חבילות.

ועוד כתב דאפשר דלא חשו לאין עושין מצות חבילות חבילות אלא היכא דתרוויהו דאורייתא או דרבנן לא בחד דאורייתא וחד דרבנן ומצות שריפה בשמן שריפה הוי דאורייתא משא"כ חנוכה הוי רק דרבנן עכת"ד. וצ"ל לפי זה דס"ל דאף דחנוכה הוי מדברי קבלה לגדון זה הוי כדרבנן ויש ראי' לזה מלשון הרמב"ם (פכ"ט מה' שבת הי"ג) שכתב ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין שתי מצות בכוס אחד שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן עכ"ל, הרי דייק שתי מצות של תורה, וי"ל לא היכא שא' של תורה וב' דרבנן ועיין מזה בתשובת כתב סופר (או"ח סי' קל"ט) שהביא כן ממגדול עוז שעל הרמב"ם דפ' כן דברי הרמב"ם הנ"ל (פכ"ט מה' שבת הי"ג) עיין שם. אמנם בקהלת יעקב שם סיים בזה"ל אלא שאין אני מוצא טעם בדבר ובעיני חילוק זה חלוש עכ"ל, ולהנ"ל יש מקור לזה בדברי הרמב"ם כנ"ל.

והנה בקהלת יעקב בעצמו קודם לזה כתב ומצאתי סמוכות לזה ממאי דקא טרח תלמודא בשבת (דף כג:) למיהב טעמא דקתני במתני' דאין מדליקין בשמן שריפה בשבת ויו"ט ולא קאמר דהיינו טעמא משום דאין עושין מצות חבילות חבילות וכו' אם לא דבעכ"ל דבחד דאורייתא וחברי' דרבנן אין בו משום מצוות חבילות חבילות עכ"ל.

והנה בהנ"ל יל"פ מה דאמר אביי לקמן (שבת כ"ג:) לרבה דאמר על מה דאמר ובשבת מ"ט לא מתוך שמצוה עליו לבערו גזירה שמא יטה וא"ל אביי אלא מעתה ביום טוב לישתרי וכו' ובתוס' שם (ד"ה גזירה) דלישנא דאלא מעתה משמע שיש לפרש בענין אחר עיין שם, ולהנ"ל י"ל שיש לפרש דהאיסור משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות וכ"ז אם נאמר דאף בחד דאורייתא וחד דרבנן שייך אין עושין מצוות חבילות חבילות כנ"ל.

ובזה י"ל דקודם כשאמרו משמיה דר' ירמיה לא רצה לקבל משום דקשי' לי' אמאי מדליקין בשמן שריפה הרי שייך אין עושין מצוות חבילות חבילות ואף גם דר' ירמי' אמר משמי' דרב לא מצא דיסבור רב דל"ש בכה"ג אין עושין מצות חבילות חבילות.

אכן כשאמרו לאביי משמי' דר' יוחנן קיבלה דהנה בירושלמי (פ"ב דשבת הי"א) קאמר שם דאמר ר"א בשם ר"ח ז"א שמותר להציל את האור במדורת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת והא תנינן אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב מפני יום טוב שחל להיות בע"ש ופריך מעתה אין מדליקין בשמן שריפה בלילה א"ר יוחנן ירדו לה כשיטת ר' ישמעאל וכו' ועיין בפנ"מ שם והיינו דס"ל כר"ח דטעמא דמתני' דתנן ולא בשמן שריפה הוא משום דמיירי ביום טוב שחל בע"ש וש"מ דלא ס"ל דהוי

רבינו: יא, דער קהלת יעקב (מהאלגאזי – מערכת אות הא') זאגט אזוי, ער ברענגט דארט צוויי תירוצים אויף שמן שריפה ביי נר חנוכה, איינם זאגט ער אז עס איז נאר ווען ס'איז ביידע א דאורייתא, נישט איינם איז א דאורייתא און איינם א דרבנן. אדער ווען ביידע זענען אויף א משך הזמן, אבער אויב איינם איז אויף א משך הזמן און איינם איז נאר ביי הדלקה [אין אומרים בזה אין עושין חבילות חבילות], אזוי זאגט דער קהלת יעקב.

האדמו"ר מסערעדנא: אזוי שטימט, דער ירושלמי [דס"ל דמדליקין שמן שריפה בחנוכה], מיט די אנדערע מימרא אין ירושלמי (פ"ב דשבת ה"א) וואס זאגט אז עס האט מיט משך זמן אז עס דארף ברענען.

דומ"ץ קרית יואל: דער קול ארי' (או"ח סי' ל"ד) ברענגט דעם קהילת יעקב.

רבינו: יא, יעדער ברענגט דאס צו, דאס איז פונעם אלגאזי.

האדמו"ר מסערעדנא: דער רבי האט דערמאנט דעם נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' צ"ז) וואס זאגט אזוי [שהוכיח כן מדברי הירושלמי הנ"ל אהא דאין שורפין קדשים בלילה, דאף להדליק ביום ושתהיה נשרפת בלילה גם זה אסור].

רבינו: יא, דער נודע ביהודה זאגט אז דער ירושלמי האלט אז מען טאר נישט פארברענען תרומה ביינאכט, אפילו ווען מ'צינדט עס אן בייטאג און ס'ברענט ביינאכט.

האדמו"ר מסערעדנא: דער פני יהושע אין מס' שבת (דף כג:) ברענגט אראפ דעם ירושלמי וואס ער האלט אז ס'איז דא דער איסור פון פארברענען, אבער דער בבלי האט געהאלטן אז דער איסור איז נישט צו פארברענען, דער איסור איז אלץ די מלאכה פון לא תבערו, דעמאלטס האלט ער אז מען מעג עס יא מאכן ערב שבת, ווייל דער איסור איז נישט דאס פארברענען, קומט אויס אז לפי דעם בבלי קומט אויס אז ס'מעג יא ברענען ביינאכט בעצם.

דומ"ץ קרית יואל: דער פני יהושע זאגט עס אויף דעם ירושלמי, אבער לויטן בבלי מעג עס יא ברענען ביינאכט בעצם.

וקרא רבינו מתוך דברי הפני יהושע הנ"ל[4]

מצוות חבילות חבילות כה"ג ומטעם דהוי חד דאורייתא וחד דרבנן כנ"ל וקיבלה.

4 וז"ל הפני יהושע שם: "אמנם עיינתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב דאביי הוי סבר דלרבה אי הוי אסור להדליק בשמן תרומה ביו"ט עצמו ממילא הוי אסור נמי להדליק אפילו מבעוד יום כיון שדולקת והולכת בלילה הוי כשריפת קדשים ביום טוב, וכתב דבירושלמי איכא מאן דסבר הכי.

רבינו: ער זאגט אז דער ירושלמי האלט אז ס׳איז א גזירת הכתוב אז ס׳טאר נישט ברענען אום יו״ט.

דומ״ץ קרית יואל: פונעם נודע ביהודה זעהט אוים אז ער פסק׳נט ווי דער ירושלמי, און דער פני יהושע זאגט אז מ׳פסקנ׳ט נישט ווי דער ירושלמי, ער זאגט ׳משא״כ בתלמודא דידן׳.

רבינו: דער פני יהושע זאגט נאר אז דער בבלי האלט נישט אזוי.

דומ״ץ קרית יואל: ס׳איז א נפק״מ ביי חמין. לגבי שמן תרומה איז עס נישט שייך אזוי היינט.

רבינו: יא, מ׳האמיר דאך נישט היינט אזוי קיין שמן שריפה.

דומ״ץ קרית יואל: אבער ביי חמין יא, אז איינער האט געטראפן חמין.

רבינו: צי ער מעג עס פארברענען פארן זמן אויב ס׳וועט זיך אריינציען אום יו״ט.

דומ״ץ קרית יואל: דער פרי מגדים ברענגט צו א רשב״א אין סימן תמ״ו (במשב״ז ס״ק ג׳) דער רשב״א זאגט אז מען זאל נישט טארן לויט דעם ירושלמי.[5]

רבינו: אבער פונעם פני יהושע קומט אוים אז דער בבלי איז מחולק.

דומ״ץ קרית יואל: יא, אזוי זעהט אוים אין פני יהושע, אז דער בבלי איז מחולק

רבינו: כ׳האב געטראפן אז דער רבי משה׳לע באיאנער ז״ל,[6] ברענגט דעם מדובר וועגן חמין (בשו״ת דעת משה או״ח סי׳ י״ד).[7]

ער ברענגט דעם נימוקי יוסף׳ס קשיא וועגן הדלקת נרות שבת,[8] און ער איז מחלק דארט צווישן מלאכת שבת און שריפת קדשים, וואס ביי שבת איז דער חיוב אויפן מענטש

---

5 דהפמ״ג בהל׳ פסח (סי׳ תמ״ו ובמשב״ז ס״ק ג׳) מביא מתשובות הרשב״א דהמוצא חמץ ביו״ט יוכל לשרפו, והרשב״א מביא הירושלמי (פ׳ במה מדליקין שבת פ״ב ה״א) מהו להצית מדורת חמץ בעריו״ט, והרשב״א מפרש ג״כ דברי הירושלמי דקאי על עריו״ט, ומאן דלא יליף מנותר שרי.

מיהו לפענ״ד אי אפשר לומר כן דהא ודאי טעמא דמאן דאוסר בירושלמי היינו משום שסובר דשריפת קדשים לאו משום מלאכת הבערה אסורה אלא משום דגזרת הכתוב הוא שלא יתבערו ביו״ט וכדמשמע קצת בלשון רש״י ז״ל בפרק ג׳ דביצה (דף מז:) גבי חלה שנטמאת, משא״כ בתלמודא דידן דמשמע לקמן דשריפת קדשים היינו משום איסור הבערה דהוי מלאכה גמורה כמו שהאריכו תוס׳ בזה לקמן וכדמשמע נמי לקמן מלישנא דרב אשי דמפרש טעמא דאין שורפין קדשים ביו״ט משום דהוי ליה עשה ולא תעשה ועל כרחך היינו לאו דלא תעשה כל מלאכה. וא״כ לפי זה לא שייך לאסור מבעוד יום דמאי שנא מכל המלאכות שמותר להתחיל בערב שבת אע״פ שנגמרת בשבת וצריך עיון ודו״ק היטב״.

6 הגה״ק רבי משה׳ניו מבאיאן קראקא ז״ל בעל שו״ת דעת משה היה בנו השני של הרה״ק רבי שלום יוסף מהוסיאטין ז״ל, בן הרה״ק רבי מרדכי שרגא פייביש מהוסיאטין ז״ל בנו הצעיר של הרה״ק מריזשין ז״ל, ורבי משה׳לע היה חתן רבי מנחם נחום מבאיאן-טשערנאוויץ ז״ל, בן הרה״ק רבי יצחק מבאיאן ז״ל בעל ה׳פחד יצחק׳, בן הרה״ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא ז״ל, בן הרה״ק מריזשין ז״ל.

7 וז״ל בספר שו״ת דעת משה: ולמען שלא להוציא הנייר חלק, אנקוט בקצרה עוד איזה גרגיר מחידו״ת. הפמ״ג בהל׳ פסח (סי׳ תמ״ו ובמשב״ז ס״ק ג׳) מביא מתשובות הרשב״א דהמוצא חמץ ביו״ט יוכל לשרפו, והרשב״א מביא הירושלמי (פ׳ במה מדליקין שבת פ״ב ה״א) מהו להצית מדורת חמץ בעריו״ט, והרשב״א מפרש ג״כ דברי הירושלמי דקאי על עריו״ט, ומאן דלא יליף מנותר שרי. ולפענ״ד פשוט הדבר דהפי׳ בירושלמי הוא כך, דבענין אשו משוס חציו המובא בנמוק״י, יש לחלק אם האיסור הוא על הפועל או האיסור על הפעולה, והחילוק מבואר דלענין שבת דהמלאכה בעצם לא נאסרה, רק נאסר על הפועל, וממילא כשהפועל התחיל המלאכה מעש״ק, והמלאכה נגמרה מאלי׳ בש״ק, אז אמרינן אשו משום חציו ושריא, אחרי שהפועל עשה הכל בעש״ק, וכל האיסור הוא משום עשיית הפועל, לא כן בשריפת קדשים ביו״ט שהקדשים עצמן נאסרים מלשרוף ביו״ט, ולא משום הפועל, רק שהמעשה בעצמה נאסרת, לכן כשמתחיל להדליק הנותר בעריו״ט, סוף כל סוף אף שהמעשה נעשית מאלי׳, הלא בשריפת קדשים האיסור משום הפעולה ולא משוס הפועל, לכן אין שייך בזה אשו משום חציו, וזה כוונת הירושלמי בריש במה מדליקין, אר״י בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה, נעשית היא מאלי׳, ברם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ביו״ט וכו׳.

ואחרי כן מביא הירושלמי מהו להצית במדורת החמץ את האור בעריו״ט, מאן דיליף מנותר אסור, היינו אם נימא שהביעור חמץ מקיים רק בביעור חפצא, ולא ע״י הפקר וכדומה, לכן דמי לנותר ואסור אף מערב יו״ט, ומאן דלא יליף מנותר שרי, כי האיסור חמץ הוא תלוי בבעלים ולא בחפצא, לכן שרי בערב יו״ט ואמרי׳ אשו משום חציו, ויש עוד להאריך אך לא אחפוץ להיות מאריך טירחא כל כך, עכ״ל.

8 הנה הקשה בנימוקי יוסף במס׳ בבא קמא (דף כב.) דלשיטת רבי יוחנן דס״ל (בבא קמא כב.) אשו משום חציו, והיינו שנחשב כאילו בידו הבעיר בעצמו לכל האש, אם כן קשה היכי שרינן ערב שבת עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת, הא נחשב כאילו הבעיר הוא בעצמו הכל בשבת, וקל וחומר הוא ממבעיר את הבעירה שחייב אע״פ שהוא לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו היא שתדליק ותלך בשבת. ותירץ דהא דמחייב באשו משום חציו, הוא משום דהוי כזורק החץ, שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל מערב שבת אתחיל, וחשיב כמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור, עכ״ד.

אז ער דארף שובת זיין, משא"כ ביי קדשים איז דא א חיוב פון שריפת קדשים.[9]

כ'האב געזאגט מיט דעם צו פארענטפערן די גמרא אין סוף תענית (דף כט.) רבי יוחנן האט געזאגט ווען ער וואלט געווען אין יענעם דור פון חורבן בית המקדש וואלט ער מתקן געווען צו פאסטן בעשירי, און נישט תשעה באב, מפני שרובו של היכל בו נשרף. פרעגט מען די קשיא רבי יוחנן האט דאך געהאלטן אשו משום חציו, איז עם דאך פארברענט געווארן תשעה באב.

נאר ווען דאס בית המקדש איז פארברענט געווארן איז געווען א חילול השם, און דער חילול השם האט נישט געהאט צוטוהן מיטן אנצינדן, נאר יעדע מינוט וואס דער היכל האט געברענט איז געווען א חילול השם.[10]

דומ"ץ קרית יואל: דאס איז אזוי ווי קדשים, ווייל די שריפה איז געווען בעשירי.

רבינו: מ'קען זיך נישט פארשטעלן וואס דאס הייסט מ'האט געזעהן דאס בית המקדש ברענט, דאס בית המקדש פלאקערט רח"ל, וואספארא חילול שמו יתברך איז געווען אזא מין זאך, דעם בית הגדול והקדוש איז עולה באש.

דומ"ץ קרית יואל: יא, דארט איז נישט דאס אנצינדן דער עיקר, דארט איז דער עיקר דאס ברענען.

רבינו: די שריפה, כל זמן דאס בית המקדש האט געברענט איז געווען א מורא'דיגער חילול השם.

דומ"ץ קרית יואל: דער שו"ת ארץ צבי (הגאון רבי ארי' צבי פראמער זצ"ל אב"ד קאזיגלוב – סי' ס"ו) פארענטפערט אויך אזוי די קשיא פון אשו משום חציו מיט די סברא.

אבער דא האב איך געטראכט, אז לויט דעם נודע ביהודה מוז מען זאגן אז תרומה איז אויך די זעלבע זאך, אז מען זאל נישט טארן פארברענען, נו היינט איז עס אפשר אנדערש ווייל ס'איז נישט אזוי מצוי.

האדמו"ר מסערעדנא: היינט אויך, אין ארץ ישראל איז דא אסאך שמן תרומה.

---

9 עיי"ש שכתב לחלק בין הדלקת נר בערב שבת שהמלאכה בעצם לא נאסרה, רק האיסור הוא על הפועל שלא יעשה מלאכה בשבת, ולכן אם הפועל התחיל המלאכה מערב שבת והמלאכה נגמרה מאליה בשבת קודש אז אמרינן אשו משום חציו ושריא, אחרי שהפועל עשה הכל בערב שבת, מה שאין כן אם האיסור הוא על הפעולה, כגון שריפת קדשים ביום טוב, שהקדשים עצמן נאסרין מלשרוף ביום טוב, ולא משום הפועל רק שהמעשה בעצמה נאסרת, לכן אף אם מתחיל לשרוף הנותר מערב יום טוב ונגמר שריפתו ביום טוב אסור, ואף שהמעשה נעשית מאליה, סוף כל סוף הלא בשריפת קדשים האיסור משום הפעולה ולא משום הפועל, והרי הם נשרפים ביום טוב, לכן אין שייך בזה אשו משום חציו, וכן לשרוף חמץ בערב יום טוב ותהא נגמרת ביום טוב, למאן דיליף מנותר אסור כמ"ש בירושלמי (שבת פ"ב ה"א), דכיון שמצות שריפתו אינו על הפועל רק על הפעולה, לבער חפצא של חמץ, והרי פעולה זו אסור ביום טוב, עכ"ד.

10 בעל האבני נזר ז"ל תירץ בחילוק זה בדברי הנמוק"י, את מה שהוקשה לו עליו, מהא דתענית (כ"ט ע"ב) דאמר ר' יוחנן דהוא המ"ד אשו משום חציו אי הויא התם [בחורבן הבית] הוה קבענא לי' בעשירי ע"כ. והרי לר"י משום חציו העיקר ההתחלה, ותירץ האב"נ דיש חילוק בין אי האיסור על האדם או על החפץ.

ובאמת מובא כן גם בשם הרה"ק מקאצק בשו"ת בית יחזקאל - להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן (דף קכ"ד ע"ב) שמביא הקושיא בשם הג' הקדוש מהר"מ אדמו"ר מקאצק ז"ל לשיטת הנמוק"י (ב"ק ד כ"ם) באשו משום חציו, א"כ למה אמר ר"י אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף, ורבנן אתחלתא דפורענות עדיפא בש"ס תענית (דכ"ט), הא כיון דההתחלה הי' בתשיעי הוי כאילו נגמר בתשיעי. ותי' דזאת דוקא לענין האיש המבעיר אש הוי כאלו עשה הכל בהתחלתו, אבל אם המדובר לענין הדבר שנשרף הוי עיקרו בעשירי, וראי' מזבחים (פ"ט מ"ו) דאברים וכו' ולמה לא אמרינן גם במעוט דהוי כאלו נשרף הכל, עכ"ד ע"ש.

ועיין בס' שיח שרפי קודש (לת"ב אות ד) שמביא קושיית הרה"ק מקאצק הנ"ל, ומביא בשם האבני נזר שיישב בזה"ל: ואמרתי אני, מה יהי' אם אחד מדליק בביתו והאש יוצאה להדליק בגדיש חבירו, הלא בוודאי לא יהי' מחויב המבעיר באם שבעל הגדיש הי' יוכל להציל עצמו, ע"כ זה הכוונה נוכל להעמיד בזה מה שאמרו אשו משום חציו כמו חץ, אם יורה בחץ לא יוכל להחזירו, כן אש כזה חושבין שהוא נעשה הכל בשעה שמדליק.

אמנם בעת חורבן הבית"מ אם הניחו העכו"ם היו ישראל יכולין להציל בליל עשירי וביום העשירי, רק העכו"ם לא הניחו, על כן נחשב כל שעה ושעה כמו שהדליקו הם, ע"כ העיקר נחרב ונשרף על ידם במה שלא הניחו לישראל להציל, וביותר הלא ה' אמר אני הצתי אש בציון, ואם השי"ת שולח חץ בכל רגע ורגע יוכל להחזיר את החץ, ע"כ אנו דנין על כל רגע ונעשה בעיקר ביום העשירי, ודו"ק.

ומן הפלא לציין שמשם כתירוץ הנ"ל מובא בשם רבי משה'לע מבויאן בהערות לשו"ת ארץ צבי (ח"ב עמ' ר"ס), וז"ל: ...ושמעתי בשם הג"ר ברוך שמעון שניאורסון שליט"א וצ"ל ראש ישיבת כוכב מיעקב שאמר לתרץ קושיא הנ"ל בשם מורו הגה"ק רבי משה מבויאן הי"ד זצללה"ה עפמש"כ רש"י בפרשת האזינו (לב, מא) בפסוק אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו', לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבו כאילו אחזו בידו.

ולפ"ז י"ל דהיינו טעמא של הנמוק"י דנחשב כאילו נעשה הכל מעכשיו, משום שאינו יכול להשיבו, אבל אצל הקב"ה שיש בידו להשיבו בכל רגע, א"כ כשהציית ה' אש בציון נחשבת העשיה רק בעת השריפה, ולכן אתי שפיר שר' יוחנן אמר שהיה קובע התענית ביום העשירי, עכ"ד.

ביי רבי שמעון אין מירון למשל איז דא דער נר תמיד וואס מען צינדט אהן אלעמאל, דאם איז פון שמן תרומה.[11]

רבינו: דער נודע ביהודה האלט אז מ'מעג יא, ער קריגט אפילו אויף שריפת קדשים אויך. ער האלט אז אלעמאל צינדט מען מיט שמן תרומה.

דומ"ץ קרית יואל: דער שואל איז רבי ישעי' בערלינער.

רבינו: יא, דער גרויסער רבי ישעי' פיק, רבי ישעי' בערלינער, ער וואונדערט זיך אויף אים 'על גברא רבא כמוהו' זאל מאכן אזא טעות. ער זאגט אזא לשון איינער וואס 'דנהירין ליה כל הש"ס' אלעם איז רגיל על לשונו...[12] אבער רבי ישעי' פיק האט עם אנגענומען פאר א פשיטות, דער פני יהושע נעמט אויך אזוי אהן ווי רבי ישעי' פיק.

דומ"ץ קרית יואל: אין קידושין.

רבינו: יא, אין קידושין ל"ד, ער פרעגט אויף תום' וואס זאגט אז נשים זאלן קענען פארברענען תרומה אום יו"ט, פרעגט דער פני יהושע (שם) אין שורפין קדשים בלילה, קומט אוים דאם איז אויך א מצות עשה שהזמן גרמא, דאם זענען זיי אויך פטור.[13] און דאם איז אזוי ווי די תשובה אין נודע ביהודה מיט רבי ישעי' פיק.[14]

דומ"ץ קרית יואל: ס'איז נישט דא עפעם מדקדקים אין ארץ ישראל וואם זאלן חושש זיין אויף רבי ישעי' בערלינער?, עטין האטם אמאל געהערט אזעלכע וואם זענען מקפיד אויף תרומה טמאה מ'זאל עם נישט פארברענען ביינאכט.

האדמו"ר מספרדנא: ניין, כ'האב קיינמאל נישט געהערט, ס'איז נישטא אזא זאך.

דומ"ץ קרית יואל: דאם איז א זאך, ווייל לויט דעם קומט דאך אוים אז ער האט אזוי אהנגענומען להלכה.

רבינו: רבי ישעי' בערליער נעמט עם אהן קלאר אז מ'טאר נישט פארברענען ביינאכט.

---

11 עיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ק"ט) שמביא ד' השואל בזה"ל: היות שוועד הכשרות שע"י עדתינו הק' הע"י, מחלקת להרבה כהנים שמן תרומה טמאה שהופרש כדת וכדין ע"י באי כח הגאונים הביד"צ שליט"א, האם מותרים אנו הכהנים להשתמש בזה בהדלקת נר שבת ויו"ט וחנוכה, עכ"ל. וכתבת כי שאלת לכמה רבנים חשובים פעיה"ק ת"ו, ואמרו שהוא דבר קשה הצריך בירור יסודי ודעת גדול, אמנם כפי ששמעת נוהגים כאן בירשלים מקדמת דנא להדליק בו הכהנים בשבת ובחנוכה, עכ"ל השואל שם.

ומסיים שם שמביא בשם הגאון רבי פנחס עפשטיין ז"ל שהצדיק המנהג הנ"ל להדליק בו הכהנים בשבת ובחנוכה, עיי"ש באריכות.

והיינו כי בירחון האוהל שנת תשל"ט מובא תשובה מהגאון הראב"ד ה"ה הגאון האדיר ר"פ עפשטיין ז"ל שעמד על שאלה זו, וכתב תשובה ע"ז בזה"ל: חנוכה תשי"ט, נשאלתי אם מותר להשתמש לנר חנוכה בשמן של תרומה טמאה כומן הזה שמחלקים לבתי כנסיות וליחידים, והשבתי, דלכתחלה אינו כדאי, ע"כ. - ומבאר שם נימוק התשובה שאף שיש להתיר משום מצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ לא הקילו משום זה רק בדיעבד ולא לכתחילה.

אולם אף שהראב"ד הגאון רבי פנחס ז"ל החמיר לגבי הדלקת נרות חנוכה בשמן של תרומה, מ"מ לגבי הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת בשמן של תרומה מסיק בתשובתו שם להקל, וז"ל: וכל זה שכתבנו הוא רק ליחיד ישראל הרוצה להדליק בשמן שריפה לנר חנוכה, אבל בבית הכנסת שיש שם כהן, והכהן הרי נהנה ממנו בהדלקתו, גם שלא במקום מצוה מותר לישראל ליהנות עמו מן האור, וכל שכן כאן במקום מצוה בנוסף לטעם דמצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ל.

12 וז"ל: אבל על מעלתו אני תמה שהדבר פשוט בעיניו שאין שורפין קדשים טמאים בלילה, אכתי איך הי' פשוט בעיניו לדמות תרומה לקדשים לדבר זה והרי על איסור שריפת תרומה טמאה בי"ט וכו', אבל לענין איסור שריפה בלילה שהוא רק איסור עשה דהיינו לאו הבא מכלל עשה מנ"ל לגזור תרומה אטו קדשים. ועיין במשנה למלך פ"א מהל' יום טוב הלכה י"ז מ"ש המגיה דלא אמרינן מה לי איסור לאו כו' רק בלאו שיש בו מלקות, וא"כ אני תמה על גברא רבה דכוותיה דנהירין לי' שבילי כל התלמוד והתוס' שהיה פשוט בעיניו לאסור שריפת תרומה בלילה, ואולם מדברי הירושלמי הנ"ל משמע דגם לענין לילה מדמינן תרומה לקדשים וכו' עכ"ל.

13 דהנה התוס' בקידושין (לד.) מקשים בשם הר"ר יוסף מאר"י שאצל אשה יבוא מצוה דשריפת קדשים וידחה לאו דיו"ט, כיון שליכא אצלה עשה דיו"ט. - והקשה הפנ"י דגם מ"ע דשריפת קדשים נשים פטורות דהוי מ"ע דהזמן גרמא, כיון שהמצוה ביום ולא בלילה דאין שורפין קדשים בלילה.

והפנ"י מתרץ שדוקא שריפת קדשים הוי ביום ולא בלילה, וכוונת תוס' לשריפת תחומה טמאה שמצוה לשורפה בין ביום ובין בלילה, ולפ"ז סוברים התוס' ששריפת תרומה הוי מ"ע מה"ת, ופליגי על רש"י שבת שסובר שהוי מצוה מדרבנן, ע"ש.

14 דהנה העלה בפנ"י קידושין (שם ד"ה מעקה) דבשמן של תרומה שנטמאת לא שיך לומר אין שורפין בלילה, דנהי דמסקינן התם כשם שמצוה לשרוף קדשים כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת, מ"מ הא מסקינן דאמרה תורה בשעת ביעורה תיהני מינה והיינו להדלקה, א"כ עיקר מצותה בלילה, דלא כהירושלמי דס"ל דגם שמן שריפה שנטמאת דוקא למ"ד דנותר שלא בזמנו שורפין בלילה מדליקין בלילה, ומסיק דש"ס דילן לא אתיא כהירושלמי בזה.

וכ"כ בשו"ת נובי"ת (האו"ח סי' צ"ז) עיי"ש שמתפלא על הגאון ר' ישעי' פיק ז"ל שרצה לומר בפשיטות שאין שורפין קדשים בלילה, ועי' בשעה"מ (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה ה'), ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ד' ח"א סי' מ"א), ובמנחת חינוך (מצוה קמ"ג אות א'), ובשו"ת בית הלוי (ח"א ס' י"ט או"ק ד').

ועי' בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' פ"ג או"ק ד') שכתב להוכיח דרב ס"ל דשורפין גם בלילה, ולפיכך סבר דמותר להדליק בשמן שריפה ע"ש ובבית יצחק (האו"ח סי' ק"ט).

דומ"ץ קרית יואל: אין ספר 'חלת לחם'[15] (סי' א' סכ"ו סקע"ז) שרייבט ער אויף דעם 'ודע' זאלסטו וויסן אז דער רבי ישעי' לערנט אז מען טאר נישט פארברענען קיין תרומה טמאה בלילה אויך נישט, אבער כ'האב נישט געזען קיינער זאל דאס צוברענגען.

אזוי שטייט אין חלת לחם – ער האט אן הסכמה פון רבי יוסף שאול, ער האט געמאכט א ספר 'מי השילוח' אויף הלכות מקוואות יעדער ברענגט אים צו – ער זאגט 'ודע' זאלסטו וויסן אז די פוסקים ברענגען דאס נישט צו, אזוי וויי אייגער זאגט... ווען נישט וואלט אויסגעקומען דא אז מ'טאר נישט פארברענען די חלה ביינאכט.[16]

רבינו: דא אין חוץ לארץ איז טאקע נישט אזוי שייך, אבער אין ארץ ישראל יא.

דומ"ץ קרית יואל: דער מחותן (האדמו"ר מסערעדנא) האט געזוכט ביי רבי יעקב בלוי'ם ספרים (ה"ה ספרי פתחי חשן ועוד מהגאון רבי יעקב בלויא זצ"ל חבר הבד"ץ בעיה"ק ירושת"ו), ער האט נישט געטראפן ער זאל רעדן דערפון

האדמו"ר מסערעדנא: כלפי די שמן תרומה איז דא די בריסקער וואס זענען מקפיד מ'זאל עס נישט מאבד זיין, מ'זאל עס דייקא אנצינדן, ס'שטייט ערגיץ פונעם בריסקער רב וואס ער האלט אז מ'זאל עס נישט מאבד זיין, האבן זיי געמאכט אז מ'זאל עס צוטיילן פאר כהנים און עס אנצינדן.

רבינו: הנאה של כליה איז דאך אסור.

דומ"ץ קרית יואל: ביי טבל, תרומה טמאה איז דאך יא מותר, דאס מעג מען.

האדמו"ר מסערעדנא: אבער זיי זענען מקפיד מען זאל עס נישט מאבד זיין.

רבינו: זיי האלטן אז הנאה של כליה איז אסור.[17] נאר אויב מ'האט הנאה של ממש.

הר"ר יחיאל מיכל בערקאוויטש הי"ו: מיין שווער (האדמו"ר מסערעדנא) איז א כהן, ס'איז אויסגעקומען ווען כ'האב געוואוינט דארט האט מען עס געגוצט ביי אים אין שטוב, מ'איז געקומען ברענגען שמן תרומה.

רבינו: אויף וואס מען האט גענוצט? אויף נרות שבת?

האדמו"ר מסערעדנא: יא אויף שבת, נאר אויף שבת, ביי מיר אין שטוב קענען זיי דאך עס נוצן.

אין מנחת יצחק (ח"ט סי' קי"ט) איז דא א תשובה אויך אויף חנוכה צי מען קען עס נוצן.

דומ"ץ קרית יואל: רבי משולם איגרא ברענגט צו דעם פני יהושע (שו"ת רבי משולם איגרא סי' ה') אז ער איז מסכים מיט'ן פני יהושע, אבער ער זאגט אויך צו אז דער ירושלמי לערנט אבער אז ס'האט נישט צוטוהן מיט קיין מלאכה, עם האט צוטוהן מיטן עצם ברענען, און וועגן דעם איז יא אסור אז מ'טאר נישט. אזוי זאגט ר' משולם איגרא, אויך די זעלבע.[18]

*

מוה"ר שמואל הכהן פריעדמאן הי"ו, משב"ק: דעם רבינ'ס ר' חיים הערש איז דא, סיגוטער רב, ער איז א בעל שמחה.

רבינו: אה, מזל טוב, מזל טוב! האמיר געהערט א מיידל איז געבוירן, דער אויבערשטער זאל העלפן זאלסט קענען מגדל זיין בניקל לתורה לחופה ולמעשים טובים.

*

האדמו"ר מסערעדנא: מיר זענען געקומען ב"ה אויף א בר מצוה פונעם אייניקל, האט מען געמאכט א 'ברוך שפטרני'.[19]

---

15 ה"ה הגאון רבי שמחה יואל הכהן רובינשטיין ז"ל שהי' תלמיד מובהק מהגאון החוות דעת ז"ל, והגאון בעל שואל ומשיב השיב לו הרבה תשובות, ובהסכמתו על ספרו 'מי השילוח' על הלכות מקוואות, כתב השואל ומשיב עליו 'ידיו רב לו מאוד בפלפול וסברא', והגאון רמ"ז איטינגא זצ"ל כתב עליו בהסכמתו 'ידעתי את האיש ואת שיחו, כי פי שנים ברוחו חד השכל, ובסברותיו הולך נכוחו'.

כיהן כרב בכמה ק"ק, תחילה בעיירת סווירז עד שנת תרי"ג, ומשנת תרי"ג היה אב"ד של אוסציא, ובסוף ימיו התגורר בעיר בלשעוויץ ובה נטמן, היה מפורסם כעובד ה' במסי"פ, נסע רבות אל צדיקי דורו ובפרט אל הרה"ק ר' א מסטרעטין ז"ל, ונסתלק ביום י' אדר שנת תרכ"ד.

16 וז"ל: ודע דכפי הנראה מדעת קצת מפורשים אין שורפין תרומה טמאה בלילה, דילפינן מקדשים, עיין שער המלך (פי"ט מהל' פסולי המוקדשין (הל' ה'), ובפני"י (קידושין דף ל"ד בתוס' ד"ה מעקה), וכמדומה שהובא בירושלמי פרק שני דשבת, ועולה על זכרוני שראיתי מזה אריכות בנו"ב מה"ת, ובעו"ה הנני מחוסר ספרים לא אוכל לברר כעת, והפוסקים לא הביאו אותו, ואי"ה עוד יבואר, עכ"ל החלת לחם.

17 עיי' בספר אתוון דאורייתא (כלל ט"ו) שהאריך ג"כ להוכיח שאסור לשרוף תרומה טמאה בלי ליהנות, דהוי הפסד.

ובאמת סברא זו כבר מובא בספר ראש יוסף להפרמג"ד (שבת דף כ"ו וז"ל: שוב ראיתי למ"ש רבינו הגדול בפני יהושע בהאי פרקין דתרומה טמאה אסור להפסידה ונאמר דמדרבנן הוא לא מ"ה הלכך באין לו שמן אחר לא גזרו במקום מצוה הא ביש לו אחר אסור, ועיין ר"מ פי"ב מה"ת ה"א אסור לטמא ולא להפסיד אלא אוכל טהורה ומדליק טמאה, משמע מבואר "דטמאה נמי אסור להפסיד" ואמנם לטמא טהורה מ"ה ועמ"ל מלקות יע"ש אבל להפסיד אפשר מדרבנן עכ"ל.

18 וע"ע בשו"ת רבי משולם איגרא הנ"ל, מש"כ בביאור ד' הירושלמי הנ"ל.

19 איתא במדרש (בראשית רבה סג י) אמר רבי אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה. וברמ"א (או"ח סימן רמה ס"ב) יש אומרים מי שנעשה בנו בר מצוה יברך

למעשה אין מגן אברהם (או"ח סי' רכ"ה ס"ק ה') ברענגט ער צוויי טעמים אויף דעם ענין וואם מ'מאכט 'ברוך שפטרני', אדער איז עס ברוך שפטרני פארן טאטן וואם איז פטור געווארן מעונשו של בן, אדער ברענגט ער פון לבוש אז 'ברוך שפטרני' אז דאם קינד איז פטור געווארן מעונשו של אב.[20]

כ'האב געזעהן פרעגן אז לויטן לבוש אז די ברכה גייט ארויף אויפן קינד, אויב אזוי וואלט דאם קינד געדארפט מאכן דעם 'ברוך שפטרני'. אויף דעם ענטפערט מען ווייל מען האט נישט געוואלט אז ער זאל האלטן אז דער טאטע הייסט א בעל עבירה.[21]

רבינו: יא, מ'קען נישט מאכן אז דאם קינד זאל זאגן אויפן פאטער אז ער איז א בעל עבירה.

האדמו"ר מספערדנא: כ'האב געקלערט אמאל א שאלה, פארוואס ביי די טעכטער זאגט מען נישט קיין 'ברוך שפטרני'?

מ'האט טאקע נישט געטראפן א זאך אז ביי נשים זאל מען זאגן דעם ברוך שפטרני?

רבינו: ניין. דער פרי מגדים (סי' רכ"ה) שרייבט ארוים אז נישט.[22]

האדמו"ר מספערדנא: ס'איז דא א מחלוקת אין דעם בכלל צי מ'איז מחויב בחינוך ביי טעכטער.

רבינו: דאם איז דאך א מחלוקת אין מסכת נזיר (דף כט.), דער מגן אברהם (או"ח סי' שמ"ג סק"א) איז מכריע אז ס'איז דא א חיוב חינוך (עיי' במחצית השקל שם).

אבער ס'איז דא נאך מער א שאלה וועגן גומל בענטשן, ברכת הגומל איז דאך מעשים בכל יום, ס'איז דא נשים וואם זענען נתרפאו און יורדי הים, נו, וואם טוהט'זיך מיט ברכת הגומל.[23]

דומ"ץ קרית יואל: עס איז דא אין שערי תשובה (סי' ר"ט) ברענגט ער צו וועגן דעם.

האדמו"ר מספערדנא: אין ירושלים מאכן די וויבער יא ברכת הגומל.

דומ"ץ קרית יואל: זיי מאכן א ברכת הגומל אין וויבער שוהל?

האדמו"ר מספערדנא: ניין, מ'מאכט א מנין אין שטוב.

א' הנוכחים: כ'בין געווען ביי ר' דוד ברייער פון ירושלים ווען זיי איז געווען א יולדת, מ'האט גערופן מנין צו מעריב – ר' דוד ברייער וואם וואוינט דא אין קרית יואל – און ווען מ'האט געענדיגט דאווענען מעריב האט מען געהערט ברכת הגומל פון די אנדערע שטוב כמנהג ירושלים...

האדמו"ר מספערדנא: יא, די ירושלימער מאכן אזוי.

רבינו: עם מוז דאך נישט זיין מיט א ספר תורה, ווען מ'בענטשט גומל, און נישט אין ביהמ"ד. עם דארף זיין ובמושב זקנים יהללוהו (תהלים קז, לב) און מיט מנין, אזוי ברענגט די גמרא (ברכות נד:).[24]

ברוך אתה ה אלקינו מלך העולם שפטרני מעונשו של זה, וטוב לברך בלא שם ומלכות.

אגב, עיי' ביאור הגר"א (סימן רכה סק"ג) שכ' במהרי"ל הלכות קריאת התורה וזה לשונו שם מהר"י סג"ל בזמן שבנו נעשה בר מצוה, וקרא בתורה היה מברך עליו ברוך אתה ה' אלקינו מלך עולם אשר פטרני וכו', וכן איתא במרדכי הגדול ברכה זו בשם ומלכות עכ"ל, וכן עיקר, עכ"ל הגר"א.

אמנם הלבוש (שם) כ' בזה"ל: אבל אין זה ברור שנפטר הבן מעונשו של האב אחר שנעשה בר מצוה, דהא אם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, לא נפטר עד כמה דורות, כדכתיב (שמות לד ז) פוקד עון אבות וגו', וטוב לברך אותה בלא שם ומלכות.

20 וז"ל שם: ברוך שפטרני מעונשו של זה. פירוש דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו, ובלבוש פירש איפכא דעד עתה הבן נענש בעון האב וע"ש.

כ"כ האליה רבה (סימן רכה סק"ה) בדעת הלבוש, וז"ל: אין הפירוש שאב נפטר מעונש בן, דהא הבן עדייו קטן ולאו בר עונשין הוא, אלא דאב מברך שנפטר הבן ממנו, שאין נענש עבורו.

ועל זה נראה מכוון הלשון 'מעונשו' כמו שכתבו תוס' בבא בתרא (כב.) בענין מיתת רב אדא בר אהבה שכל אחד היה מתאונן שמא נענש על ידו, משום דאמרינן בשבת (קמט:) כל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, שנאמר (משלי יז כ) גם עונש לצדיק לא טוב אלא רע, וכתיב (תהלים ה, ה) לא יגורך רע, עכ"ד.

21 כ"כ בס' ליקוטי חבר בן חיים (או"ח סי' רכ"ה) וז"ל: הקשה תלמיד אחד אם כן שהאב מברך עבור שבנו לא יענש מעתה בגלל עוונות האב גם הבן שנעשה בר מצוה הוה ליה לברך ברוך שפטרני. ונראה דאין הבן רשאי לחשוב לאבא לבעל עבירה.

22 כ"כ הפמ"ג (שם א"א סק"ה) דאין מברכים ברוך שפטרני על בת, מפני שאין הרבה מצוות שחייבים לחנך בנות, ולד' הפוסקים שברוך שפטרני הוא מחמת הפטור מחינוך.

23 כן כתבו כמה פוסקים שהיא חייבת בברכת הגומל, בכנה"ג (סי' הי"ט), וכן משמע דעת המג"א, וכן הגר"ז עמדין בסידורו סדר ברכות הנהנין להרב (פ' י"ג מ"ג), חיי אדם (כלל מה סעיף ו'), ערוה"ש (סי' ריי"ט ס"ו), שולחן הטהור (שם סקס"ד), בן איש חי (שנה א' פ' עקב אות ה').

24 וז"ל הגמ' שם: מאי מברך אמר רב יהודה ברוך גומל חסדים טובים, אביי אמר וצריך לאודויי קמי עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם וגו', מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן שנאמר ובמושב זקנים יהללוהו, מתקיף לה רב אשי ואימא כולהו רבנן, מי כתיב בקהל זקנים, בקהל עם כתיב, ואימא בי עשרה שאר עמא ותרי רבנן קשיא.

דומ"ץ קרית יואל: יא, די גמרא זאגט דארט (שם) אז ס'איז געווען ביי ר' יהודה וואס מ'האט אים געזאגט 'בריך רחמנא' האט ער געזאגט עטץ האטם מיך געפטר'ט פון גומל בענטשן.[25]

האדמו"ר מספערדנא: דארטן קען זיין איז דא אנדערע וואס זיי האבן געהאלטן מ'זאל עס נישט מאכן.

רבינו: וועגן פריצות.

האדמו"ר מספערדנא: יא, וועגן פריצות.

רבינו: כ'האב עם נאך קיינמאל נישט געהערט דאהי אז מ'זאל אזוי טוהן למעשה.[26]

אין ארץ ישראל, האט מיר איינער אמאל געזאגט, אז ביים ברית איז דא פלעצער ווי די פרויען קומען צום ברית – ביי אונז קומט דאך נישט די יולדת – און זיי מאכן דעמאלטם א ברכת הגומל.[27]

---

25 וז"ל הגמ' שם: רב יהודה חלש ואתפח, על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן, אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא, אמר להו פטרתון יתי מלאודוי, והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה, דהוו בי עשרה, והא איהו לא קא מודה, לא צריך דעני בתרייהו אמן.

26 עיין במג"א שם שאינן מברכות הגומל, שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קמא), אליה רבה (סי' ריט סק"ב), נוהג כצאן יוסף (עמ' צה), ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' עח) שכן היה מנהג עירו באונגארין, ע"ש.

ונאמרו טעמים שונים בזה: א. לפי שברכה זו נאמרת בפני עשרה אנשים כמבואר בשו"ע (שם ס"ג), וכיון שאין לך יפה מן הצניעות וכל כבודה בת מלך פנימה, לכן אין זה מן הכבוד שתעמוד ותברך בפני עשרה, כ"כ בכנה"ג (שם), שו"ת הלק"ט (שם), וכ"כ במשנ"ב (סי' ריט סק"ג).

ב. לפי הפוסקים שסוברים שברכה זו היא רשות (כמו שאמרו על ברכת שהחיינו רמ"א סי' רכ"ג ס"א), ולכן מקילות בזה (מג"א הנ"ל).

ג. לפי שבשעה שמתחייבות בברכה זו (כשנתרפאו והזדו לבריאותם שו"ע כאן ס"א) אינן יכולות לברך מצד שהן בד"כ עדיין בנדתן, ולכן אף אחר שטהרו מנדתן אמרינן כיון דאידחי אידחי, כ"כ בשו"ת ויען אברהם פאלאג'י (סי' יז), שו"ת ויצבור יוסף (סי' מא).

ד. לפי שבנוסח הברכה אומרים הגומל 'לחייבים' טובות וכו' והיינו לפי שהסיבה שנכנס לצרה היא מצד חטאיו, וכמו שאמרו אין יסורים בלא חטא, אבל ביולדת לא שייך זה, שהרי מחלתה אינה ממיני המחלות הבאות כעונש שהרי זהו דרכו וטבעו של עולם, וממילא אין נוסח הברכה מתאים אצלה, ואינה יכולה לברך כ"כ בא"ר (כאן סק"ב), וראה כעי"ז בשו"ת מהר"מ מינץ (סי' י"ד) שקטן אינו מברך הגומל משום שאינו יכול לומר לחייבים שהרי אינו בר עונשים, וע"ע שו"ת אבני נזר (או"ח סי' לט אות ה).

27 עיין בסידור היעב"ץ (שם) ובבן איש חי (שם) שהאשה באה לבית הכנסת עומדת בעזרת נשים בזמן שנמצאים שם עשרה אנשים פונה כלפי ההיכל ומברכת.

ס'איז אויך דא א מדובר אין די אחרונים צי מיידלעך זאלן זאגן קדיש.[28]

דומ"ץ קרית יואל: אין חוות יאיר איז דא א תשובה וועגן דעם. דער מטה אפרים רעדט דערפון.

האדמו"ר מספערדנא: פרויען זאגן קדיש אין שוהל?

רבינו: אין ווייבער שוהל. אונז האמיר געהאט עפעס איינע אין ניו העמפשיר (עיר הנופש אשר מרן שליט"א שוהה שם למנוחת הנפש על כמה שבועות בימות הקיץ).

א' הנוכחים: אין סטראבערי שוהל (רעפארם שוהל ברחוב סטראבערי הילל) דארטן זענען זיי עולה אויך, זיי זיצן דארט בתערובות ר"ל.

רבינו: ניין, כ'רעד נישט אין סטראבערי שוהל, ביי אונז אין ניו העמפשיר איז געווען א פרוי וואס איז געקומען אין שוהל און האט געזאגט קדיש אין עזרת נשים.

א' הנוכחים: מען הערט עס אין מענער שול זיי זאגן קדיש?

הגה"צ אב"ד סיגוט שליט"א: ס'איז דא א תשובה ערגעץ וועגן איינעם וואס האט נישט איבערגעלאזט קיין זוהן, אז די טעכטער זאלן זאגן קדיש.

רבינו: רבי יוסף חיים זאגענפעלד האט אזוי געפסק'נט, אזוי האב איך געהערט אמאל נאך דערציילן.[29]

עיי' בס' כף החיים (שם אות ז) שהמנהג בירושלים שמביאים מנין לבית היולדת אחר התפילה ומברכת בפניהם. וכס' כנסת הגדולה (שם) שמברכת בפני עשר נשים.

אמנם בס' מאמר מרדכי מובא המנהג שהבעל מברך ומוציא את אשתו עם הברכת הגומל.

28 עיין בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סימן רכ"ט) שמביא מנהג מק"ק פראג שבחדר הסמוך לבית הכנסת בשעות הצהרים אחרי שלמדו ואמרו תהילים הזקנים שם, היו בנות קטנות בנות ו' וז' אומרות קדיש, אם לא הניח המת אחריו בנים, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' י"ב) מביא מנהג זו, אך מפקפק בה להלכה למעשה.

אמנם עיין בס' בית לחם יהודה (יורה דעה סימן שעו) הביא את דבריו של ספר חסידים שכתב כך: ואין לבת בקדיש לא דין ודת, ואין זה אלא שטות, כי הוא כחוכא ואיטלולא.

29 כן סיפר לרבינו הגאון ר' ישראל דוב מרדכי ווארפמאן שליט"א, רב דביהמ"ד זכרון יחזקאל ודומ"ץ במאנטשעסטער, בעת ביקורו של רבינו שליט"א במאנטשעסטער בשנת תשפ"ב לפ"ק, ונעתיק דבריו:

...כ'האב געהערט א גוטע מעשה, כ'האב עס געהערט פונעם אייניקל אליין, כ'בין געווען אין ירושלים דארטן באזוכן, כ'בין אריין געגאנגען ביים מנחת יצחק, ס'איז געווען אן אסיפה, האט ער געזאגט קענסט זיצן, ס'איז געווען א איד וואס איז אוועק און ער האט איבער געלאזט נאר קליינע טעכטער, האט מען גערעדט וואר עס זאל זאגן קדיש, איז געווען א גאנצער ויכוח דארט, די מסקנא איז גארנישט ארויס געקומען, און

דומ"ץ קרית יואל: דאם האב איך פריער געזאגט, דער מטה אפרים רעדט דערפון, אזן ער איז מוחה דערויף.[30]

האדמו"ר מסערעדנא: מען רעדט וועגן ברכת הגומל. כ'האב געהאט אמאל א שאלה וועז כ'בין געפארן צו די מקומות הקדושים אין אייראפע, מ'האט זיך אפגעשטעלט אינמיטן אין רמ"א'ס שול, אזן מ'האט געדאוונט דארטן, אזן נאכדעם האבן מיר ממשיך געווען מ'איז געפארן קיין ליזענסק צום רבי'ן ר' אלימלך, איז געווען אזעלבע וואם האבן דארט גומל געבענטשט, כ'בין געווען מסופק צי מ'דארף גומל בענטשן וועז מ'איז נאך אונטערוועגנס?

דומ"ץ קרית יואל: אז מ'פארט נאך ווייטער?

רבינו: אינמיטן וועג דארף מען נישט.

האדמו"ר מסערעדנא: נארמאל שטייט אין הלכה אז וועז מען קומט אן ערגעץ זאגט מען די ברכה.[31]

אבער דא ביי יעדן פלאץ בין איך דאך אנגעקומען אין יענעם פלאץ, ווייל איך וויל דאך זיין אין יעדן פלאץ, איז נישט פשט אז איך ווייל נאר אדורך פארן.

רבינו: יא, אבער טאמער אינמיטן די נסיעה איז דא א שבת קען מען דעמאלטס גומל בענטשן.[32]

האדמו"ר מסערעדנא: כ'בין נישט געווען אויף שבת דעמאלטס, ס'איז געווען אינמיטן די וואך.

די וואם מאכן נישט מיט קיין שם ומלכות האבן נישט אזוי דעם פראבלעם.[33]

אח"כ הציג הגאון הדומ"ץ את נכדו הבחור הבר מצוה

רבינו: יא כ'האב אים געזעהן, ער איז דאך געווען ביים תפילין לייגן...

הררי"מ: מיין שווער (האדמו"ר מסערעדנא) איז געקומען צו זיין בר מצוה.

ובירכו רבינו: דער אויבערשטער זאל העלפן ער זאל טאקע אויסוואקסן א תלמיד חכם אזן א ירא שמים.

ואמר רבינו: וועלן מיר גיין באגלייטן.

ונפרדו לשלום ברב ברכות

כ'בין צוריק געקומען קיין ענגלאנד, מ'האט נישט געקענט פארן דירעקט קיין מאנטשעסטער, כ'בין געפארן קיין לאנדאן, און אז כ'בין שוין געווען אין לאנדאן דארף איך גיין צו מיין רבין הרב פאדווא (הגאון הגדול רבי הנך דוב (הענך) פאדווא ז"ל גאב"ד התאחדות קהילות החרדים לאנגלאנ ובעל שו"ת חשב האפוד), כ'קען נישט אדורך גיין די שטאט און נישט זיין ביי אים, זאגט ער מיר וואו ביסטו געווען? זאג איך כ'בין געווען אין ירושלים, זאגט ער, זאג מיר א חידוש פון דארט, האב איך אים געזאגט אז ס'איז געווען אזא מין ויכוח, און וואס האט מען מחליט געווען? זאג איך גארנישט. זאגט ער רוף אריין די רביצין זי וועט דיר זאגן עפעס, זי איז אריין געקומען האט זי געזאגט, אז וועז איר טאטע איז נפטר געווארן (היא היתה בת של הגאון רבי אברהם אהרן זונענפעלד ז"ל בנו בכורו של הגה"ק רבי יוסף חיים ז"ל) איז זי געווען זעקס יאר אלט, און די שוועסטער אכט יאר, און ס'איז נישט געווען קיין זוהן, האט דער זיידע געזאגט אז זיי זאלן גיין זאגן קדיש אין עזרת נשים, מ'וועט אויפמאכן די טיהר, מ'וועט עפענען די מחיצה, און זיי וועלן זאגן קדיש.

אך מן הפלא לציין שבשו"ת שלמת חיים (סי' תרי"ז) מהגה"ק רבי יוסף חיים מובא שהוא נשאל אודות מנהג בית האבל שהאשה אומרת שם קדיש, והוא משיב כדרכו בקצרה, שהוא מנהג אינו נכון אלא דקשה לבטלו.

30 עיין בספר מטה אפרים (דיני קדיש יתום שער ד סעיף ח) שכתב כך: מי שאין לו בנים רק בת וצווה לפני פטירתו שילמדו עשרה בביתו בשכרם ואחר הלימוד תאמר הבת קדיש, אין לשמוע לו, ויש למחות שלא לעשות כן, ומכל שכן שאין להניח שתאמר קדיש של תפילה, ואפי' אם היא פניה אסורה, ומכ"ש אי אפשר חלילה להשמיע קולה לרבים באמירת קדיש בין בביהכנ"ס בין במנין, אלא אם תרצה לזכות את אביה תהיה זהירה בכל עיתות התפילה בין בבית הכנסת בין במנין להטות אזנה באמירת קדישים, לענות אמן בכוונה רצויה, ויודע מחשבות יחשוב לה כאילו אמרה וקיימה מצות אביו. וע"ש באלף המגן המאריך בזה.

31 הנה ידוע מחלוקת הפוסקים על הנוסעים ממקום למקום אם יברכו ברכת הגומל עיין בסימן רי"ט ובאחרונים שם. וכן הוא מסקנת האליה רבה (סק"א), וכ"כ בשעה"צ (סק"א), וכף החיים (סק"ד) בשם הברכי יוסף (סק"ג) ומחזיק ברכה (סק"ט), ושו"ת קול יעקב (סי' ג' הובא בשערי תשובה סק"נ), וכ"כ המאמר מרדכי (סק"א).

והעולת תמיד (סק"א) מסתפק אם שוהה במקום אחד על איזה ימים אם צריך לברך, אבל שאר אחרונים הנ"ל ס"ל דאין לחלק ביניהם, וכל עוד שלא הגיע למחוז חפצו אינו מברך, דלא ניצל לגמרי מהצרה ובא"א הביא בשם שו"ת אהל יוסף (סי' א) ראיה מהקרא דיורדי הים באניות וגו' וישמחו כי ישתקו, משמע דאפי' יקום הסערה לדממה, אפ"ה עדיין אינו מברך עד כי הגיע למחוז חפצו, ואח"כ יודו לה' חסדו וגו'.

והוסיף האליה רבה (שם) דמצא כתב דלכן לא נאמר כי טוב ביום שני, שלא נגמרה מלאכת המים, הרי שלשון טוב מורה על טובה שנגמרה בטובה ובמלואה, וה"ה לענין טובה זו שאין לברך עד שנגמרה לו כל הטובה.

32 עי' בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ברכות סי' ב' אות י"א שהאריך בזה, ומביא שם בשם מאוני ארץ ישראל שהנוסעים להשתטח על קברי הצדיקים ומחוז חפצם הרי הוא בכלל אתר ואתר, בזה כולי עלמא מודים שיברך הגומל גם באמצע דרכו, ועיי"ש עוד ואכמ"ל.

33 עי' בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ב סימן מ"ז) בתשובה שהשיב להגאון בעל חלקת יעקב ז"ל בענין ברכת הגומל, ותו"ד: דנודע לו ממרן מהאטמאר שליט"א (זצ"ל) דסובר דמברך ברכת הגומל, אבל באשר כת"ה הביא בשם מרן מבעלוא שליט"א (זצ"ל) שצוה לברך בלא שם ומלכות נראה לי ליתן תבלין לפסקו וכו' עי"ש מש"כ בזה.

המאי"ר ד"ארץ ולדרים

מהדרי ציון וירושלים נשגר ברכת מזלא טבא, מעומקא דליבאה, וסל מלא ברכות עד אין סוף
אמע"כ ידידינו היקר והנעלה, מופלג בכל מעלה, משליך עצמו מנגד לעזרת מוסדותינו כאח ורע
יהי רב לו במעשי צדקה וחסד עד אין לתאר, מגדולי העסקנים למען כל קדשי מלכות סאטמאר
רבות בשנים, מזכה את הרבים בפעליו הנכונים, בהתמסרות ומיטב תבונים, שמו משבחים בהלל

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מו"ה מאיר נפתלי פערל הי"ו

מנהל מוסדות יעב לב בארה"ק

לרגל שמחת הולדת נכדו בסימן טוב ובמזל טוב

אצל חתנו היקר והנעלה

הר"ר אשר ירמי ליכטענשטיין הי"ו

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יצחק אהרן האטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

בעזהשי"ת

נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה
הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפָר

שבח יקר וגדולה, נביע בקו"ל ששון וגילה, קדם מעלת כבוד ידידינו החשוב המרומם
ותהי ידיו אמונה, בהתמסרות רבה ונאמנה, לבוא בעזרת גליונינו להרוות אלפי ישראל
לא ישבות למעננו במסירות נפלאה יומם ולילה, כביד המעש ורב הפעולה, טוב עין הוא יבורך
חכם לב יקח מצוות חשיבה כאורה, לעמוד לימין קהילתינו המעטירה, במסירות עד בלי די
נודה לשמו ונהללו על עזרתו המרובה למען שירות הקודש העולים על שולחן מלכים

רבני היקר הנכבד והמפואר

מוה"ר

נפתלי הירצקא
שטירן

מנהלי עסקי קהילתינו ומוסדותינו הק' בוויליאמסבורג, ני"ו

מקורב נאמני כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בנו למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת

החתן החשוב המופלג בתורה וביראה טהורה, שמו הטוב נודע לתפארה

כמר **יהודא** הי"ו

עב"ג הכלה המהוללה שתחי' בת ידידינו היקר והמפואר

מוה"ד **יואל** בר"י **וויס** הי"ו

ובהאי עידנא דחדוותא, נשגר לו בסא דברכתא, מלא טיבותא, באורות יקר ורבותא
על התמסרותו הנפלאה למען גליונינו מדי שבת בשבתא, בלול בהודה ותפארתה
הדרא דלא אפשר למיפרט בשפותא, על כן נדה לשמו לעילא מן כל תשבחתא

יה"ר שיזכה להמשיך במעשיו הטובים ופעליו הכבירים והברוכים לעלמי עלמיא, מתוך הצלחה
מרובה וסייעתא דשמיא, ובזכות הרבים יתברך בשפע ברכה והצלחה, תענוג ונחת מכל המשפחה,
מתוך הרחבה ובהרווחה, עד ביאת מלכא משיחא, בב"א

החותמים למען שמו בשיר וק"ל תודה

מערכת "קול התאחדותינו" בארה"ק

מערכת "קול התאחדותינו" בארה"ב